STARI GRAD DUBOVAC

POVIJEST GRADNJE, VALORIZACIJA I PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

ZAGREB, SRPANJ 2026.

STARI GRAD DUBOVAC

POVIJEST GRADNJE, VALORIZACIJA I PRIJEDLOG KONZERVATORSKIH SMJERNICA

Zagreb, srpanj 2026.

KONZERVATORSKI ELABORAT

Autori

dr. sc. Darka Bilić
dr. sc. Maja Bilušić
dr. sc. Andrej Žmegač

Stručna suradnja

Branka Križanić

Grafička obrada nacrta

dr. sc. Maja Bilušić

Fotografije

Paolo Mofardin
Branka Križanić

Restauratorsko sondiranje

Ivana Drmić,
konzervator–restaurator savjetnik

Grafičko oblikovanje

Franjo Kiš, ArTresor naklada

Lektura

Maja Trinajstić

Recenzentice

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh.
dr. sc. Katarina Horvat-Levaj

Izvršitelj

Institut za povijest umjetnosti

Naručitelj

Muzeji grada Karlovca

SADRŽAJ

Uvod i ciljevi 5

I. OPIS ZATEČENOG STANJA 7
Smještaj 9
Prostorni koncept 12
Branič-kula 15
Kula A 17
Kula B 19
Kula C 21
Stambeno krilo 23
Drveni trijemovi 26
Obrambeni zid između kule A i branič-kule 28
Obrambeni zid između kula B i C 29
Obrambeni zid između kule C i branič-kule 30
Unutrašnje dvorište 31
Arheološki lokalitet crkve sv. Mihovila 32

II. POVIJEST OBNOVE, KONZERVATORSKIH ZAHVATA I NAMJENE STAROGA GRADA DUBOVCA (1896.–2025.) 33
Predratne inicijative i rani pokušaji obnove (1896.–1945.) 35
Obnova nakon Drugoga svjetskog rata 37
Kontinuitet ugostiteljsko-muzejske namjene i prilagodbe prostora u drugoj polovici 20. stoljeća 45
Strukturna oštećenja i konzervatorske intervencije (1975.–1986.) 46
Rekonstrukcija i obnova Staroga grada Dubovca od 1990. do 2025. godine 47
Rezultati recentnih arheoloških istraživanja 57

III. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA SLOJEVA GRAĐE I ŽBUKA 59
Vanjština 60
Dvorište 60
Unutrašnjost 62

IV. POVIJESNE MIJENE I GRAĐEVINSKI RAZVOJ 63
Od pretpovijesti do kasnoga srednjeg vijeka 65
Nastanak današnje građevine (15.–18. stoljeće) 67
Historističko preuređenje (19. i prva polovica 20. stoljeća) 72
Rekonstrukcija izvornog stanja (druga polovica 20. stoljeća) 73

V. VALORIZACIJA 75

VI. KONZERVATORSKE SMJERNICE ZA OČUVANJE I OBNOVU STAROGA GRADA DUBOVCA 77
Opća načela 78
Smjernice za očuvanje i obnovu pročelja 78
Smjernice za očuvanje i obnovu arhitektonskih i graditeljskih struktura 78
Branič-kula 78
Kule A i B 79
Kula C 79
Stambeno krilo – palas 79
Drveni trijemovi 79
Obrambeni zidovi 79
Unutrašnje dvorište 79
Smjernice za vanjski prostor i okoliš 80

VII. IZVORI, BIBLIOGRAFIJA I LITERATURA 81
Izvori 82
Mrežni izvori 82
Elaborati 82
Literatura 84

Licencije 86

UVOD I CILJEVI

Stari grad Dubovac jedan je od najznačajnijih fortifikacijskih i kulturno-povijesnih sklopova Karlovca. Smješten na istaknutom humku iznad Kupe, nalazi se na prostoru dugotrajnog kontinuiteta naseljenosti potvrđenoga arheološkim nalazima. Stratigrafija Dubovca pokazuje korištenje lokaliteta od prapovijesti, a potom ponovno u srednjem i novom vijeku. Srednjovjekovna utvrda, arhivski dokumentirana početkom 15. stoljeća, vjerojatno je u početku bila skromnije drvene konstrukcije, dok se u drugoj polovici 15. i početkom 16. stoljeća oblikuje kameni sklop koji u bitnim crtama određuje današnji volumen i organizaciju prostora. Dubovac pritom pokazuje obilježja i burga i kaštela: branič-kula, vertikalna silueta i povijesni kontinuitet upućuju na burgovski karakter, dok pravilnost tlocrtne kompozicije, cilindrične kule i jasno oblikovane linije pripadaju repertoaru ranonovovjekovnih kaštela. Upravo ta tipološka slojevitost, zajedno s bogatom poviješću preobrazbi, čini Dubovac iznimnim primjerom u hrvatskoj baštini.

Građevina je tijekom povijesti doživjela više faza oštećenja, zapuštanja i obnova. Historističko preuređenje u 19. stoljeću izmijenilo je njezin raniji izgled uklanjanjem krovova i uvođenjem kruništa, stvarajući romantičarski ugođaj poznat s ranih fotografija, ali istodobno ubrzavajući propadanje konstrukcije. Nakon teških ratnih oštećenja 1945. godine Dubovac je bio u stanju ozbiljne devastacije. Obnova provedena između 1951. i početka 1960-ih, pod vodstvom Konzervatorskog zavoda u Zagrebu i projektantice Grete Jurišić, predstavlja jedan od ključnih konzervatorskih zahvata u domaćoj praksi: umjesto sanacije zatečenoga, historistički izmijenjenoga i ratom oštećenog stanja, odlučeno je Dubovcu vratiti raniji oblik utemeljen na izvornoj dokumentaciji 16.–18. stoljeća. Time je Dubovac postao jedinstven primjer u Hrvatskoj u kojem je historistička nadgradnja sustavno uklonjena, a rekonstruirano starije stanje.

Projekt obnove i revitalizacije Grete Jurišić iz 1953. godine, prema naputcima Konzervatorskog zavoda, bio je koncipiran kao adaptacija Dubovca u hotelske svrhe te kao rezultat njegove uspješne implementacije građevina je prilagođena muzejskoj i ugostiteljskoj namjeni. Od 1965. Starim gradom upravlja Gradski muzej Karlovac (branič-kula i muzejski postav), dok je ostatak sklopa bio dodijeljen za ugostiteljsko-hotelsku funkciju. Tijekom 1970-ih i 1980-ih provedene su brojne adaptacije i pregledi (1975., 1984., 1986.) zbog strukturnih oštećenja zidova, trošenja drvene konstrukcije trijemova, degradacije fuga, pojave pukotina na kulama – osobito na kuli C – te problema u infrastrukturi i dostupnosti. Ti su procesi pokazali da je Dubovac tijekom druge polovice 20. stoljeća funkcionirao u dvostrukoj ulozi: kao kulturno dobro i kao aktivni javni objekt, što je uvjetovalo stalne zahtjeve za prilagodbom i održavanjem.

Danas, 2025. godine, Dubovac se nalazi u fazi sveobuhvatnih radova na obnovi i revitalizaciji. Građevina i njezin okoliš u cijelosti su gradilište: branič-kula je izvan funkcije osim prizemlja, muzejski postav je demontiran, provode se radovi sanacije konstrukcije vidikovca, a drveni trijemovi i stubišta – iako još uvijek uporabljivi – zahtijevaju temeljitu obnovu. U tijeku su radovi na rekonstrukciji pristupne ceste, proširenju parkirališta i uređenju prometno-komunalne mreže, što dodatno povećava potrebu za jasnim konzervatorskim smjernicama. Šira vizura utvrde narušena je pretjeranim rastom vegetacije i neuređenim elementima poput kontejnera, privremenih instalacija i neadekvatno zbrinutoga iskopanog materijala.

Stari grad Dubovac posjeduje iznimnu vrijednost ne samo kao povijesna i arhitektonska struktura nego i kao fortifikacijski sklop čija je prostorna dominacija ključni dio njegova identiteta. Njegov uzdignuti položaj na humku određuje način na koji je u prošlosti funkcionirao – kao nadzorna točka, fortifikacijski element i prepoznatljiv orijentir u krajoliku. Upravo zbog toga iznimno je važno oblikovati i valorizirati njegov neposredni okoliš tako da naglasi te prostorne i vizualne kvalitete.

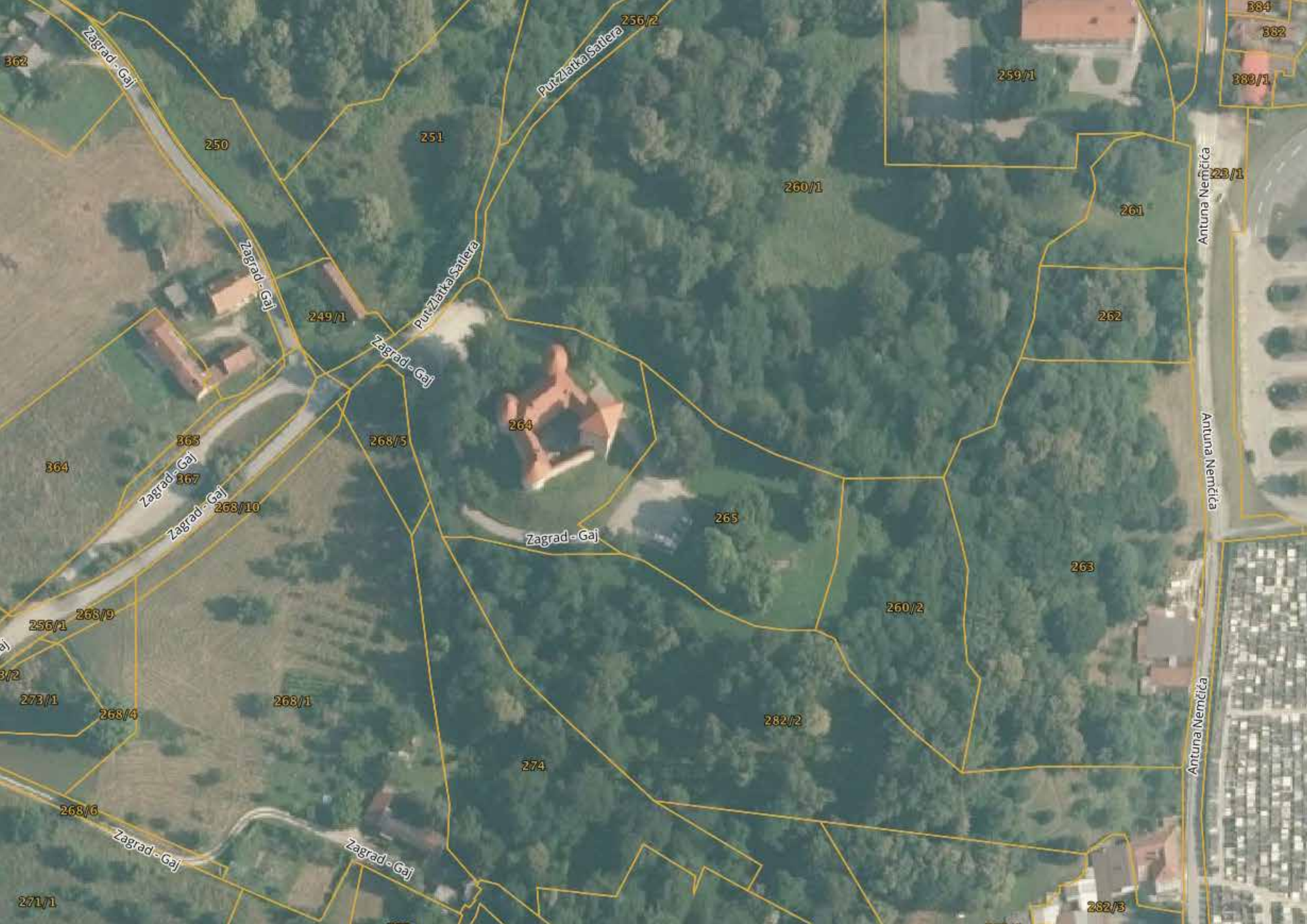
Posebnu vrijednost imaju vizure koje se sa Staroga grada otvaraju prema dolini Kupe, Karlovcu i širem krajoliku, ali i one koje se prema utvrdi pružaju iz okolnog prostora – uključujući i panoramske poglede s autoceste A1, gdje Dubovac funkcionira kao snažan vizualni simbol grada. Uređenje okoliša stoga treba biti usmjereno na očuvanje i naglašavanje tih međusobnih vizualnih odnosa jer oni u velikoj mjeri oblikuju ukupnu vrijednost Dubovca kao kulturnog dobra i njegovu reprezentativnost unutar identiteta Karlovca.

Stari grad Dubovac i njegova šira okolica upisan je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, pod brojem Z-245, kao pojedinačno kulturno dobro: vojna i obrambena građevina. Na temelju Ugovora od 16. travnja 2025. koji je Muzej grada Karlovca (Naručitelj) sklopio s Institutom za povijest umjetnosti (Izvršitelj) izrađen je ovaj konzervatorski elaborat. Ugovor je sklopljen nakon provedenog postupka jednostavne nabave, ev. broj 2-2025, za nabavu usluga izrade konzervatorskog elaborata za Stari grad Dubovac, a na temelju odluke o odabiru od 28. siječnja 2025. godine, sve u skladu s Pozivom na dostavu ponuda Naručitelja od 15. siječnja 2025. i ponudom Izvršitelja od 15. siječnja 2025. godine. Ugovor se provodi u sklopu projekta »Revitalizacija Starog grada Dubovca« koji će se sufinancirati sredstvima EU iz Integriranoga teritorijalnog programa 2021.–2027. godine.

Izrada konzervatorskog elaborata temelji se na širokom rasponu izvora – od terenskih pregleda, arhivske građe i povijesne dokumentacije do arheoloških nalaza te recentnih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja. Na temelju prikupljenih podataka i rekonstruiranih povijesnih faza izgradnje, kao i uvida u procese obnove i revitalizacije tijekom posljednjih 125 godina, formulirane su smjernice koje obuhvaćaju cjelovitu valorizaciju Staroga grada Dubovca. One uzimaju u obzir ne samo arhitektonsku i fortifikacijsku vrijednost same građevine nego i vrijednosti njezina neposrednog okoliša, uključujući humak s ostatcima crkve sv. Mihovila, kao ključne sastavnice povijesnog i prostornog identiteta lokaliteta.

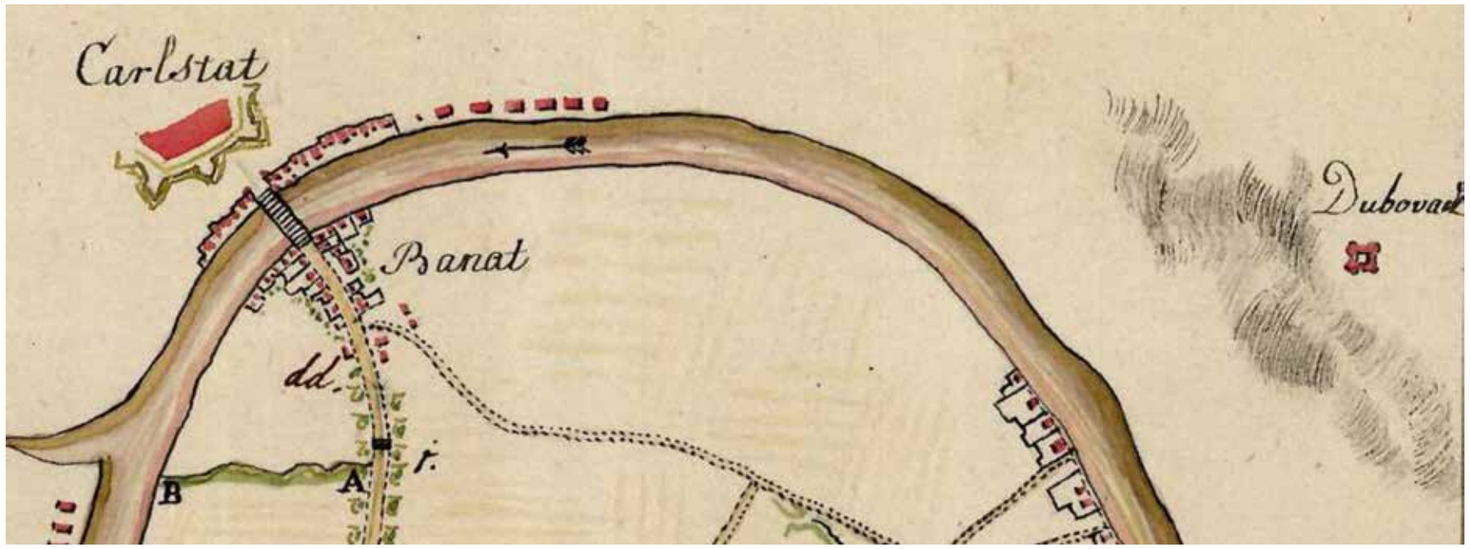

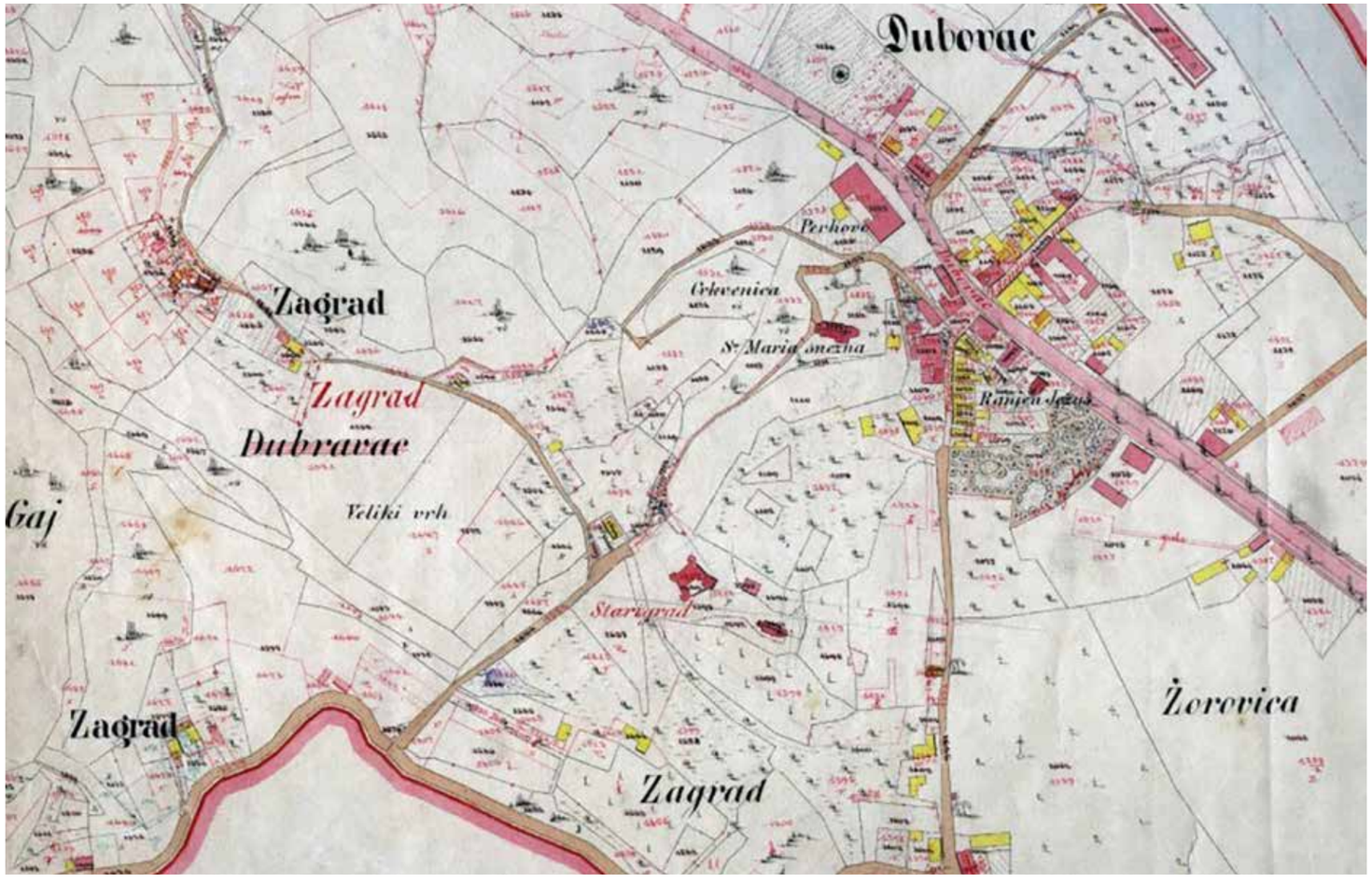
1. OPIS ZATEČENOG STANJA

362
Zagrad - Gaj
250
251
Put Zlatka Satlera
256/2
259/1
384
382
383/1
223/1
Antuna Nemčića
260/1
261
262
249/1
Zagrad - Gaj
Put Zlatka Satlera
Zagrad - Gaj
264
363
364
Zagrad - Gaj
367
268/5
Zagrad - Gaj
268/10
265
Zagrad - Gaj
263
260/2
256/1
268/9
273/1
268/4
268/1
282/2
274
Antuna Nemčića
268/6
Zagrad - Gaj
Zagrad - Gaj
271/1
282/3

Smještaj

Stari grad Dubovac nalazi se na sjeverozapadnom rubu užega gradskog područja Karlovca – Zvijezde, iznad nekadašnjeg podgrađa, povijesnog naselja Dubovac. Smješten je na istaknutom položaju na zaravnjenoj uzvisini – umjetnom humku prapovijesne gradine iznad toka rijeke Kupe na nadmorskoj visini od 173 m. Istočne i južne padine okrenute rijeci većih su strmina od zapadnih i danas su pokrivene visokom šumskom vegetacijom. Novovjekovni renesansni kaštel izgrađen je na lokaciji starije srednjovjekovne utvrde koja je koristila lokalitet prapovijesne gradine, čime se dokazuje kontinuitet korištenja istaknutoga izdvojenoga geostrateški važnog položaja uz rijeku Kupu za smještaj prapovijesnih naselja tijekom eneolitika i kasnoga brončanog doba.[1] Lokalitet je bio naseljen i u vrijeme antike, a u razdoblju srednjeg vijeka ponovo postaje mjestom na kojem se oblikuje srednjovjekovna utvrda, a u njenom neposrednom istočnom okolišu i crkva svetog Mihovila. O geostrateškoj važnosti položaja brda iznad rijeke Kupe, na kojem je kasnije sagrađen stari grad, svjedoče arheološki nalazi koji datiraju od brončanog doba do srednjeg i novog

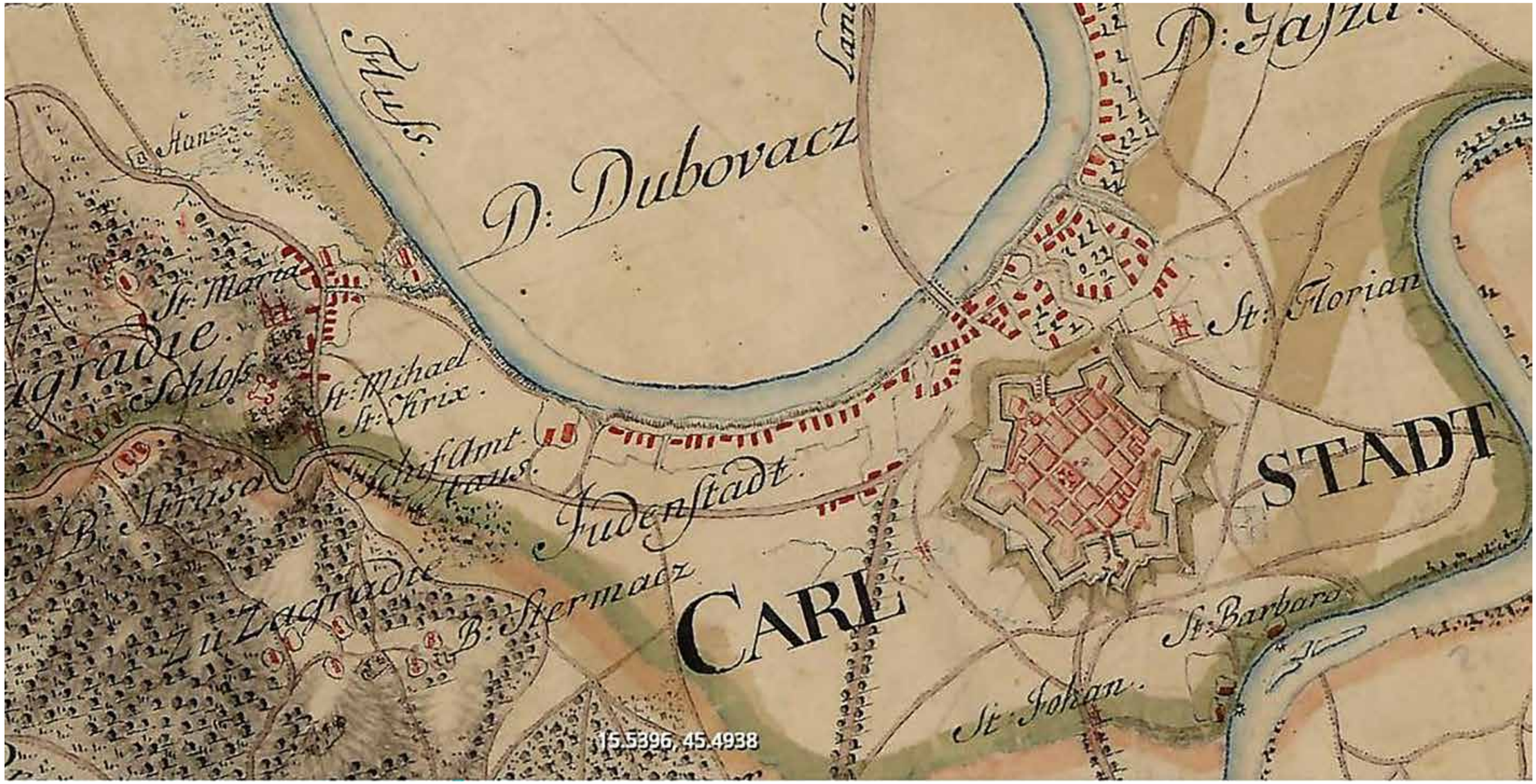
←

Izrez iz katastarskog plana, 2025. (https://oss.uredjenazemlja.hr/map)

Položaj Dubovca u odnosu na Kupu i *Zvijezdu*, 1783. (https://hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/6007/?list=eyJxdWV)

Izrez s karte katastarske izmjere, 1861. (https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?layers)

1 Najstariji nalaz, ulomak posude lasinjske kulture, svjedoči o ljudskoj aktivnosti već u bakrenom dobu. Arheološka istraživanja potvrdila su stalnu naseljenost tijekom kasnoga brončanog i starijega željeznog doba, a ima i nekoliko antičkih nalaza. TATJANA TKALČEC, Stari grad Dubovac u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 1 (2024.), 95–141 i *Stari grad Dubovac, Karlovac, Knjiga 1 – Izvještaj o provedenom arheološkom istraživanju*, ARHEO PLAN d.o.o., 2025.

vijeka, a razaznaju se kroz graditeljske strukture. Prema tvrdnjama starijih autora Dubovac je ime dobio po dubu, starom nazivu za hrast lužnjak, koji raste u okolici.

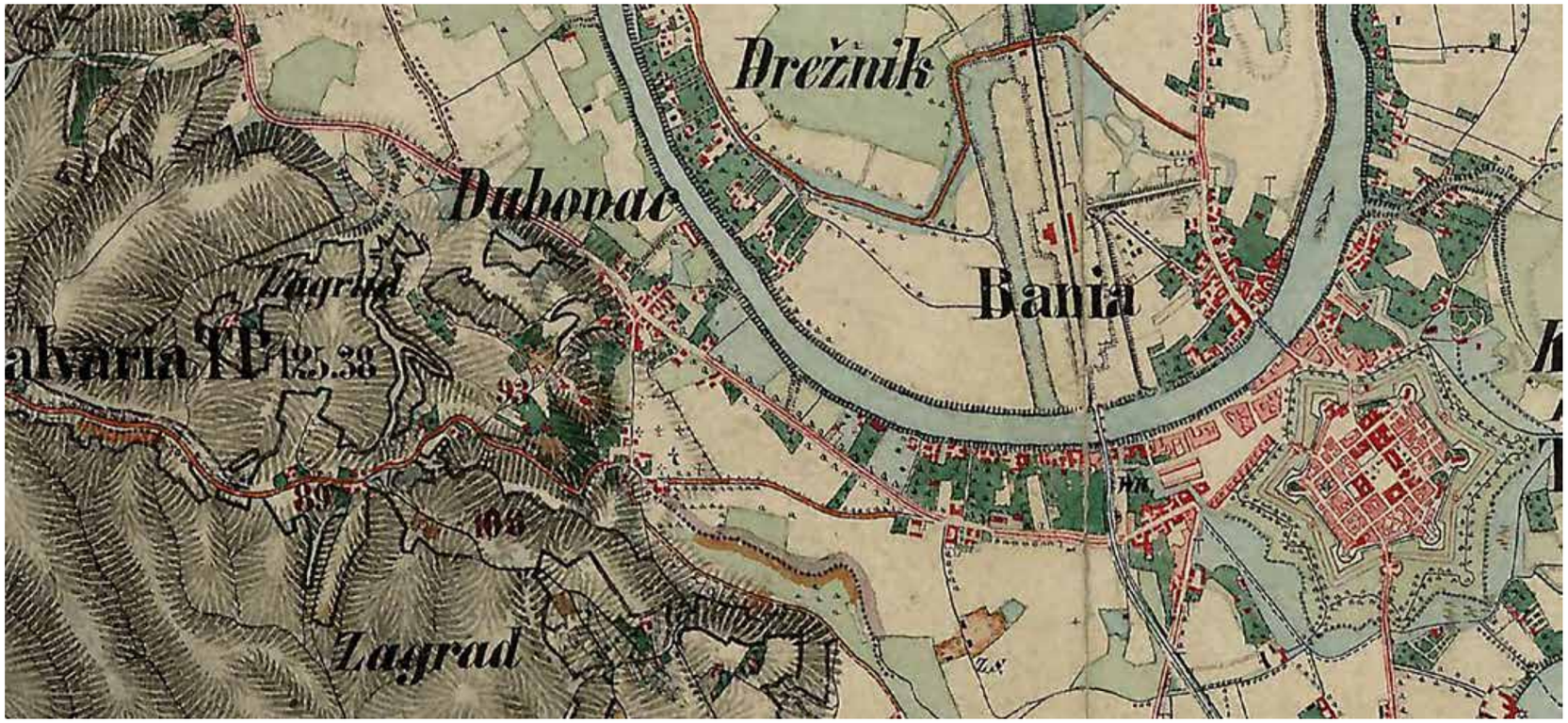
Osim što je prostorni akcent koji se doživljava u prilaznim vizurama Karlovcu, ujedno je i vidikovac jer se s njegove visoke, četverokutne kule otvara pogled na gotovo cijelo gradsko područje, ali i na širi teritorij koji uključuje i susjedne države, odnosno dva povijesna carstva.[2]

Starom gradu Dubovcu pristupa se lokalnom cestom, današnjom ulicom Zagrad koja se odvaja od Marmontove ulice, odnosno nekadašnje Lujzinske ceste koja je povezivala Rijeku s Karlovcem.[3] Smješten je na čestici k.č.br. 264

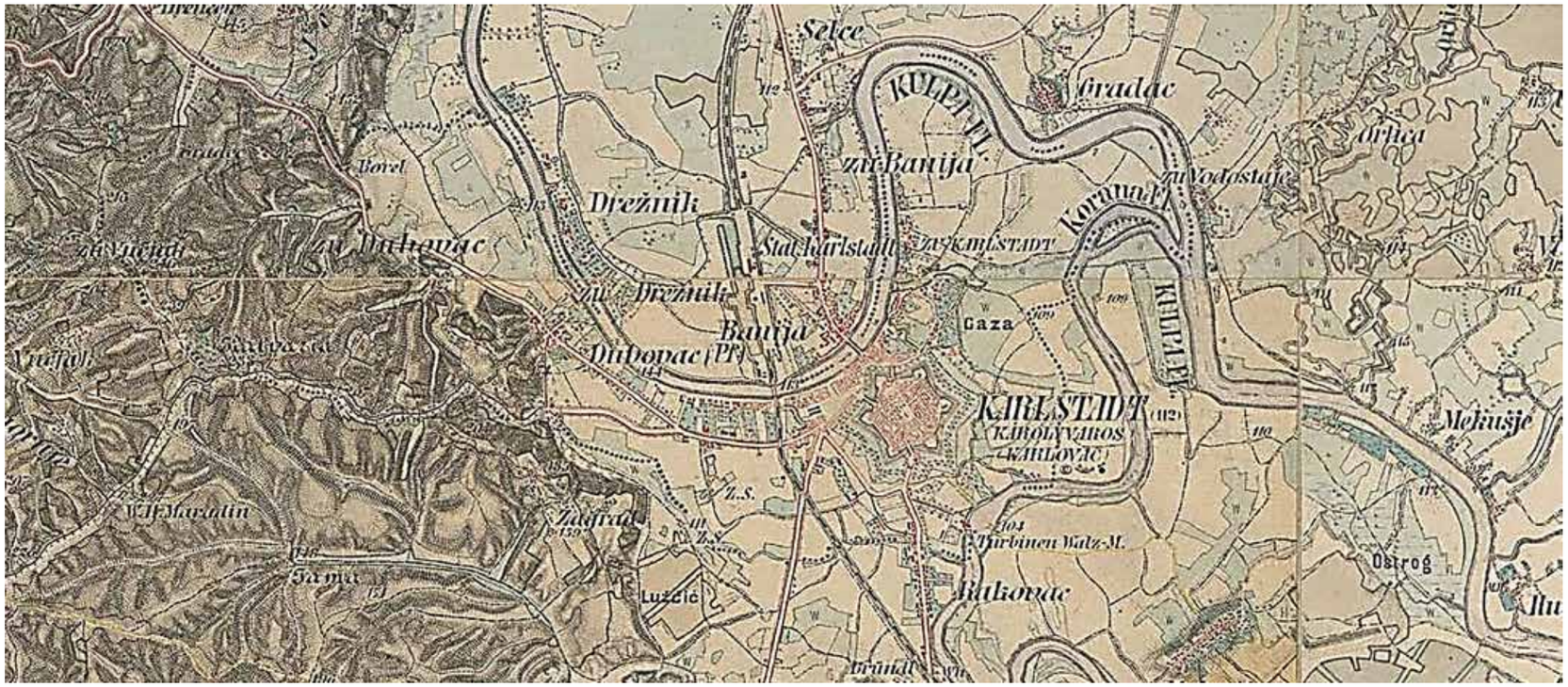
2 Dubovac se nalazi na udaljenosti od 12 kilometara zračne linije od granice sa Slovenijom i 38 kilometara od granice s Bosnom i Hercegovinom. Kada je kula podizana, pružala je pogled na granicu Osmanskog i Habsburškog Carstva.

3 To je bila najkraća prometnica između Rijeke i Karlovca, te jedna od najmo-

←
Karlovac (1774.-1775.), prva vojna izmjera (https://maps.arcanum.com/en/map/fi rstsurvey-karlovac/?layers)

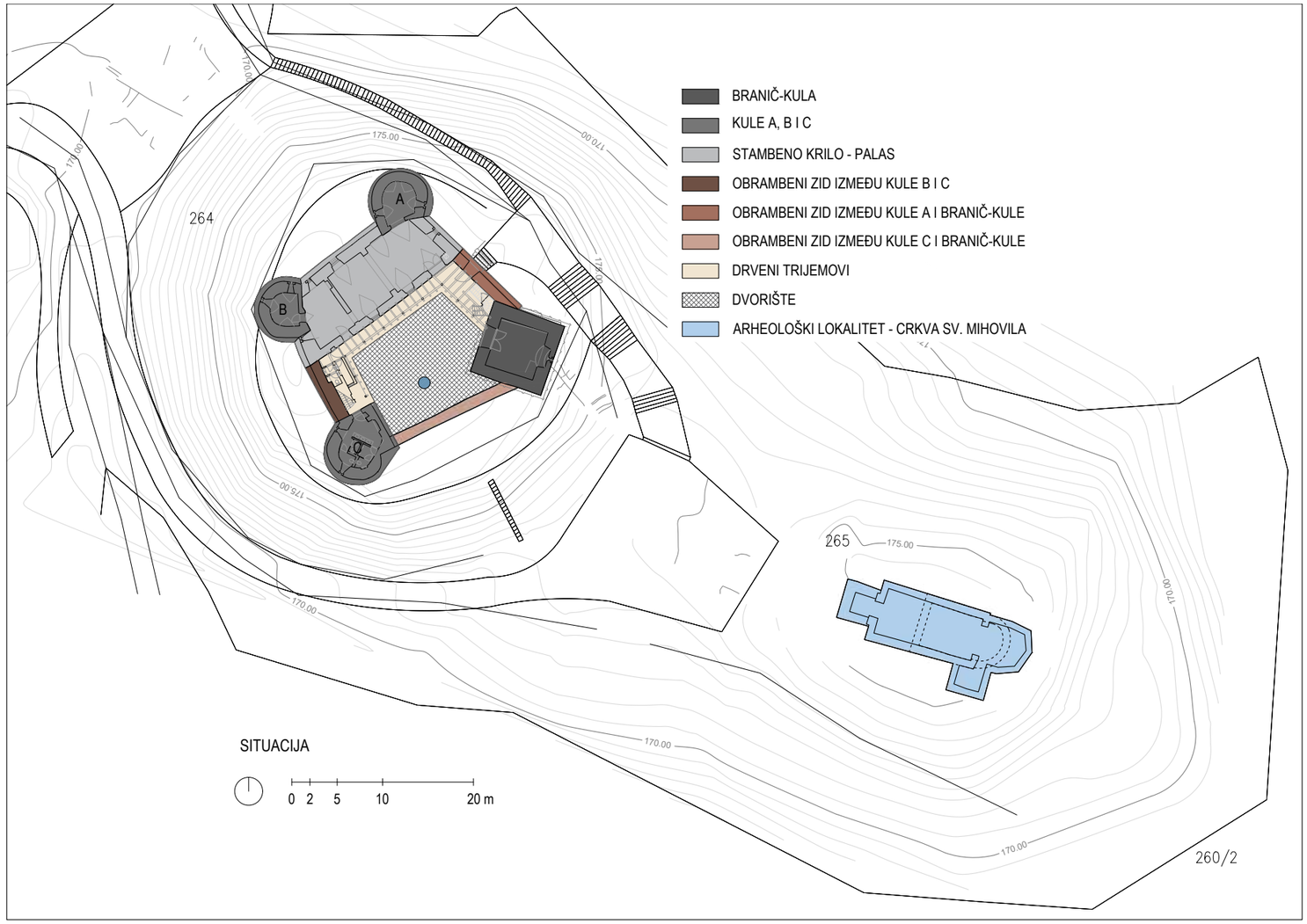
Karlovac (1865.-1869.), druga vojna izmjera (https://maps.arcanum.com/en/map/fi rstsurvey-karlovac/?layers)

Karlovac, treća vojna izmjera (https://maps.arcanum.com/en/map/fi rstsurvey-karlovac/?layers)

k.o. Karlovac površine 3484 m². Sve padine osim zapadne odakle se pristupa starom gradu obrasle su grmolikom i visokom vegetacijom, uglavnom stablima hrasta lužnjaka. Integralni dio okoliša staroga grada danas je zasebna k.č.br. 265 na kojoj se nalaze arheološki ostatci crkve sv. Mihovila, koja je povijesno pripadala jedinstvenoj čestici i prostornoj cjelini staroga grada o čemu svjedoče povijesni izvori; katastarska karta iz 1862. i 1902. godine, kao i ortofoto snimka iz 1968. godine. Danas su obje čestice u vlasništvu Grada Karlovca. Na katastarskoj karti iz 1861. godine crkva sv. Mihovila prikazana je kao zidana građevina izdužena tlocrta s poligonalnom apsidom i narteksom ispred ulaza. Na prostoru između staroga grada i crkve na sjevernom rubu čestice nalazila se manja gospodarska građevina gotovo kvadratnog tlocrta zaključena dvostrešnim krovom. Zbog njihova ruševnog stanja, koje je zabilježeno i na onovremenim fotografijama, obje su građevine ubrzo srušene i više nisu ucrtane na katastarskoj karti iz 1902. godine.

Analizom dostupnih povijesnih kartografskih izvora i ostale grafičke dokumentacije (litografije, stare razglednice) utvrđena su osnovna vizualna i prostorna obilježja smještaja staroga grada na malenom istaknutom humku čije su južne i istočne padine okrenute Kupi i urbanom području Karlovca obrasle niskom vegetacijom čime je omogućena njegova izrazita vizualna izloženost i prisustvo u glavnim vizurama Karlovca.

Prostorni koncept

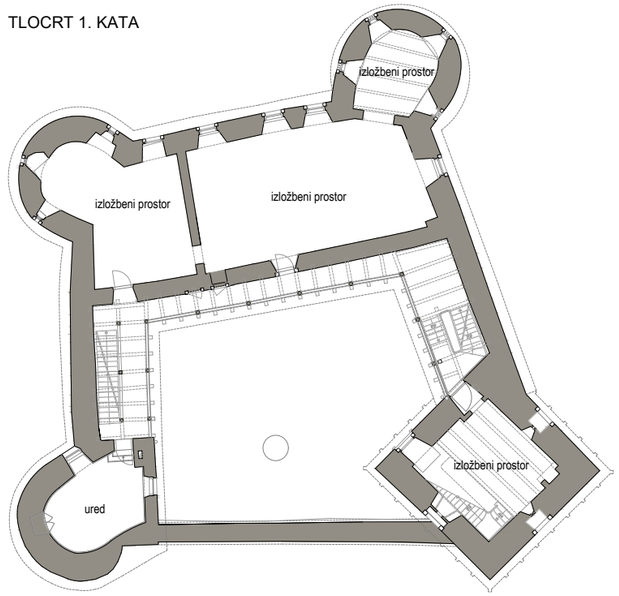
Osnovni tlocrtni oblik staroga grada Dubovca je nepravilni četverokut s unutrašnjim dvorištem koje zatvaraju kule i obrambeni zidovi. Tri su kule gotovo polukružnog oblika, a jedna tzv. branič-kula, koja za dva kata nadvisuje ostale dvokatne kule, četverokutnoga je tlocrtnog oblika. Branič-kula, glavna obrambena četverokatna kula pravokutnog tlocrta, smještena je na sjeveroistočnom uglu, a na sjeverozapadnom, jugozapadnom i jugoistočnom uglu ističu se tri dvokatne kule potkovastog tlocrta. Sjeverozapadna (A) i jugozapadna (B) kula spojene su dvokatnom stambenom zgradom. Kula B i jugozapadna kula (C) spojene su obrambenim zidom, kao i kula A i branič-kula. Zidovi između glavne kule i kule A te kula B i C podignuti su do visine polukružnih kula (dva kata) dok je zid koji zatvara unutrašnje dvorište s istočne strane između glavne kule i kule C podignut samo do visine prvog kata. S unutrašnje strane uza zid između glavne kule i kule C i uz unutranju stranu stambene zgrade nalazi se dvokatna drvena galerija sa stubištima koje omogućuju komunikaciju između pojedinih prostorija i katova. Prostori između A i B kule s obrambenim, skladišnim i stambenim prostorijama povezani su

dernijih u cijeloj monarhiji. Lujzijana je građena u fazama: 1804. godine izgrađena je do Gornjeg Jelenja, 1805. do Zalesine, 1806. do Skrada, 1807. do Vrbovskog, 1808. do Severina na Kupi, a početkom 1809. godine do Male Jelse, oko četiri kilometra do Karlovca. RUDOLF STROHAL, *Uz Lujzinsku cestu,* Zagreb, 1935., novo izdanje 1993., pretisak 2005.

TLOCRT PRIZEMLJA

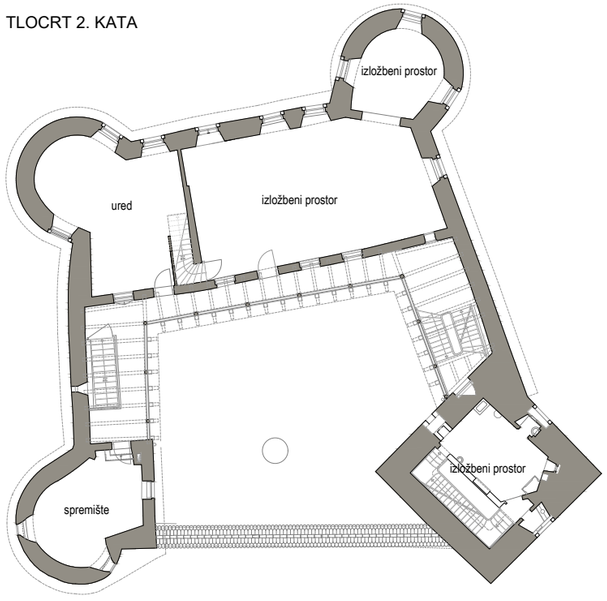

TLOCRT 1. KATA

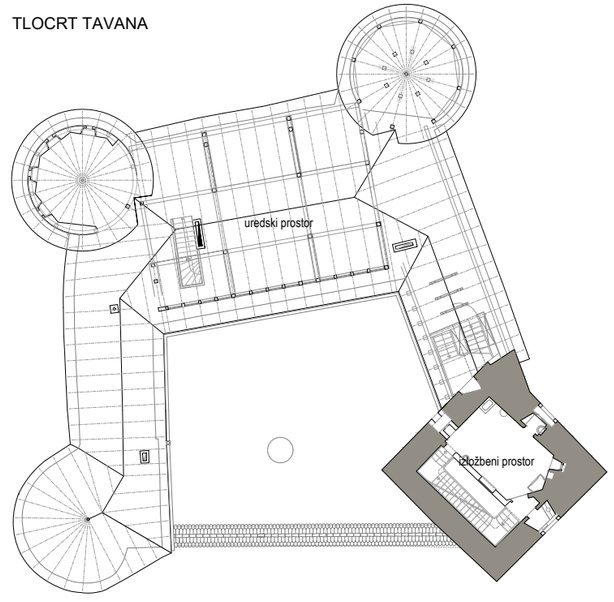

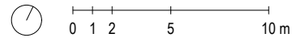
drvenim trijemovima kao komunikacijskim koridorima. Do ulaznih vrata, koja su izvorno bila postavljena visoko iznad tla, vodile su drvene ljestve koje su se pri opasnosti mogle ukloniti. Danas je ulaz smješten na koti prizemlja. Kolni pristup s parkiralištem formiran je s jugoistočne strane, a vanjskim stubištem položenim sa sjeverne strane staroga grada pristupa se ulazu lociranom na sjeveroistočnom obrambenom zidu.

TLOCRT 2. KATA

TLOCRT TAVANA

Branič-kula

Smještaj

Četverokatna branič-kula s podrumom, koja svojom visinom dominira istočnim perimetralnim dijelom staroga grada, sustavom obrambenih zidina povezana je s kulom A i C polukružnih (potkovastih) tlocrtnih osnova. Obrambenim zidom, nešto višim od visine jedne etaže, povezana je s kulom C, dok je s kulom A povezuje obrambeni zid s čije je unutrašnje strane formiran komunikacijski trakt u formi drvenog trijema. U sredini ovog zida u prizemlju smješten je ulaz u stari grad.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Riječ je o jednoprostornoj shemi koja se dosljedno javlja na svim etažama, izuzev u potkrovlju koje je prošireno konzolno istaknutim vanjskim ophodom. Prostor prizemlja kojemu se pristupa iz dvorišta izdvojena je cjelina jer nije povezan vertikalnom komunikacijom s ostalim etažama za razliku od prostora na prvom katu u koji se ulazi iz trijema koji je drvenim stubištem povezan s ostalima etažama. Prostor podruma povezan je jednokrakim stubištem s etažom prizemlja.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da je kula recentno obnovljena, nema izvornih odnosno povijesnih elemenata unutrašnjeg uređenja i opreme, izuzev u prostoriji prvog kata u kojoj je očuvan dio zida s ulaznim, kamenom oblikovanim portalom lučnog zaključka. Na sjevernom zidu dio plohe zida s ulaznim vratima istaknut je uglovnim kamenim klesancima, a na pokrajnjem zidu prezentirani su kameni okviri bifore. S unutrašnje strane gotičkog prozora šiljastog luka oblikovana je niša segmentnog zaključka. Sve zidne plohe obrađene su glatkom žbukom, a stropovi su izvedeni kao otvoreni drveni gredници. Pod prizemlja popločan je kamenim pločama, dok su na ostalim etažama podovi izvedeni od dasaka. Vratna i prozorska stolarija izvedena je od drva, a čine je ulazna ostakljena vrata te jednostruki, dvokrilni prozori od kojih svako krilo ima dodatnu razdiobu šprljaka na dva ili tri polja.

Branič-kula, dvorišna strana, 2025.

Branič-kula, prvotni ulaz na 1. katu

Pročelja

Sva su pročelja tijekom vremena zbog lošega građevnog stanja višekratno obnavljana te je danas njihova struktura ujednačena u obliku zidnih ploha građenih lomljenim, priklesanim kamenom s reškama ispunjenim vapnenim mortom u zoni prizemlja, dok su ostali katovi građeni punom opekom. Vršni dio kule koji uključuje zadnji kat i krovište mijenjao je oblik, od starije povijesne faze s krovištem do obnove u 19. stoljeću kad je kula izgubila krov te je bila zaključena nazubljenim kruništem. Danas kula završava drvenim ophodom istaknutim u odnosu na plohe pročelja s drvenom konstrukcijom stupova koji pridržavaju krovne plohe, a rekonstruiran je tijekom obnove 1950-ih godina.

Branič-kula, 1. kat, 2025.

Branič-kula, završni kat, 2025.

Prozorski otvori izvedeni su kamenim okvirima, a na zidnoj plohi prema unutrašnjem dvorištu, na visini prvog kata nalazi se prozor gotičke forme, šiljastog luka smješten u kamenoj plohi okvira koji se oslanja na kamene konzolice. Podrumski zid prema južnoj strani rastvoren je uskim otvorom, puškarnicom s klesanim kamenim okvirima.

Krovište

Drveno četverostrešno, piramidalno krovište u povijesti se koristilo za potrebe gradske straže da bi tijekom 19. stoljeća romantičarskom obnovom krovište bilo skinuto i zamijenjeno nazubljenim kruništem. Ponovo je rekonstrirano prema povijesnoj geometriji u obnovi 1950-ih godina. Krovište ima otvorene strehe s vidljivim rogovima, a pokriveno je biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Perimetralni zidovi u zoni prizemlja debljine oko 130 cm građeni su lomljenim kamenom, Nešto manjih je debljina zidova ostalih katova čija su lica izvedena opekom. Na vrhu kule sa svih četiriju strana izveden je drveni ophod kao natkriveni trijem.

Građevinsko stanje

Vanjski zidovi od opeke branič-kule nisu sanirani, a vidljiva su oštećenja i na dijelu nadvoja gotičkog prozora gdje je otpao dio kamenih elemenata.

Kula A

Smještaj

Kula A polukružne (potkovaste) tlocrtne osnove povezana je s branič-kulom obrambenim zidom na kojem je pozicioniran ulaz u kaštel. Obrambeni zid je na svom sjevernom dijelu vanjski zid stambenog trakta, dok je na južnom dijelu s njegove unutrašnje strane formiran komunikacijski trakt u formi drvenog trijema. U sredini ovog zida smješten je ulaz u stari grad koji je danas u razini prizemlja, a izvorno se nalazio na koti prvog kata.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Na svim je etažama prostor unutar kule povezan s prostorijama nekadašnjega stambenog krila, izuzev prostora u prizemlju koji je od njega odvojen zidom. Prema povijesnim grafičkim izvorima prostor kule bio je zidom odijeljen od prostorije stambenog krila. Prostor u prizemlju svođena je bačvastim svodom sa susvodnicama, a ostale međukatne konstrukcije su ravni stropovi izvedeni kao drveni grednici ili betonski stropovi izvedeni tijekom obnove zgrade 1950-ih godina.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da je kula recentno obnovljena nema izvornih odnosno povijesnih elemenata unutrašnjeg uređenja i opreme. Zidovi i stropovi prostorije u prizemlju nisu obrađeni žbukom već su prezentirani u vidljivoj građi zidova (lomljeni kamen) i svodova (puna opeka). Zidne plohe na svim ostalim katovima obrađene su glatkom žbukom, kao i stropovi koji su izvedeni kao drveni grednici ili betonske konstrukcije, dok su podne obloge daščani podovi.

Kula A

Pročelja

Pročelja su tijekom vremena višekratno obnavljana zbog njihova lošega građevnog stanja. U obnovi sredinom 19. stoljeća s njih je uklonjena žbuka, a vršni dio (potkrovlje i krovište) je skidanjem stožastog krovišta zaključen nazubljenim kruništem. Danas su pročelja prezentirana u vidljivoj građi zidova, lomljenom, priklesanom kamenu u vapnenom mortu, a nadograđeni dio potkrovlja koji nosi stožasto krovište s vanjske strane završno je obrađen vertikalno postavljenom daščanom oplatom. Na nižim etažama zidne plohe rastvorene su malim otvorima – puškarnicama, a na drugom katu postavljena su tri veća prozora s kamenim okvirima.

Krovište

Drveno krovište izvedeno u formi stošca pokriveno je biber-crijepom, a konstruktivno je povezano s krovištem stambenog trakta.

Materijali i tehnike gradnje

Perimetralni zidovi građeni su lomljenim kamenom i debljine su približno 120 cm, izuzev nadograđene završne etaže koja je izvedena drvenom građom.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000. godine, građevno stanje kule je relativno dobro.

Kula A, prizemlje

Kula B

Smještaj

Kula B integralni je dio stambenog krila čiji je vanjski zid povezuje s kulom A.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Riječ je o jednoprostornoj shemi koja se dosljedno javlja na svim etažama. U prizemlju je prostor kule unutrašnjim zidom, unutar kojeg je formiran vratni otvor, odvojen od veće prostorije stambenog trakta, a zaključen je bačvastim svodom sa susvodnicama. Na ostalim katovima prostor kule nije odijeljen zidom od prostorija stambenog krila, nego je danas njihov integralni dio.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da je kula recentno obnovljena, nema izvornih odnosno povijesnih elemenata unutrašnjeg uređenja i opreme. Zidne plohe obrađene su glatkom žbukom, kao i stropovi koji su drveni grednici ili betonske konstrukcije nastali obnovom 1950-ih godina. Podne obloge u svim prostorijama kule su daščani podovi.

Pročelja

Vršni dio kule i krovište mijenjali su oblik, od starije povijesne faze s krovištem do obnove u 19. stoljeću kad je kula izgubila krov te bila je zaključena nazubljenim kruništem. Obnovom 1950-ih godina rekonstruiran je povijesni izgled kule. Pročelja su prezentirana u vidljivoj građi zidova koji su izvedeni lomljenim, priklesanim kamenom u vapnenom mortu do visine nekadašnjeg kruništa, na koje je dodana potkrovna etaža koja nosi stožasto krovište, a vanjske su

Kula B

joj plohe izvedene od dasaka. Zidna ploha rastvorena je puškarnicama i prozorskim otvorima različitih dimenzija. Na spoju sa zapadnim bedemom nalazi se prozorski otvor većih dimenzija unutar okvira od klesanog kamena.

Krovište

Drveno krovište u formi stošca pokriveno je biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Perimetralni zidovi građe u zoni prizemlja izvedeni su lomljenim kamenom u vapnenom mortu i debljine su približno 120 cm. Međukatna konstrukcija prizemlja je bačvasti svod sa susvodnicama, dok su stropovi ostalih etaža zatvoreni drveni grednici i betonske konstrukcije.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000. godine, građevno stanje kule je dobro.

Kula B (u sredini)

Kula C

Smještaj

Kula C smještena je na južnom dijelu kaštela, a linijom obrambenih zidina povezana je sa zapadnom i istočnom branič-kulom. Obrambenim zidom nešto višim od visine jedne etaže povezana je s istočnom branič-kulom, a sa zapadnom je povezuje obrambeni zid u visini kule s čije je unutrašnje strane formiran komunikacijski trakt u formi drvenog trijema.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Nepravilni tlocrtni oblik kule sastavljen je od polukružnoga vanjskog dijela i pravokutnog dijela prema unutrašnjem dvorištu. Ulaz u sve etaže, osim prizemlja u kojem je smješten sanitarni čvor, omogućen je isključivo s drvenog trijema jer izostaje povezanost unutrašnjim stubištem. Na svakoj etaži osim prizemlja nalazi se po jedna prostorija koja je na vanjskim dijelovima izvan perimetralnih obrambenih zidina rastvorena s po dva manja prozorska otvora u formi puškarnica, osim na drugom katu na kojemu su otvori nešto većih dimenzija.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da je kula recentno obnovljena, na svim etažama nema izvornih odnosno povijesnih elemenata unutrašnjeg uređenja i opreme. Zidne plohe obrađene su glatkom žbukom, kao i stropovi koji su izvedeni kao drveni grednici, a podne obloge, osim u prizemlju, su daščani podovi.

Pročelja

Sva su pročelja zbog lošega građevnog stanja tijekom vremena višekratno obnavljana te je njihova struktura jednolična, izvedena od lomljenoga, priklesanog kamena u vapnenom mortu koji je osnovni strukturni element građe zidova. Zbog tada ruševnog stanja tijekom cjelovite obnove koju je u 19. stoljeću proveo Laval Nugent na završetku zidova umjesto krova kula je dobila romantičarski oblikovano nazubljeno krunište, koje je u obnovi 1950-ih skinuto i ponovo joj je vraćen povijesni izgled s krovištem. Dio zida prema unutrašnjem dvorištu obrađen je glatkom vapnenom žbukom. Pročelja su rastvorena prozorskim otvorima malih dimenzija, osim onih prema unutrašnjem dvorištu koji su uokvireni klesanim kamenim okvirima.

Kula C

Kula C, dvorišna strana

Kula C, potkrovlje

Krovište

Drveno krovište pokriveno biber-crijepom izvedeno je kao četverostrešno, a konstruktivno se nastavlja na krovište unutrašnje galerije.

Materijali i tehnike gradnje

Zidovi kule u punoj su visini građeni lomljenim kamenom u vapnenom mortu i debljine su približno 130 cm. Sve vanjske zidne plohe su neožbukane, izuzev zidova prema unutrašnjem dvorištu koji su ožbukani glatkom žbukom.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000. godine, građevno stanje kule je dobro.

Stambeno krilo

Smještaj

Stambeno krilo visine dvaju katova koje čine prizemlje, prvi i drugi kat te potkrovlje približno pravokutne tlocrtne osnove, zaključeno strmim četverostrešnim krovištem, smješteno je između sjeverne i zapadne cilindrične kule. Zajedno s obrambenim zidovima zatvara unutrašnje dvorište koje se prostire ispred njegova jugoistočnog pročelja. Ispred pročelja stambenog krila nalazi se otvoreni drveni trijem koji čini komunikacijsku jezgru kaštela.

Organizacija unutrašnjeg prostora

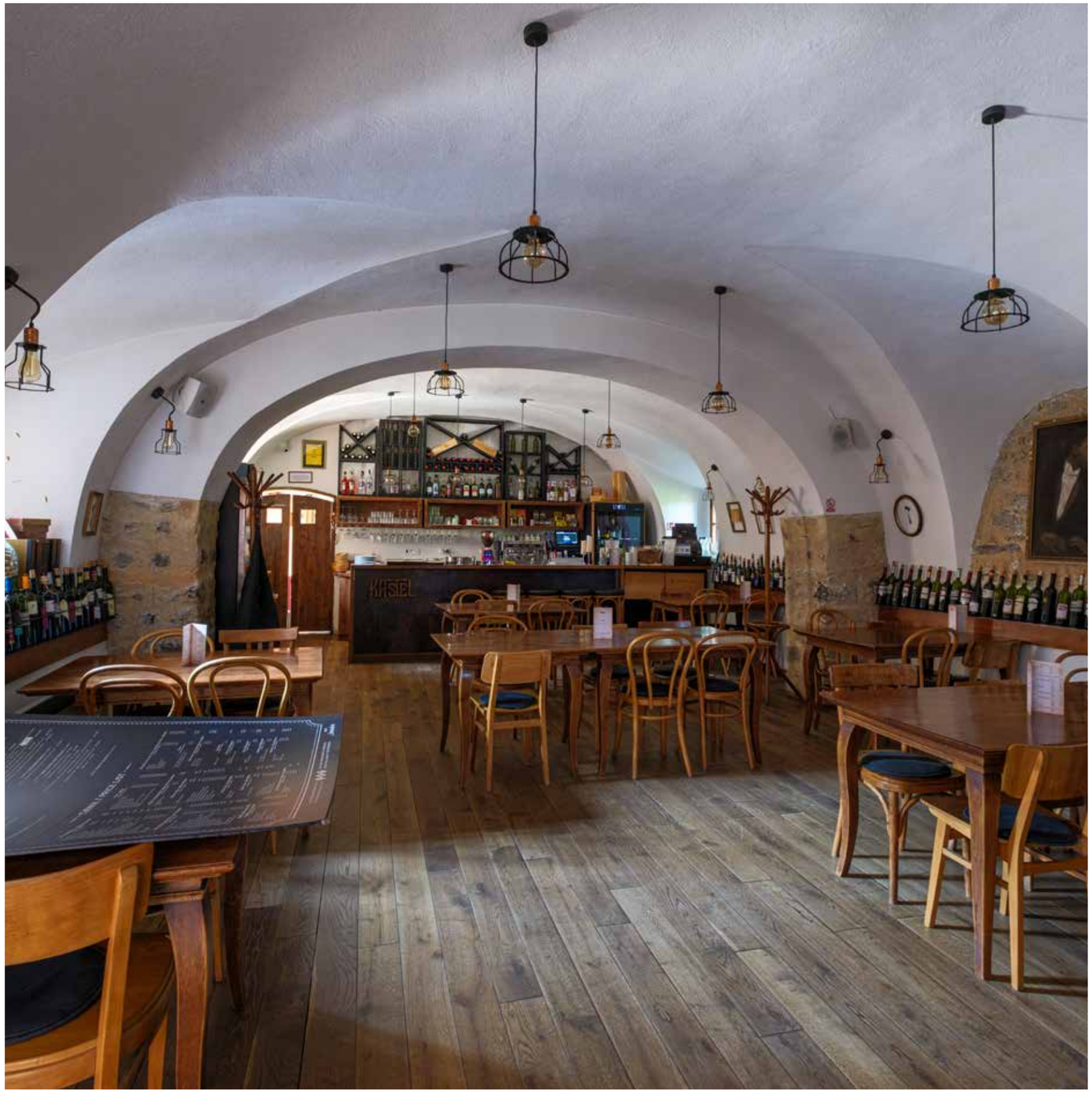
Unutar izdužene tlocrtne osnove nekadašnjega stambeno-gospodarskog krila na svim su etažama formirane po dvije prostorije, izuzev recentno izvedene potkrovne etaže kao jedinstvenog prostora. Prostorija južnog dijela je manja i iz nje se ulazi u zapadnu i sjevernu kulu, no samo u prizemlju jer su na ostalim etažama prostor zapadne kule i te prostorije međusobno povezani. U prizemlju se nalaze prostorije koje su danas u funkciji ugostiteljskog lokala, a zaključene bačvastim svodom koji je artikuliran pojasnicama i susvodnicama. Glavni ulaz smješten je u neposrednoj blizini ulaza u dvorište staroga grada unutar prostora trijema. Ulaz u drugu prostoriju prizemlja, koja je vratima povezana s većom, smješten je na drugom kraju ispod trijema. Prostor prvog i drugog kata organiziran je s dvjema, zidom odvojenim prostorijama, međusobno povezanim vratnim otvorom, a koje su povezane s prostorima A i B kule te se koriste kao izložbeni prostori. Iz prostorije drugog kata stubištem je omogućen ulaz u potkrovlje. Zaključene su ravnim stropovima.

Unutrašnja oprema

U prizemlju su očuvane povijesne strukture bačvastog svoda s pojasnicom i susvodnicama koje su obnovljene na te-

Stambeno krilo

Stambeno krilo, prizemlje

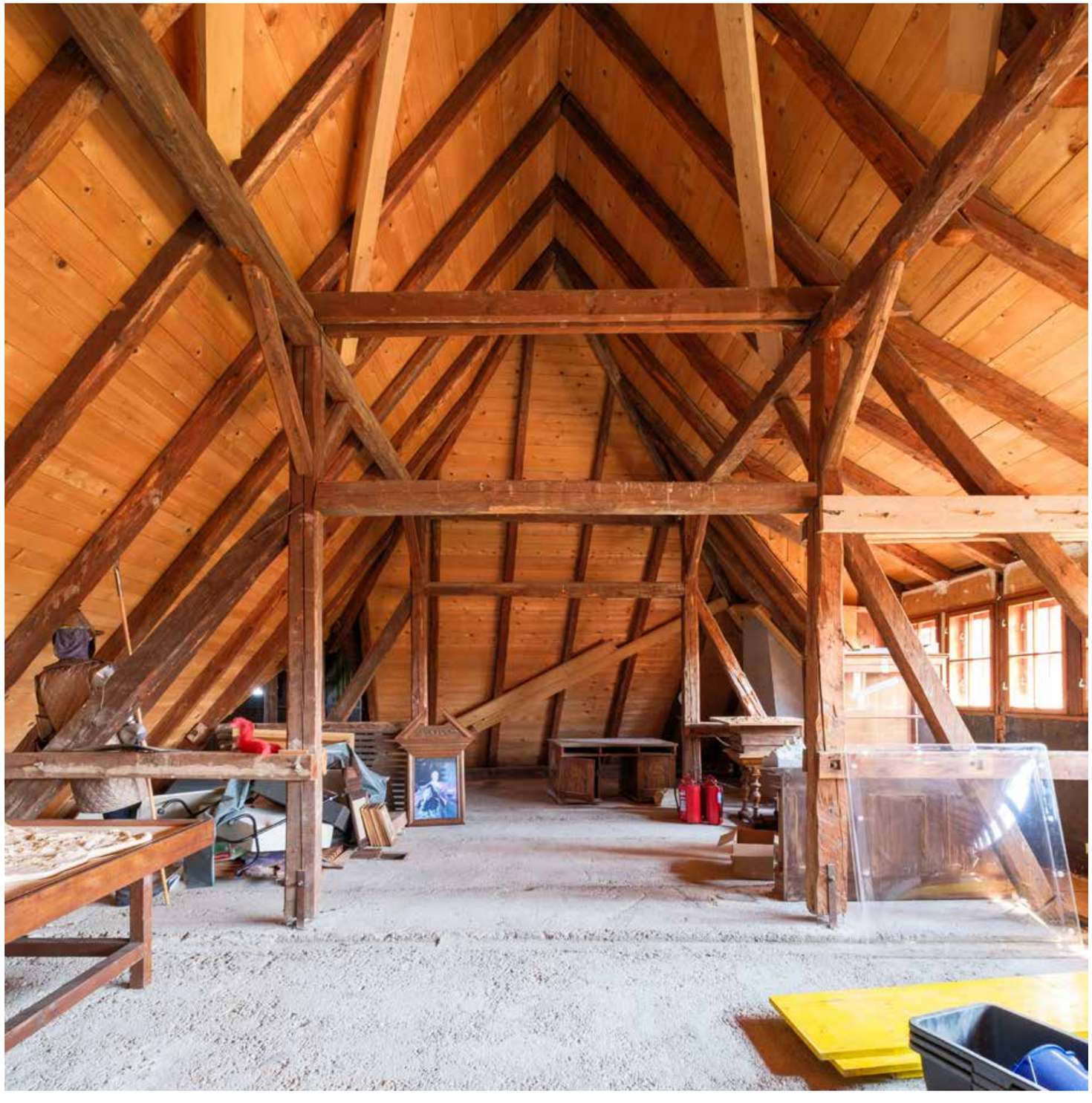

Stambeno krilo, 2. kat

melju sačuvanih tragova tijekom obnove 1950-ih godina. S obzirom na to da je prostor recentno obnovljen, osim svodova nema izvornih odnosno povijesnih elemenata unutrašnjeg uređenja i opreme. Zidne i svodne plohe obrađene su glatkom žbukom. Na ostalim etažama stropovi su zatvoreni grednici, a podne obloge su daščani podovi. Oblikovni element interijera su duboke prozorske niše unutar vanjskih zidova.

Pročelja

Sva su pročelja tijekom prošlosti u različitim fazama obnove višekratno mijenjana, a današnji izgled realiziran je obnovom 1950-ih godina. Pročelje između kule A i B u zoni prizemlja oblikovano je vidljivom strukturom gradbenog materijala, lomljenoga, priklesanog kamena u vapnenom mortu, dok su vanjske zidne plohe drugog kata obrađene glatkom žbukom. Pročelje prizemlja rastvoreno je dvama prozorskim

Stambeno krilo, potkrovlje

otvorima, puškarnicom u kontaktu sa zapadnom kulom i većim prozorskim otvorom u trećini zidne plohe. Zidna ploha prvog i drugog kata artikulirana je nizovima prozorskih otvora većeg formata koji su zaključeni kamenim okvirima nastalim u kasnijim fazama obnove. Pročelje stambenog trakta između kule A i branič kule, kao i ono između kule B i C povezano je s obrambenim zidovima na koje se naslanja. Pročelje prema trijemu na svim je etažama rastvoreno vratnim i prozorskim otvorima. U prizemlju su otvori segmentnog zaključka, bez kamenih okvira, dok su na katu dva nisko položena otvora na razini hodne plohe trijema koji su zaključeni kamenim okvirima i opremljeni metalnim vratnicama. Na pročelju prvog kata ističe se vratni otvor s profiliranim klesanim kamenim dovratnikom renesansnih oblika.

Krovište

Drveno četverostrešno krovište izvedeno je tijekom obnove 1950-ih i popravljano 2000-tih u formi dvostruke visulje. Konstruktivno i oblikovno povezano je s krovištem trijema koji se naslanja na obrambene zidine. Krovna ploha orijentirana prema unutrašnjem dvorištu izvedena je u lomu kako bi se osigurao niz vertikalnih prozorskih otvora. Sve su krovne plohe pokrivene biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Perimetralni zidovi građeni su lomljenim kamenom u vapnenom mortu i u prizemlju su debljine oko 100 cm, dok unutrašnji zid prema dvorištu ima debljinu 90 cm. Na katovima su zidovi manje debljine; vanjski imaju dimenziju 90 cm, a prema dvorištu 46 cm. Zid između dvije prostorije izveden je kamenom i u prizemlju ima dimenziju 47 cm.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000. godine, građevno stanje nekadašnjega stambeno-gospodarskog trakta je dobro.

Drveni trijemovi

Smještaj

Trijemovi izvedeni od drvene građe visine dvaju katova protežu se duž sjevernoga, istočnog i zapadnog pročelja unutrašnjeg dvorišta, a povezani su s graditeljskim strukturama obrambenih zidina i zida stambeno-gospodarskog krila. Izvedeni su metodom rekonstrukcije povijesnog stanja u obnovi 1950-ih godina te sanirani u obnovi 2000-tih.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Trijem odnosno galerija koja okružuje unutrašnje dvorište s triju strana komunikacijska je jezgra jer omogućuje međusobnu funkcionalnu povezanost različitih prostornih jedinica na svim etažama iznad prizemlja. Osim horizontalne, drvenim stubištima (jednokrakim i dvokrakim) ostvaruje se povezanost svih etaža te su s njega uspostavljani ulazi u stambeno krilo, u južnu kulu C i branič-kulu. Na taj se način cjelokupna komunikacija po katovima ostvaruje putem trijema i stubišta. Glavno drveno stubište kojim se od ulaza u stari grad uspinje na trijem i stubište uz kulu C izvedeno je približno u skladu s pozicijom povijesnih, imajući u vidu novu namjenu grada. Na trijemovima postavljeni su izložbeni primjerci oklopa i srednjovjekovne nošnje.

Unutrašnja oprema

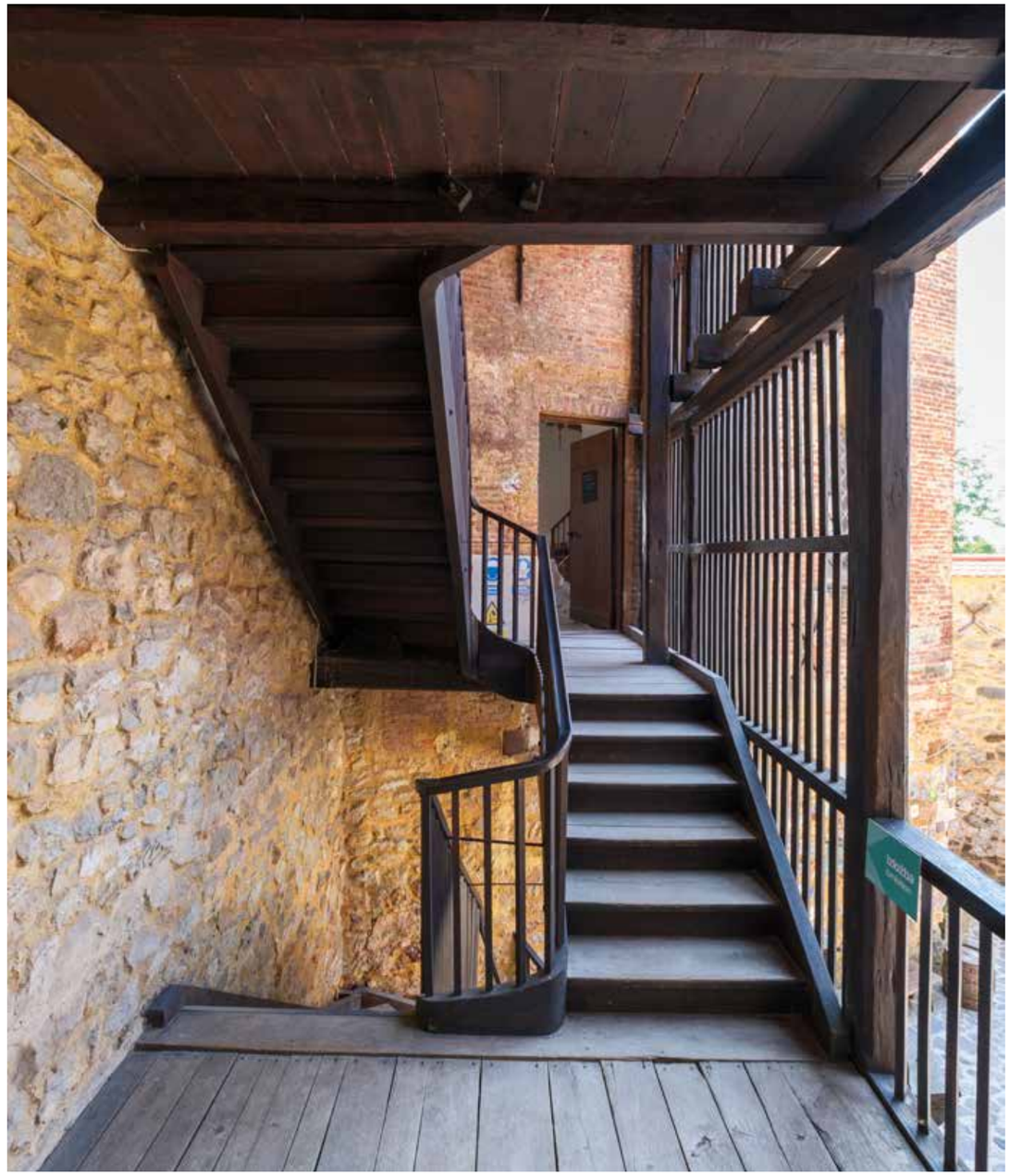
S obzirom na to da su drveni trijemovi recentno obnovljeni te da je riječ o poluotvorenim prostorima, nema izvornih odnosno povijesnih elemenata uređenja i opreme. Transparentne zidne plohe na spoju s branič-kulom izvedene su od drvenih letvica, kao i ograde koje se protežu duž hodnih ploha. Međukatna konstrukcija je drvena, a podne obloge su daščani podovi.

Pročelja

S obzirom na to da je riječ o poluotvorenoj drvenoj konstrukciji koju čine sustav nosivih drvenih stupova kvadrat-

nog presjeka, na koji se oslanjaju poprečne i uzdužne grede, ne ostvaruju se klasična pročelja, nego opna kroz koju se omogućava pogled na zidane strukture i oblikovne elemente obrambenih zidina, kao i zida stambenog krila prema unutrašnjem dvorištu.

Krovište

Drveno krovište koje prati liniju obodnih nosivih zidova nadovezuje se na krovište stambenog trakta, a na kraćim stranama, koje prate liniju bedema, izvedeno je kao dvostrešno. Pokriveno je biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Trijem se oslanja na nosivu konstrukciju obrambenih zidina te na zid stambenog trakta okrenut unutrašnjem dvorištu. Formiran je kao drvena konstrukcija koju čine stupovi visine jedne etaže i drveni grednici malog raspona. Stubišta

su izvedena od drvene građe kao jednokrako na zapadnom te dvokrako na istočnom dijelu dvorišta ispred branič-kule.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući obnovi iz 2000-tih kad je drveni trijem u cijelosti rekonstruiran, građevno stanje je dobro.

Obrambeni zid između kule A i branič-kule

Smještaj

Zid na ulaznom dijelu kaštela smješten je između branič-kule i kule A uz koju se naslanja stambeno gospodarsko krilo.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Uz obrambeni zid oslanja se drveni trijem na dvije etaže koji povezuje krila i omogućava ulaz u branič-kulu na prvom katu.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da se radi o graditeljskoj formi zida kao linijskom obrambenom elementu, nema unutrašnjeg prostora.

Pročelja

Pročelja su oblikovana u formi vidljive građe zida lomljenim, priklesanim kamenom u vapnenom mortu, a tijekom vremena višekratno su obnavljana zbog lošega građevnog stanja. U prizemnom dijelu zida naknadno je otvoren ulaz za vrata segmentnog zaključka, dok su se izvorna vrata u kaštel nalazila na prvom katu i pristupalo im se ljestvama. Na zidu je očuvan fragment izvornih struktura vrata.

Krovište

Drveno krovište koje natkriva i debljinu zida integralni je dio dvostrešnog krovišta trijema, a pokriveno je biber-crijepom.

Zid između branič-kule i kule A

Zid između branič-kule i kule A

Materijali i tehnike gradnje

Obrambeni zid građen je lomljenim kamenom u vapnenom mortu i ima debljinu oko 123 cm.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000-tih godina, građevno stanje zida je dobro.

Obrambeni zid između kula B i C

Smještaj

Obrambeni zid smješten između kule B i C uz koju je naslonjeno stambeno krilo dvokatne je visine. S unutrašnje strane prema dvorištu na njega se nadovezuje dio trijema kojim je omogućen ulaz u kulu C i stambeno krilo.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Uz obrambeni zid oslanja se drveni trijem na dvije etaže koji povezuje krila i omogućava ulaz u kulu C na svim etažama.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da se radi o graditeljskoj formi zida kao linijskom obrambenom elementu, nema unutrašnjeg prostora.

Pročelja

Pročelja zida oblikovana su u formi vidljive građe lomljenim kamenom, a tijekom vremena višekratno su obnavljana zbog lošega građevnog stanja. Na visini prvog kata zid je rastvoren puškarnicom.

Zid između kule C i branič-kule

Krovište

Drveno krovište koje natkriva i debljinu zida integralni je dio dvostrešnog krovišta trijema, a pokriveno je biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Obrambeni zid građen je lomljenim kamenom u vapnenom mortu i ima debljinu oko 123 cm.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000-tih godina, građevno stanje zida je dobro.

Obrambeni zid između kule C i branič-kule

Smještaj

Obrambeni zid smješten između kule C i branič-kule niže je visine od ostalih i seže do visine prvog kata.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Obrambeni zid je linijska struktura kojom se ne formira unutrašnji prostor.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da se radi o graditeljskoj formi zida kao linijskom obrambenom elementu, nema unutrašnjeg prostora.

Pročelja

Pročelja zida oblikovana su u formi vidljive građe lomljenim kamenom, a tijekom vremena višekratno su obnavljana zbog lošega građevnog stanja. Vrh zida pokriven je u cijeloj širini malim, uskim krovom pokrivenim biber-crijepom.

Unutrašnje dvorište, 2025.

Unutrašnje dvorište

Krovište

Malo drveno krovište koje natkriva debljinu zida pokriveno je biber-crijepom.

Materijali i tehnike gradnje

Obrambeni zid u punoj visini građen je lomljenim kamenom u vapnenom mortu i ima debljinu više od oko 124 cm.

Građevinsko stanje

Zahvaljujući temeljitoj obnovi izvedenoj 2000-tih godina građevno stanje zida je dobro.

Unutrašnje dvorište

Smještaj

Unutrašnje dvorište kaštela smješteno je između stambeno-gospodarskog krila s dvjema kulama, cilindrične kule C i četverokatne branič-kule i obrambenih zidina.

Organizacija unutrašnjeg prostora

Jedinstveni otvoreni prostor u čijem se južnom dijelu nalazi kruna bunara/cisterne, jer se prema povijesnim podatcima nalazio bunar sa živom vodom, poslije cisterna koja je kasnije zatrpana. Prezentiran je kameni zid okrugle kule u parteru, a recentnim arheološkim istraživanjima utvrđeni su nalazi iz prapovijesnog i srednjovjekovnog razdoblja koji svjedoče o kontinuitetu korištenja lokaliteta.

Unutrašnja oprema

S obzirom na to da se radi o vanjskom otvorenom prostoru, nema elemenata unutrašnje opreme, izuzev krune bunara/cisterne. Podna ploha obrađena je organski slaganim kamenim pločama nepravilna oblika. Dio prostora dvorišta koristi se kao terasa ugostiteljskog lokala.

Stari grad i ostatci crkve

Ostatci crkve sv. Mihaela

Pročelja

Pročelja dvorišta čine drvene strukture trijema i strukture obrambenih zidina, posebno južnoga ispred kojega nije formiran trijem.

Krovište

Dvorište nije natkriveno.

Materijali i tehnike gradnje

Podne plohe dvorišta pokrivene su kamenim pločama. U nižim slojevima tijekom recentnih arheoloških istraživanja pronađene su strukture koje pripadaju prapovijesnim razdobljima i srednjem vijeku.

Građevinsko stanje

Zbog izvođenja arheoloških istraživanja uklonjen je dio popločenja dvorišta.

Arheološki lokalitet crkve sv. Mihovila

Humak s ostatcima crkve sv. Mihovila zauzima plato, zaravnjenu površinu s istočne strane Staroga grada Dubovca. Arheološkim istraživanjima otkriveni su sačuvani perimetralni zidovi crkve izduženoga pravokutnog tlocrta s narteksom i poligonalnom apsidom u visini od oko 60 cm. Također su otkriveni zidovi sakristije uz južni zid na spoju lađe s apsidom. Građeni su lomljenim kamenom i vapnenim mortom. Neposredno uz perimetralne zidove raste nekoliko stabala divljih kestenova. Šuma na padinama humka onemogućava pogled s utvrde prema okolini i smanjuje vizualnu izloženost staroga grada u vizurama na njega.

II.

POVIJEST OBNOVE, KONZERVATORSKIH ZAHVATA I NAMJENE STAROGA GRADA DUBOVCA (1896.–2025.)

Stari grad Dubovac (E. Laszowski, oko 1900.)

Nakon što je 1896. prešao u vlasništvo grada Karlovca, Dubovac se povremeno popravljao, a 1930-ih pojavile su se prve ozbiljnije zamisli o njegovoj obnovi i muzejskoj namjeni, uključujući aktivnosti Hrvatskoga planinarskog društva i inicijative arhitekta Jurja Denzlera oko dokumentiranja i obnove. Ratna razaranja 1945. godine ostavila su građevinu teško oštećenom, a od 1951. do 1961. godine proveden je najopsežniji obnoviteljski ciklus u kojem su, pod vodstvom Konzervatorskog zavoda i projektantice Grete Jurišić, rekonstruirani krovovi, trijem i unutrašnji prostori, učvršćeni zidovi, uređeno dvorište i okoliš te oblikovana nova muzejska i ugostiteljska funkcija. Tom prilikom vraćen je približno ranonovovjekovni izgled i uspostavljena muzejsko–ugostiteljska funkcija. Godina 1970-ih i 1980-ih provedeni su dodatni zahvati na adaptaciji građevine za hotelijerstvo i rješavana su konstruktivna oštećenja, a početkom 1990-ih dolazi do gašenja hotelske djelatnosti. Razdoblje od 1990. godine do danas obilježeno je hitnim sanacijama krovišta i zidova, sustavnim građevinskim i konzervatorskim zahvatima, opsežnim arheološkim istraživanjima, redefiniranju muzejskog postava te uspostavi novih modela upravljanja, kulturno–turističke valorizacije i uređenja okoliša kao završna faza dugotrajnog procesa očuvanja, revitalizacije i prilagodbe Dubovca suvremenim potrebama.[4]

Predratne inicijative i rani pokušaji obnove (1896.–1945.)

Kupnjom Dubovca 1896. godine grad Karlovac poduzima prve popravke, no unatoč tim zahvatima utvrda i dalje postupno propada. Tim ranim pokušajima obnove Dubovca svakako pripada i serija od jedanaest crteža Milana Praun-

Hrvatsko planinarsko društvo
podružnica „Martinšćak“ u Karlovcu.
U četvrtak dne 25 kolovoza 1938 god.
predavati će
u velikoj dvorani Zorin-doma
gosp. Emil Laszowski
ravnatelj Drž. arhiva u Zagrebu
o temi:
„STARI KARLOVAC I DUBOVAC“
Svrha ovog predavanja, koje će biti popraćeno sa 50 projekcija, jest, da svakoga upozna sa historijskom vriednošću i važnosti stare gradine Dubovac. Stoga umoljavamo rodoljubno gradjanstvo kao i sva ugledna društva, da izvole ovom predavanju u što većem broju prisustvovati.
Početak točno u ½9 sati na večer.
Ulaznina : Dobrovoljni prilog
za obnovu stare gradine Dubovac.

spergera iz 1902. godine, na kojima je Stari grad prikazan u izrazito romantičarskom, povijesno neutemeljenom obliku. Na crtežima se pojavljuju izmišljeni tipovi prozorskih otvora, mašikuli na svim kulama, breteš iznad glavnog ulaza zaključen šiljatom formom, kao i visoki šatorasti ili piramidalni krovovi.[5] Tijekom 1930-ih javljaju se prve artikulirane inicijative za njezinu obnovu i novu namjenu: 1936. godine Emilij Laszowsky, boraveći u Karlovcu zbog osnivanja Muzeja grada, u razgovorima s lokalnim političarima zagovara da se muzej smjesti u obnovljeni Dubovac, a iste se ideje ponovno ističu u novinama tijekom 1937. godine.[6] Godine 1938., na 15. godišnjicu osnutka društva, stari grad Dubovac preuzima, zaslugom Zlatka Satlera, Hrvatsko planinarsko društvo, podružnica »Martinšćak« sa zadatkom da uredi Stari grad. Svečana predaja Staroga grada bila je 4. rujna uz mnoštvo planinara, a bio je nazočan i osobno predsjednik Hrvatskoga planinarskog društva prof. dr. Ante Cividini.[7] S Društvom će sljedećih godina promijeniti ime u »Dubovac«, Emilij Laszowski je dogovorio i održao predavanje »Stari Karlovac i Dubovac«. Dobrovoljni prilozi umjesto ulaznica prikupljani su za obnovu Dubovca. U to doba u svojim publikacijama Emilij Laszowski i Gjuro Szabo donose tlocrte Dubovca ne kao snimku zatečenog stanja, nego kao rekonstrukciju situacije iz 18. stoljeća.[8]

Konzervator Mladen Fučić je 1951. godine uočio na Dubovcu željezne zatege s industrijski izrađenim maticama, vidljive i na starim razglednicama, te je zaključio da su postavljene neposredno prije rata. U istom razdoblju nastali su i nacrti grada iz 1939. godine arhitekta Jurja Denzlera, koje spominje nakon rata arhitektica Greta Jurišić, što potvrđuje da se u kasnim 1930-im već pristupalo sustavnijem dokumentiranju Staroga grada i organiziranju njegove obnove.

O razmjerima ratnih oštećenja svjedoči izvještaj od 19. srpnja 1945. godine, u kojem se navodi da je Dubovac bombardiran artiljerijom, da su zidovi »znatno oštećeni

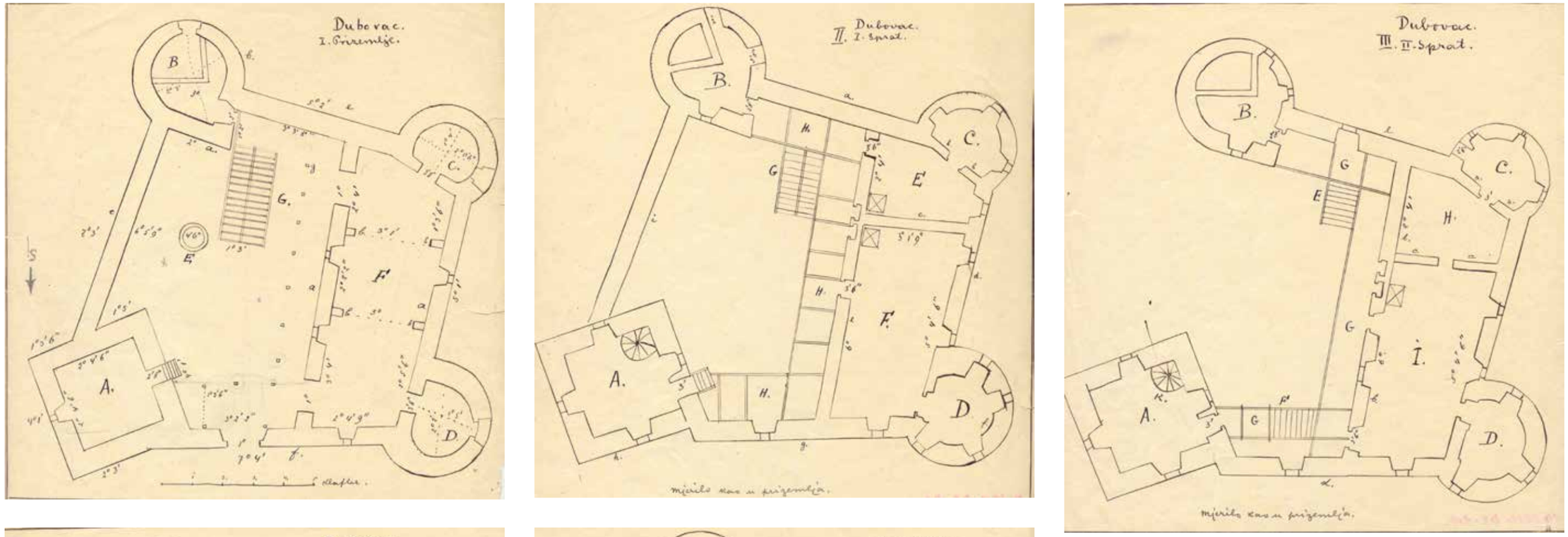
4 Za rekonstrukciju kronologije događanja, dinamike i opsega zahvata korištena je dokumentacija: Ministarstva kulture i medija (dalje MKM), Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, Topografska zbirka Karlovac – Općina Karlovac i MKM, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, Zbirke dosjea i elaborata zaštitnih radova na spomenicima kulture, elaborati 1843 i 1854.

5 MKM, Planoteka, Dosje Dubovac.

6 Muzej Karlovca, imao bi se urediti u staroj dubovačkoj gradini, u: *Novosti*, 13. kolovoza 1936.; Osnivanje muzeja u Karlovcu, u: *Jutarnji list*, 25. veljače 1937.; Vijesti iz Karlovca, Osnivanje muzeja u Dubovcu, u: *Jutarnji list*, 20. kolovoza 1938.

7 https://www.hpd–martinscak.hr/podaci–o–drustvu/ (Pristupljeno 1. studenog 2025.).

8 GJURO SZABO, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji,* Zagreb, 1920.; EMILIJ LASZOWSKI, *Hrvatske povjestne gradjevine*, Zagreb, 1902.

Nacrti E. Laszowskoga, 1902. (planoteka Ministarstva kulture i medija)

na površini«, da je na jednom dijelu perimetralnog zida nastao prodor promjera 2–4 metra, te da unutrašnjost Staroga grada u tom trenutku »ne postoji«.[9] Taj sažeti zapis potvrđuje da je Dubovac iz Drugoga svjetskog rata izašao u izrazito devastiranom stanju, što je postavilo osnovu za kasniji opsežni konzervatorski zahvat.

9 MKM, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, Topografska zbirka, Karlovac – Općina Karlovac.

Stari grad Dubovac prije Drugoga svjetskog rata

Obnova nakon Drugoga svjetskog rata

U studenom 1950. Savjet građana pri Povjereništvu komunalnih poslova u Karlovcu zaključio je da se pristupi uređenju Dubovca te je imenovao troćlanu komisiju u sastavu: inž. Zlatko Satler, inž. Franjo Žugčić i građevinski tehničar Josip Matasić. Komisija je pri izlasku na teren utvrdila da je Dubovac u vrlo trošnom stanju: postojeća vrata, stubište branič–kule, drvena građa i električne instalacije bili su uklonjeni, a urušeni dijelovi građevine predstavljali su realnu opasnost za izletnike. Predloženo je uklanjanje najviše oštećenih dijelova kruništa, formiranje dviju drvenih etaža u branič-kuli te popravak vijenca i izvedba krovne konstrukcije radi zaustavljanja daljnjeg propadanja. Komisija je istaknula i problem kontinuiranog oštećivanja Staroga grada i njegove neposredne okoline od strane građanstva te preporučila postavljanje ploča upozorenja, kao i uključivanje konzervatorske službe radi izrade plana restauracije i usmjeravanja Dubovca u turističku funkciju.

Konzervatorski zavod u Zagrebu 1951. godine obaviješten je da se u Karlovcu pokreće pitanje uređenja Staroga grada Dubovca te je u ožujku iste godine podržao inicijativu, uz izričit zahtjev da se obnova provodi pod konzervatorskim nadzorom, prema njihovim uputama i planu. U tom je kontekstu Dubovac obišao asistent konzervator Mladen Fučić, koji bilježi da je Stari grad već oko pola stoljeća u javnom posjedu i da je povremeno popravljan sredstvima nekadašnje Karlovačke gradske općine. Kao prioritetne konzervatorske zahvate naveo je izvedbu šatorastih krovova nad uglovnim kulama, uklanjanje postojećeg kruništa duž cijeloga perimetralnog zida, sanaciju zazidanih otvora te izradu novih vratnica glavnog ulaza, jer Stari grad u tom trenutku nije imao vrata i ulaz je bio slobodan. U studenom 1951. godine Građevinski odsjek Povjereništva za komunalne poslove Narodnog odbora Karlovca donio je rješenje o skorom početku popravka Dubovca te je, »radi pobuđivanja što većeg interesa za očuvanje te povijesne ostavštine«, osnovan Odbor za obnovu gradine Dubovac u sastavu: ing. Zlatko Satler (predsjednik), Nikola Jerinić (podpredsjednik Planinarskog društva), Dragutin Fogina, Josip Matasić i Radovan Horvatin kao tehnički savjetodavni članovi te Nikola Smojver, direktor poduzeća »Građevina«. Odboru je povjerena briga za pravilno odvijanje radova, stalni kontakt s Konzervatorskim zavodom i strogi nadzor nad utroškom sredstava Narodnog odbora grada Karlovca »…te da se brine, da povjesni dakumenat sačuva pokolje-

Stari grad Dubovac za Drugoga svjetskog rata

nima kao momenata minulih borbi naroda protiv Osmanlija.«[10]

U travnju 1952. godine započeta su, pod vodstvom asistentice konzervatorice Ane Deanović, arhitektonska snimanja Dubovca i geodetska snimanja njegova položaja. Deano-

10 MKM, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, Topografska zbirka, Karlovac – Općina Karlovac.

Stari grad Dubovac, 1950.

vić u izvještaju ističe da se nije bilo moguće popeti se na sve dijelove Staroga grada jer je ostao bez podova i stuba, te izrađuje i niz fotografskih snimki kao osnovnu dokumentacijsku podlogu za daljnje radove.

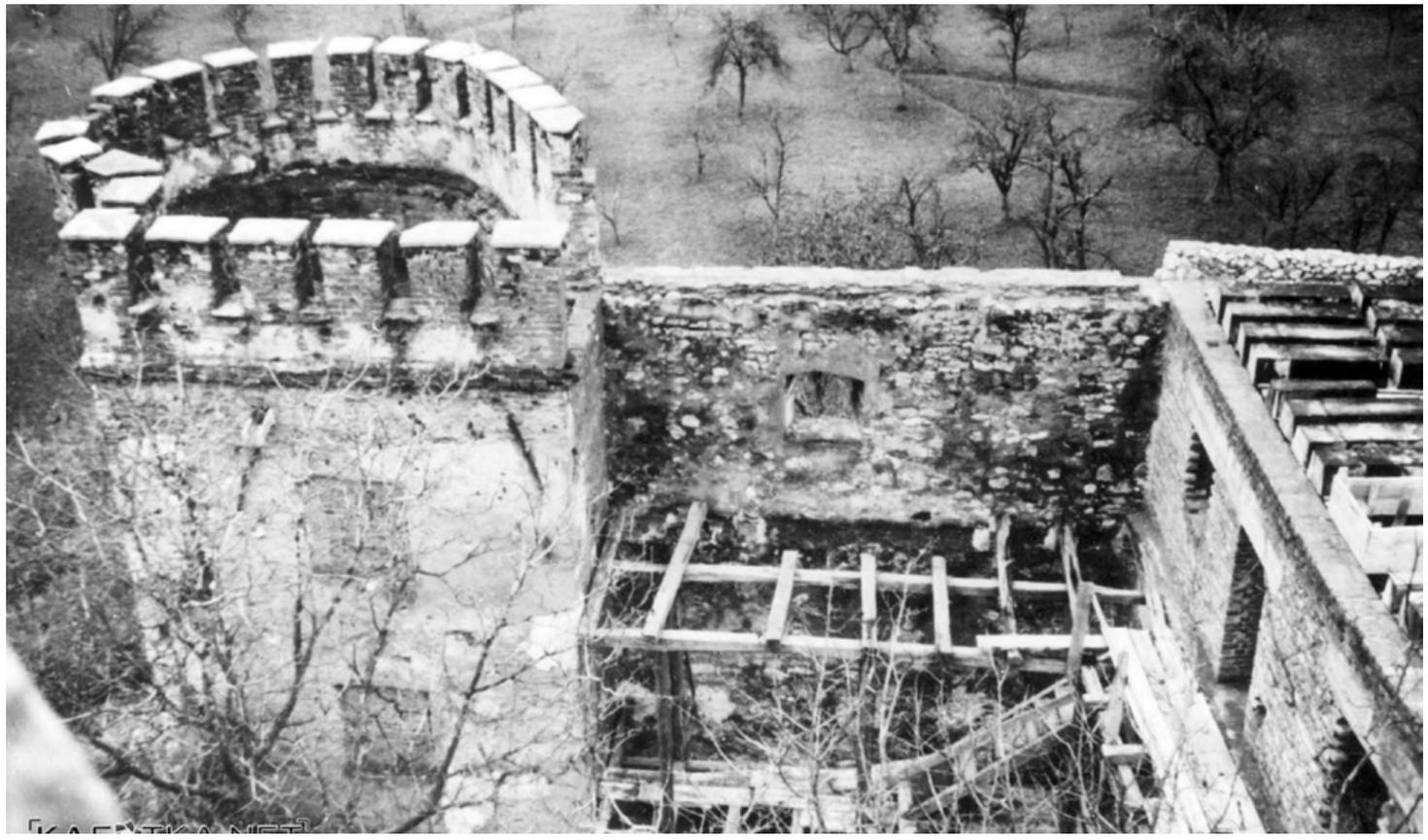
U srpnju 1952. godine Dubovac su obišli Greta Jurišić, Ivana Vrbanić, inženjer Zlatko Satler, predstavnik Odbora za uređenje Dubovca, te Radovan Horvatin iz GNO Karlovac, s ciljem detaljnog pregleda stanja i dogovora o početku radova na čišćenju ruševina i konzerviranju zidova. Zabilježeno je da je dvorište bilo zatrpano urušenim materijalom u visini 1,5 do 2 metra, nastalim padom konstrukcija viših katova, te da je već postavljena građa za skele. Predviđeno je da se opeka potrebna za popravke istočne kule pribavi rušenjem nadozida na zidovima i kulama, dok se kameni materijal planirao osigurati iskapanjem nasipa dvorišta. Preostali građevinski materijal nakon čišćenja trebalo je odvesti i deponirati uz cestu, uz izričitu zabranu bacanja niz padinu ispod Staroga grada, što je posebno naglašeno tijekom obilaska.

U izvještaju s ovog obilaska navodi se i ključna informacija o ranijim pregovorima Planinarskog društva s arhitektom Jurjem Denzlerom, koji je još prije rata izrazio spremnost izraditi projekt restauracije Dubovca. Tom prilikom Denzler je izradio i troškovnik potrebne drvene građe za krovište, stropove i drvenu galeriju, a jedan primjerak tog troškovnika nalazi se kod Ane Deanović. Greta Jurišić naglasila je da je Denzler ranije proveo točne izmjere cijelog sklopa, zbog čega ih nije potrebno ponovno raditi. Preporučila je da se s arhitektom Denzlerom ponovno stupi u kontakt kako bi se utvrdilo je li i dalje zainteresiran za izradu projekta ili da se barem pribave njegove postojeće podloge kao obvezna dokumentacijska baza za obnovu. Dogovoreno je da će nadzor nad početnim radovima obavljati Ivana Vrbanić.

U kolovozu 1952. godine Greta Jurišić i inženjer Satler ponovno obilaze Dubovac i potvrđuju da su oko branič-kule i uza sjeverno pročelje već podignute skele u punoj visini, da je oštećeno krunište branič-kule skinuto te da su započeli radovi na krpanju ratom oštećenog zida. Tijekom istog obilaska Jurišić utvrđuje da se rupe u zidovima branič-kule ne mogu kvalitetno popuniti opekama skinutima s razmontiranog kruništa jer su različitih visina, te predlaže da se veće oštećene zone stabiliziraju ulošcima od plosnatog željeza kako bi se postigla bolja veza s novim zidanim dijelovima. Tom su prilikom pregledane i korigirane stare snimke Dubovca iz 1939. godine te su unesene nove dopunske izmjene na pročeljima kula i dvorišnom zidu. Prema Jurišićkinim bilješkama, arhitekt Juraj Denzler dostavio je i nacrt formata crijepa manjeg modula, koji se planirao posebno izraditi za pokrivanje grada.

U istom razdoblju, paralelno s radovima na obnovi, pokrenuta je inicijativa da se Dubovac proglasi spomenikom kulture i zaštiti zajedno s njegovom neposrednom okolicom. Ta je inicijativa dovršena 19. travnja 1956. godine, kada je Konzervatorski zavod u Zagrebu donio rješenje kojim se Stari grad Dubovac službeno proglašava spomenikom kulture i stavlja pod državnu zaštitu.

Narodni odbor grada Karlovca početkom rujna 1952. godine odobrio je izvođenje radova na obnovi i uređenju Dubovca, nakon što je Odbor za uređenje gradine podnio službenu molbu. Dozvola je izdana uz precizne uvjete: svi radovi morali su se izvoditi isključivo prema nacrtima ovlaštenog stručnjaka, a ti su nacrti najprije trebali biti upućeni na reviziju Komisiji za glavne i idejne projekte u Zagrebu, potom ponovo predočeni Narodnom odboru Karlovca i priloženi uz molbu za obavljanje radova. Konzervator-

Kula C i stambeno krilo, 1947.

ski zavod i projektant morali su provoditi izravan nadzor nad obnovom, a izvođač je određen unaprijed – poduzeće »Građevinar«. U sklopu radova bilo je predviđeno i uvođenje električnih instalacija te vodovodnog i sanitarnog sustava, što je predstavljalo važan korak u prilagodbi povijesnog sklopa suvremenoj funkciji.

U istom mjesecu održan je i ključni sastanak u Karlovcu na kojem su definirane smjernice obnove Dubovca. Sudjelovali su Ana Deanović, predstavnici Narodnog odbora i Savjeta građana, predstavnici Planinarskog društva i Društva arhitekata (među njima i arhitekt Juraj Denzler), počasna konzervatorica za karlovačko područje Ivana Vrbanić te Greta Jurišić kao projektantica. Dogovoreno je da se početna faza radova usmjeri isključivo na branič-kulu, koja je bila najteže oštećena i zahtijevala hitnu intervenciju. Zaključeno je da se zadrže kameni doprozornici te je određena nova visina krova, koji je umjesto prvotno zamišljenog biber-crijepa trebao biti prekriven šindrom, u skladu s analogijama na drugim burgovima karlovačke okolice.

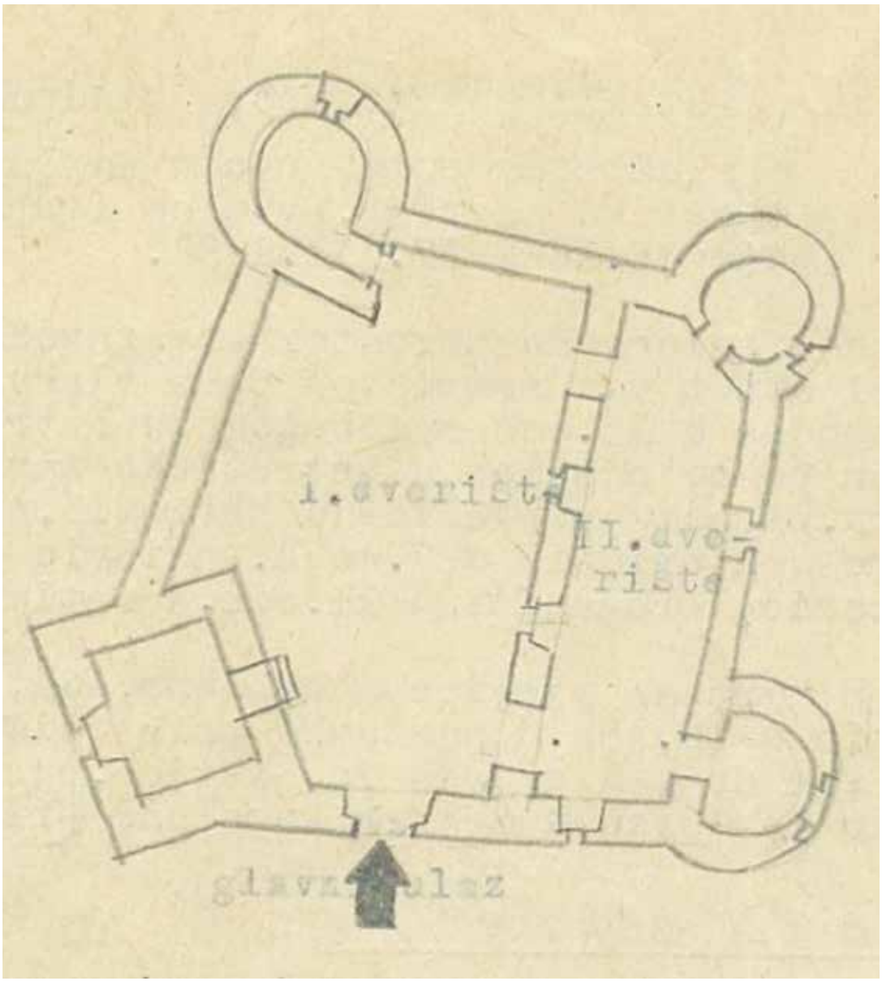
Posebno se raspravljalo o oblikovanju zadnjeg kata branič-kule. Iako bi povijesno najvjerodostojnije rješenje bilo rekonstrukcija četiriju prozora, uvaženo je lokalno sjećanje na nekadašnji vidikovac, pa je odlučeno da se formira galerija suvremenoga, ali nenametljivog oblikovanja. U potkrovlju je bio predviđen rezervoar za vodu, dok su niži katovi trebali sadržavati mali memorijalni muzej kroz koji bi posjetitelji prolazili prema galeriji na vrhu. U prizemlju branič-kule planiran je skromni *buffet* namijenjen prihvatu i kratkoj okrijepi izletnika.

Ana Deanović je u istom razdoblju ponovno obišla Dubovac, ovaj put s ciljem procjene neposredne okolice i definiranja prostora koji bi trebao biti obuhvaćen zaštitnom zonom. Predložila je da se oko Staroga grada formira parkovni pojas kao sastavni dio ambijentalne zaštite te da se zaštita proširi na širi radijus oko burga kako bi se očuvala njegova vizura i dominantan položaj u krajoliku. Posebno je naglasila da se na područjima Zagrada i Velikog Vrha mora zabraniti nova gradnja, jer bi očuvanje njihove siluete omogućilo da istaknuti visinski položaj Dubovca ostane jasno čitljiv u prostoru.

Intenzivniji zaštitni radovi započeli su tek u proljeće 1953. godine, u trenutku kada je Dubovac bio sačuvan gotovo isključivo u obliku vertikalnoga obodnog zida s fragmentima opečnog kruništa. Stropovi i svodovi bili su u cijelosti urušeni, izuzev onih u prizemlju branič–kule te dviju kula palasa. Zidovi su bili građeni od lomljenoga prirodnog kamena u vapnenom vezivu, s mjestimičnom uporabom opeke, osobito oko klesanih kamenih doprozornika; prizemlje branič–kule bilo je zidano kamenom, dok su viši katovi bili izvedeni od opeke s ispunom od lomljenog kamena. Glavni ulaz u grad nalazio se na sjevernoj strani dvorišta, a njegov današnji otvor – bez kamenog nadvoja, s drvenom gredom – jasno je upućivao na to da je riječ o kasnijoj, neizvornoj intervenciji. Stierove bilješke iz 1657. godine, nastale pri pregledu grada provedenom po nalogu cara Leopolda, potvrđuju da se izvorni ulaz nalazio znatno više u zidu i bio pristupan trijemom; njegov je kameni okvir kasnije ponovno otkriven u zidu tijekom radova. U dvorišnom zidu palasa sačuvao se renesansni kameni dovratnik, dok je sličan primjer okvira vrata u sjeverozapadnoj kuli nestao u razaranjima Drugoga svjetskog rata. Projekt adaptacije predviđao je smještaj skromnoga ugostiteljskog sadržaja u Starom gradu, a u branič–kuli muzejski postav o povijesti Dubovca. Središnja konzervatorska intencija bila je vratiti građevini izgled koji je imala prije Nugentove restauracije

Stari grad Dubovac, 1950.

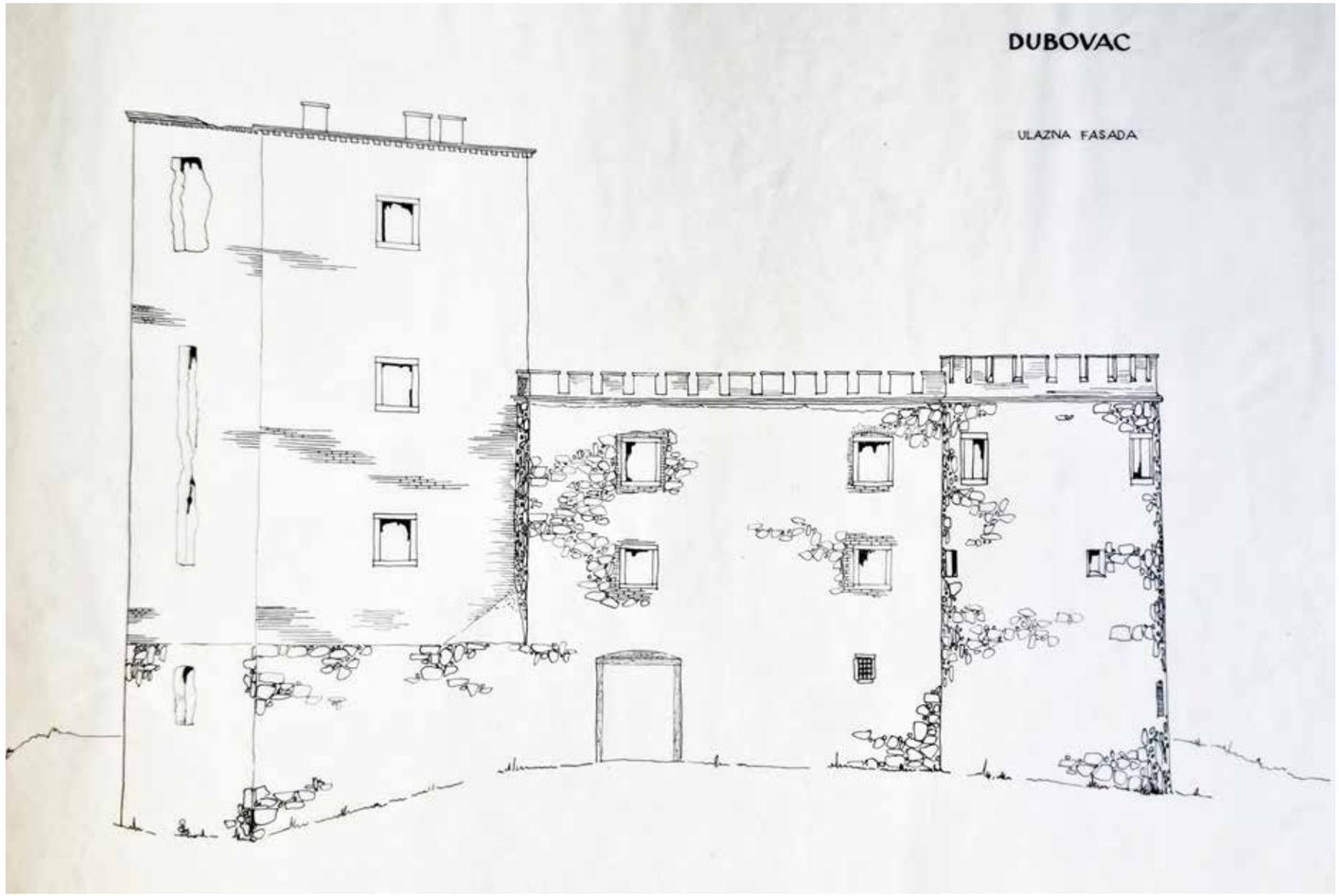

Tlocrt Mladena Fučića, 1951.

– što je bilo izvedivo zahvaljujući obilnoj povijesnoj dokumentaciji koja je sačuvana.

U ožujku 1953. godine Konzervatorski zavod u Zagrebu preporučio je Odboru za uređenje gradine Dubovac da se raspoložena sredstva usmjere na najnužnije konzervatorske zahvate: restauraciju gotičkih prozora branič-kule i otvora u dvorišnom zidu palasa, uključujući obnovu kamenih okvira i ugradnju stolarije, te na zidarske radove krpanja i sanacije oštećenog ziđa. Do svibnja iste godine radovi su već vidljivo napredovali. Greta Jurišić izvještava da je dovršena ograda galerije na 4. katu branič-kule, da se intenzivno žbuka unutrašnjost branič-kule i da je u tijeku izvedba armiranobetonskog stropa 3. kata. Istodobno je odlučeno iskopati dvorište i kule do dubine 50 centimetara te otvoriti pokusne sonde kako bi se pokušao locirati izvorni ulaz u podrum.

Nakon nadzora koji su proveli prof. Habunek i inženjerka Jurišić, Konzervatorski zavod se ponovno oglasio dopisom s nizom primjedbi. Uočeno je da fugiranje vanjskog plašta branič-kule nije izvedeno ujednačeno te da je na nekim mjestima, osobito ispod galerije 4. kata, korištena žbuka s povećanim udjelom cementa, premda je bilo izričito određeno korištenje isključivo vapnenih žbuka. Također je konstatirano da su pojedini oštećeni kameni doprozornici popravljani cementnom žbukom, što Zavod kategorički odbija te nalaže potpuno uklanjanje cementa i vraćanje prikladne vapnene obrade, bez zaglađivanja oko prozorskih okvira – fuge moraju direktno nasjedati na kamen. Primijećeno je i odstupanje u izvedbi konstrukcije krovišta, zbog čega se zahtijeva usklađivanje s projektnom dokumentacijom. Kao sljedeći korak Zavod predlaže iskapanje dvorišta i palasa radi određivanja izvornoga, »definitivnog« nivoa dvorišne površine.

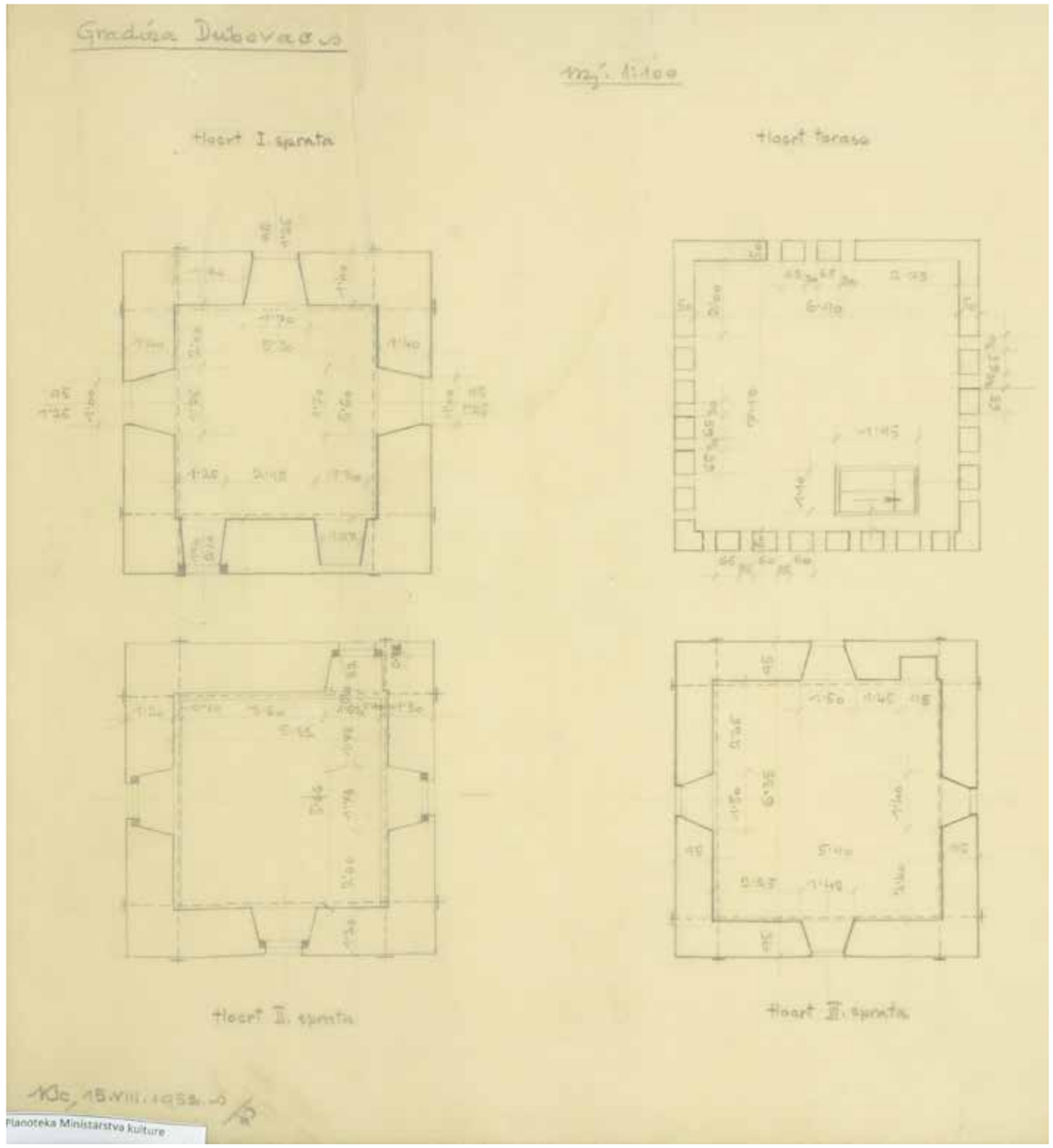
Nacrt ulaznog pročelja (planoteka Ministarstva kulture i medija)

U srpnju 1953. godine Dubovac ponovo obilaze Tihomir Stahuljak, Greta Jurišić i prof. Habunek, koji se na licu mjesta sastaju s inženjerom Satlerom i Ivanom Vrbanić. Pregledali su pokusne sonde otvorene u dvorištu i u prizemlju sjevernoga stambenog trakta te utvrdili da je dvorišni zid sjevernog krila podignut na čvrstom temelju, kao i to da je sačuvana izvorna podnica prekrivena žućkastom žbukom. Tijekom obilaska otvoren je i veliki otvor sa šiljatim lukom na dvorišnoj strani branič-kule. Budući da je bio uvučen u plitku pravokutnu nišu oslonjenu na dvije kamene konzole, ocijenjeno je da nije riječ o Nugentovu prozoru, nego o izvornim srednjovjekovnim vratima branič-kule. Sa Satlerom i Ivanom Vrbanić postignut je dogovor da se u prizemlju sjevernog krila, unatoč ranijim razmatranjima, ne rekonstruiraju lažne grede ni svodovi, nego da se interijer uredi suvremeno, dok će se veliki prostor prvoga kata prekriti drvenom oplatom. U prizemlju branič-kule odlučeno je otvoriti veliku nišu u zapadnom zidu te taj zid žbukati, za razliku od ostalih, koji ostaju u kamenu. Iznad današnjeg ulaza na južnom pročelju pronađen je i dio kamenog okvira gotovo punih dimenzija vrata; zaključeno je da ga treba istražiti i s unutrašnje strane, a potom prezentirati u sklopu adaptacije.

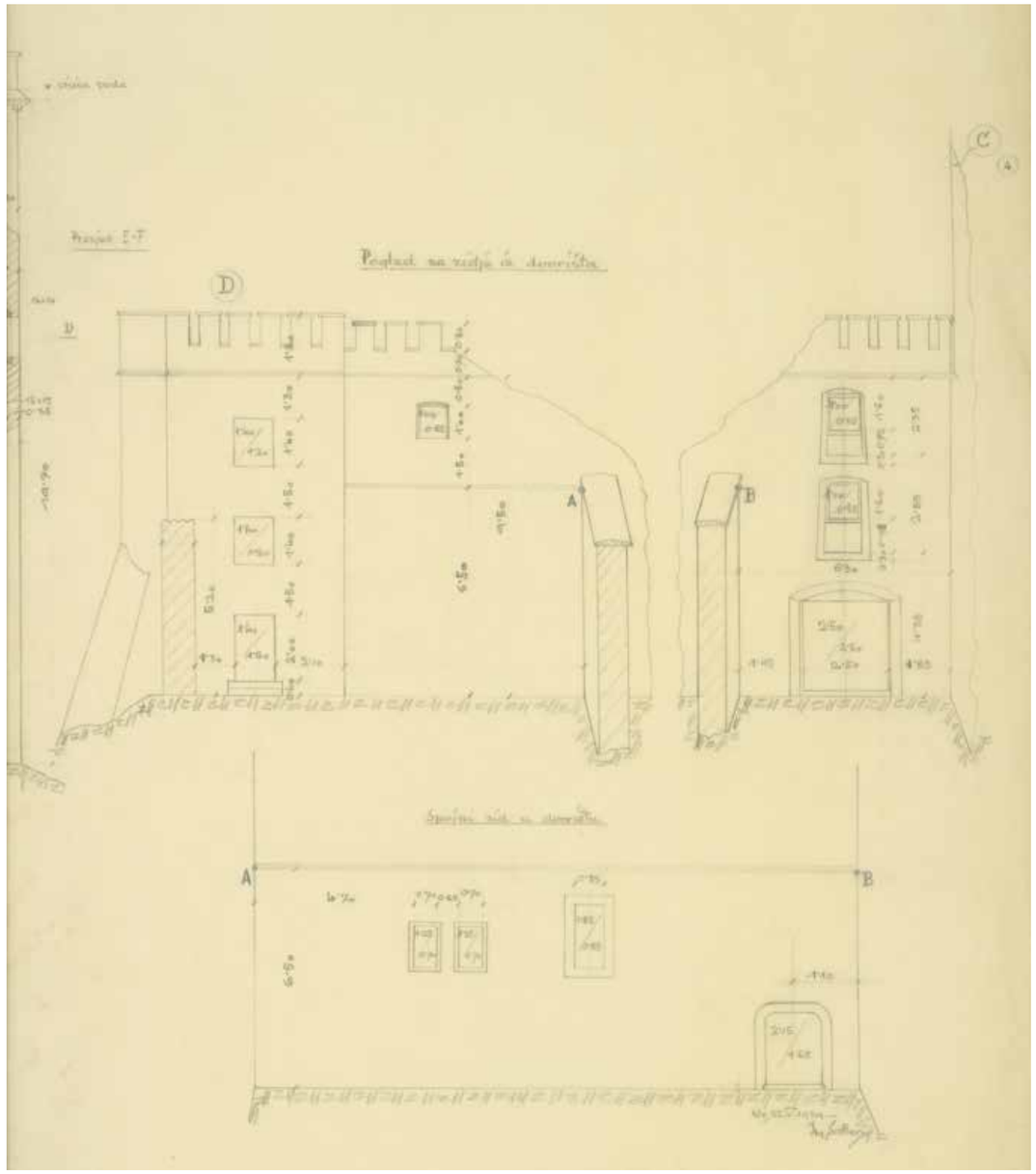
Stahuljak se istog mjeseca ponovno vraća u Dubovac sa studentima kako bi detaljnije dokumentirao tragove vrata na vanjskom pročelju branič-kule u prizemlju. Opisuje otvor s rasteretnim lukom od opeke, zazidan kamenim ispunama. Izmjerio je visinu niše – 320 cm od konzola do vrha – te širinu 207 cm, gdje su iznutra bili vidljivi kameni dovratnici. U unutrašnjosti je niša završavala segmentnim opečnim lukom, iznad kojeg je slijedio segmentni kameni nadluk, a potom opečni zid kata. Na temelju tih nalaza zaključio je da je izvorni dvorišni ulaz u kulu bio oblikovan segmentnim opečnim lukom s kamenim nadlukom, ali je u kasnijim fazama zazidan, a potom ponovno probijen u suženom pravokutnom obliku, pri čemu je središnji dio donjeg luka bio uklonjen. Sondiranje unutrašnjosti, provedeno preplitko, nije dalo rezultat; izvorna podnica nije pronađena.

U rujnu 1953. godine Odbor za obnovu gradine Dubovac, koji je zastupala Ivana Vrbanić, dostavio je Konzervatorskom zavodu u Zagrebu idejni projekt obnove Dubovca. Projekt je izradila zadruga »Arhitekt«, a autorica je bila inženjerka Greta Jurišić. Do prosinca iste godine Zavod se načelno usuglasio s predloženom idejnom skicom (elaborat br. 78/53, od 20. lipnja 1953.), potvrđujući njezinu prihvatljivost. Prema naputcima Zavoda, projekt je bio koncipiran kao adaptacija Dubovca u hotelske svrhe: uključivao je planirani sanitarni čvor smješten između prostorija za goste i kuhinjskog dijela, predviđeni stan čuvara građevine te prostornu organizaciju koja je obuhvaćala i društvenu dvoranu.

U srpnju 1954. godine Radoslav Horvatin, geometar I. Seiter, inženjer Zlatko Satler i Ivana Vrbanić obišli su područje oko Dubovca te zaključili da se malo jezerce neposredno uz grad, koje se napaja obližnjim izvorom, može zadržati kao vrijedan element budućeg parka. Ujedno su istaknuli potrebu potpune zabrane izgradnje stambenih i gospodarskih zgrada u okolici kako bi se očuvala ambijentalna cjelina i vizualna dominanta burga. U istom je razdoblju Odjel za komunalne poslove grada Karlovca započeo planirati

Snimke branič-kule, 1952. (planoteka Ministarstva kulture i medija)

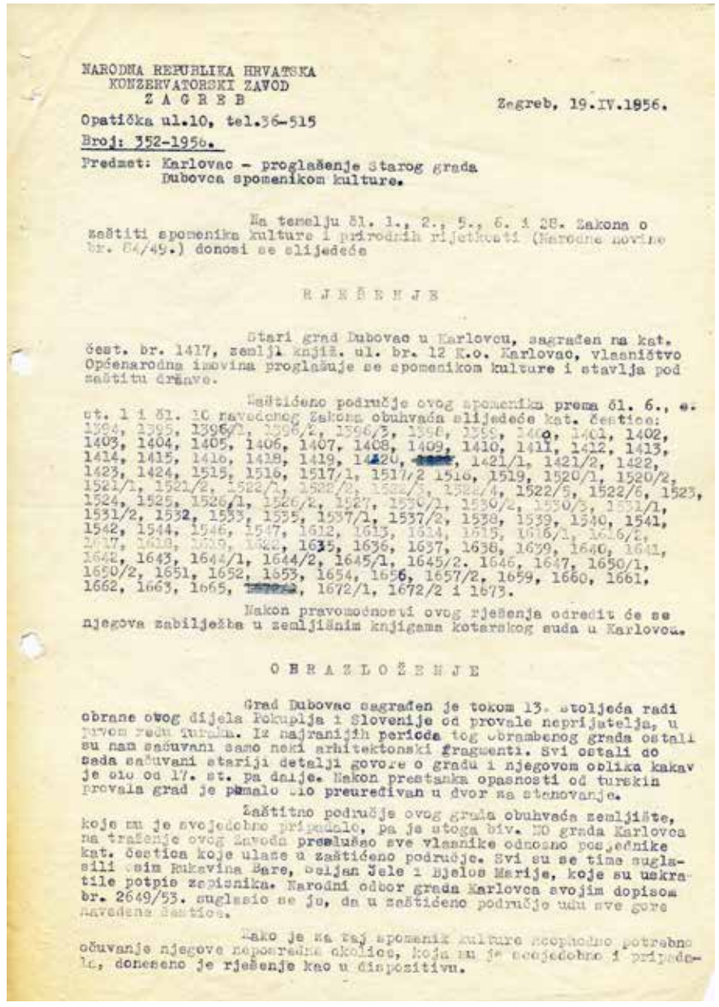
Snimke dvorišnih zidova, 1952. (planoteka Ministarstva kulture i medija)

formiranje parka oko Staroga grada u stilu gradskog izletišta, koristeći postojeću vegetaciju uz mjestimično unošenje novih hortikulturnih elemenata. U kolovozu je Odbor sklopio ugovor s ovlaštenim zidarskim majstorom Kuzmom Knezom iz Zagreba za izvedbu armiranobetonskih stropova i pripadajućih građevinskih radova, dok je od inženjerke Mire Halambek Wenzler naručen projekt uređenja okoline Staroga grada. Do listopada 1954. godine na Dubovcu su završeni armiranobetonski stropovi u prizemlju i na prvom katu kula A i B, te se pripremao početak radova na krovištu kule A. Budući da su u rujnu postali dostupni ostatci svoda drugog kata kule B, Greta Jurišić ih je izmjerila tijekom obilaska radova.

Stari grad Dubovac tijekom obnove nakon Drugoga svjetskog rata

Radovi na Dubovcu tijekom 1955. i 1956. godine odvijali su se u vrlo složenim okolnostima, uza stalni problem nedostatnog financiranja i potrebe da se građevina privremeno stabilizira. Posebno se intenziviraju 1955. godine, kada je Odbor za uređenje gradine, u sklopu proslave desete godišnjice oslobođenja Karlovca, odlučio pripremiti uzvisinu Staroga grada za posjet Josipa Broza Tita. Do 27. srpnja 1955. godine postavljena su glavna ulazna vrata, izvedena krovišta na dvjema manjim okruglim kulama i montirano privremeno stubište u branič-kuli, čime je omogućeno penjanje izletnika na vidikovac. Time je Stari grad dobio osnovno obnovljeno pročelje koje je, iako još uveli-

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
KONZERVATORSKI ZAVOD
Z A G R E B

Zagreb, 19.IV.1956.

Opatička ul.10, tel.36-515

Broj: 352-1956.

Predmet: Karlovac – proglašenje Starog grada Dubovca spomenikom kulture.

Na temelju §1. t., 2., 5., 6. i 28. Zakona o zaštiti spomenika kulture i prirodnih rijetkosti (Narodne novine br. 84/49.) donosi se slijedeće

R J E Š E N J E

Stari grad Dubovac u Karlovcu, sagrađen na kat. čest. br. 1417, zemlj. knjiž. ul. br. 12 K.o. Karlovac, vlasništvo Općenarodna imovina proglašuje se spomenikom kulture i stavlja pod zaštitu države.

Zaštićeno područje ovog spomenika prema §1. 6., st. 1 i §2. 10 navedenog Zakona obuhvaća slijedeće kat. čestice: 1394, 1395, 1396/1, 1396/2, 1396/3, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1418, 1419, 1420, [redacted], 1421/1, 1421/2, 1422, 1423, 1424, 1515, 1516, 1517/1, 1517/2 1518, 1519, 1520/1, 1520/2, 1521/1, 1521/2, 1522/1, 1522/2, 1522/3, 1522/4, 1522/5, 1522/6, 1523, 1524, 1525, 1526/1, 1526/2, 1527, 1530/1, 1530/2, 1530/3, 1531/1, 1531/2, 1532, 1533, 1535, 1537/1, 1537/2, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1544, 1546, 1547, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616/1, 1616/2, 1617, 1618, 1619, 1622, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644/1, 1644/2, 1645/1, 1645/2. 1646, 1647, 1650/1, 1650/2, 1651, 1652, 1653, 1654, 1656, 1657/2, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1665, [redacted], 1672/1, 1672/2 i 1673.

Nakon pravomoćnosti ovog rješenja odredit će se njegova zabilježba u zemljišnim knjigama kotarskog suda u Karlovcu.

O B R A Z L O Ž E N J E

Grad Dubovac sagrađen je tokom 13. stoljeća radi obrane ovog dijela Pokuplja i Slovenije od provale neprijatelja, u prvom redu Turaka. Iz najranijih perioda tog obrambenog grada ostali su nam sačuvani samo neki arhitektonski fragmenti. Svi ostali do sada sačuvani stariji detalji govore o gradu i njegovom obliku kakav je oko 17. st. pa dalje. Nakon prestanka opasnosti od turskih provala grad je pomalo sve preuređivan u dvor za stanovanje.

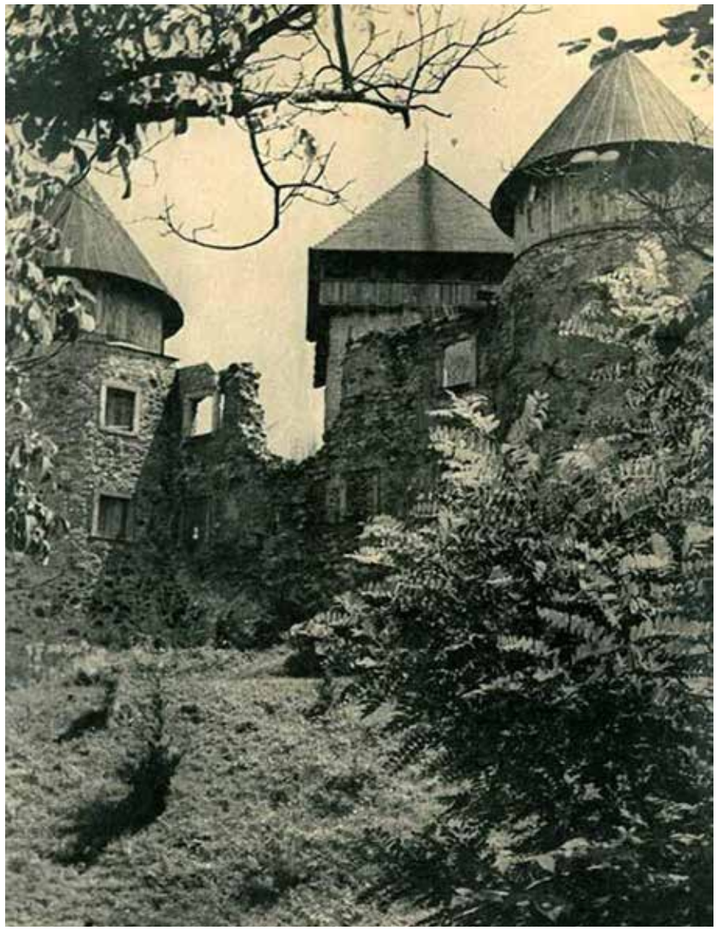
Zaštitno područje ovog grada obuhvaća zemljište, koje mu je svojedobno pripadalo, pa je stoga biv. NO grada Karlovca na traženje ovog Zavoda proširio sve vlasnike odnosno posjednike kat. čestica koje ulaze u zaštićeno područje. Svi su se time suglasili osim Rukavina Bare, Osijan Jele i Bjelos Marije, koje su uskratile potpis zapisnika. Narodni odbor grada Karlovca svojim dopisom br. 2649/55. suglasio se je, da u zaštićeno područje uđu sve gore navedene čestice.

Kako je na taj spomenik kulture neophodno potrebno očuvanje njegove neposredne okoline, koja mu je svojedobno i pripadala, doneseno je rješenje kao u dispozitivu.

Rješenje o zaštiti, 1956.

ke provizorno, trebalo ostaviti »ugodan dojam« i predstavljati »korak naprijed u kulturnom i turističkom zbivanju«. Istodobno je isplaćena i projektantska zadruga »Arhitekt« Društva arhitekata Hrvatske za izrađene nacrte, a izrađen je i radni plan za radove tijekom 1956. godine.

Tijekom 1956. najhitnijima su i dalje smatrani radovi konsolidacije i krpanja glavnih zidova – u branič-kuli, u obodnom zidu iznad ulaza te na palasu – jer unatoč višegodišnjim naporima ti dijelovi građevine i dalje predstavljaju najveći statički rizik. U prizemlju branič-kule, u dijelu palasa i u dvorištu izvedeni su prvi drveni dijelovi trijema,

Stari grad Dubovac tijekom obnove nakon Drugoga svjetskog rata

postavljeno je privremeno stubište u branič-kuli te instalirana kanalizacija. Paralelno su započeli i daleko opsežniji radovi na uređenju okoliša: radnici Gradskih nasada i učenici Šumarske škole raščišćavali su obronke od šikare i pripremali teren za izvedbu nasada i putova u skladu s projektom krajobraznog uređenja inženjerke Mire Halambek Wenzler. U sklopu istog zahvata predviđeno je i formiranje parka oko Staroga grada »u stilu gradskog izletišta«, uz korištenje postojeće vegetacije i selektivno unošenje novih hortikulturnih elemenata. Kako bi se dvorište vratilo na izvorni nivo, bilo je potrebno ukloniti i oko 60 cm visok nasip, što je tijekom godine i započeto.

Odbor za uređenje gradine Dubovac istodobno je dopisom poticao Konzervatorski zavod u Zagrebu da ubrza formalno proglašenje zaštitne zone oko Staroga grada, naglašavajući da je akcija obnove »u protekle tri godine dobro napredovala«. Rješenjem Konzervatorskog zavoda od 19. travnja 1956. godine Stari grad Dubovac proglašen je spomenikom kulture, uz napomenu da je »za posljednjeg rata teško stradao, a njegova obnova s novom namjenom dovršena 1960.« U međuvremenu je i pravno definirano stanje čestica oko Dubovca: čestice 147 (»stari grad«) i 1418 (»pašnjak kod starog grada«) bile su općenarodna imovina pod upravom Odbora za uređenje Dubovca; česticama 1537 i 1548 upravljala je Osnovna škola Dubovac, koristeći ih djelomice za nastavni vrt; dok su čestice 1400, 1401 i 1402/1 u površini od 16 154 čhv, nakon eksproprijacije Eugena Pavlovića 1953. godine, uključene u poljoprivredni zemljišni fond. Sve navedene čestice već su tada bile planirane za uključivanje u budući javni park oko Staroga grada.

Unatoč napretku Dubovac je 1956. godine i dalje bio u znatno razrušenom stanju jer je ritam radova određivala stalna manjkavost sredstava. Zaustavljanje urušavanja zidova ostalo je apsolutni prioritet. Dvorišni trijem iznad ulaza izrađen je djelomično zbog hitne stabilizacije zida, a bilo je nužno izvesti i cjelovito uređenje sustava odvodnje oborinskih voda u dvorištu. Grubo tesano provizorno stubište u branič–kuli trebalo je zamijeniti trajnim rješenjem, no to je zahtijevalo prethodno učvršćivanje zidova sponama, popravke i žbukanje, te uređenje podova i nadvoja prozora i vratâ. Prihvaćena je ponuda poduzeća »Temelj« za izradu novoga drvenog stubišta, koje je postavljeno iduće godine. Na palasu bilo je potrebno izvesti istovjetna krpanja zidova i nadvoja kako bi se spriječilo daljnje urušavanje. Također je planirano i uređenje prizemne prostorije branič–kule za boravak čuvara, uz ugradnju novih vrata prema dvorištu.

Svi dotada izvedeni radovi, kao i oni predviđeni za 1956. godinu, bili su obuhvaćeni cjelovitim elaboratom za konzerviranje i uređenje Dubovca koji je izradila Greta Jurišić, konzervatorica Konzervatorskog zavoda u Zagrebu, preko

Stari grad Dubovac, 1960.

projektantske zadruge »Arhitekt«. Idejne skice elaborata ovjerene su u Zavodu 16. prosinca 1953. godine pod brojem 3208/1953., dok su radovi vođeni na temelju rješenja Narodnog odbora grada Karlovca od 12. prosinca 1952. godine. Izvođač tijekom ovog razdoblja bio je ovlašteni zidarski majstor Martin Žugčić iz Zagreba.

Radovi na obnovi Dubovca napredovali su kontinuirano od 1952. godine, premda vrlo usporeno zbog složenosti zahvata i ograničenih sredstava. Krajem 1958. godine dovršavao se posljednji armiranobetonski strop palasa te se krojilo krovište, dok je branič-kula bila pred završetkom restauracije. Paralelno s građevinskim radovima odvijala su se i arheološka istraživanja u dvorištu i s vanjske strane Staroga grada, uz plan da se istraživanja prošire na cijeli plato oko njega te na predio stare crkvice sv. Mihalja. Tijekom tih sondiranja otkriven je vrijedan arheološki materijal, među kojim ulomci gotičkih pećnjaka, renesansne majolike i razne keramičke produkcije. Detaljni troškovnici izvedenih radova, zajedno s pripadajućim nacrtima i projektnom dokumentacijom, sačuvani su u zbirci Elaborata zaštitnih radova Ministarstva kulture i medija. U ožujku 1960. godine

radovi su bili u fazi završnog »krojenja krovišta«, čime se približavalo konačnom dovršetku najopsežnije faze obnove nakon Drugoga svjetskog rata.

Poslijeratni radovi na Dubovcu zaključeni su početkom 1960-ih, a cjelovit uvid u pristup obnovi donosi elaborat Rastka Švalbe iz 1964. godine.[11] U njemu se navodi da su »kao osnovna podloga za izvođenje zaštitnih radova poslužili nacrt i opis grada inžinira Martina Stiera iz 1657. godine, koji se čuva u Ratnom arhivu u Beču, tlocrti grada iz 18. vijeka također iz Ratnog arhiva, te prikaz grada sa sjevero-istočne strane iz kraja 18. vijeka (original u Državnom arhivu u Zagrebu)«. Budući da je objekt dobio novu namjenu – glavna obrambena, branič-kula bila je uređena za muzejski postav o povijesti Dubovca, a ostali dijelovi grada za ugostiteljsku funkciju – »izvršene su i neke izmjene u izvedbi drvenog trijema, zadržan je kasniji prizemni ulaz u grad i drveni čardak na glavnoj obrambenoj kuli otvoren je kao trijem (u starim nacrtima čardak je zatvoren a ostavljeni su mali otvori kao puškarnice)«. Švalba također navodi da postoji podatak o pronalasku temelja drvenog trijema u unutrašnjem dvorištu tijekom zaštitnih radova.

Izvedenim zahvatima Dubovac je dobio izgled koji je u osnovi odgovarao njegovu stanju krajem 18. stoljeća. Izvedbene elaborate i troškovnike izradila je inž. arh. Greta Jurišić, konzervatorica Konzervatorskog zavoda u Zagrebu, u suradnji s Ivom Vrbanić, direktoricom Gradskog muzeja Karlovac. Radovi su se izvodili etapno, a financirali su ih Fond za unapređenje kulturnih djelatnosti SR Hrvatske i Skupština općine Karlovac. Iako rezultati istraživanja i stručni zaključci nikada nisu objavljeni, prijepis deplijana o Dubovcu autorice Ivane Vrbanić – sačuvan u elaboratu u dokumentaciji Ministarstva kulture i medija – pruža dragocjen uvid u nalaze koji su usmjeravali obnovu.[12]

Vrbanić navodi da je »prema Stierovom opisu glavni ulaz u grad bio smješten u visini I. kata iznad današnjeg ulaza, što potvrđuje i nađeni fragment kamenog dovratnika iznad sadašnjih ulaznih vrata«. U dvorištu se izvorno nalazio bunar sa živom vodom, a kasnije cisterna, danas zatrpana. Stambena zgrada/palas između okruglih kula bila je prvotno dvokatna i služila je za smještaj posade, dok je u Nugentovo doba taj dio s dvorišne strane bio snižen za jedan kat, a drveni krov zamijenjen zidanim kruništem. Suvremena obnova imala je za cilj »da taj vrijedni kulturno-historijski spomenik obnovi u što izvornijem obliku i da ga pretvaranjem u turistički objekat približi potrebama našeg radnog čovjeka«. U tom je duhu rekonstruiran drveni čardak na vrhu branič-kule, ponovno izvedeni šiljasti krovovi umjesto Nugentovih kruništa, te obnovljeni svodovi u prizemlju palasa na temelju sačuvanih tragova, dok su svodovi u prizemlju okruglih kula ostali izvorni. Na višim katovima, gdje tragovi svodova nisu pronađeni, ugrađeni su suvremeni stropovi.

Drveni trijem iz Stierova nacrta obnovljen je prema dokumentaciji, što je omogućilo da se komunikacija u gradu organizira gotovo u potpunosti preko trijema. Glavno drveno stubište, stražnje stubište kod sanitarnog čvora i unutrašnje stubište u četverouglatoj kuli morali su biti izvedeni približno prema predlošcima, uz prilagodbu novoj funkciji objekta. U branič-kuli formiran je muzejski postav, raspoređen kroz tri kata, »sa zadatkom da turistima pruži osnovni uvid u povijest grada i njegove obnove«. Pronađeni arheološki ulomci – keramika, pećnjaci, kameni fragmenti – dopunjavali su prezentaciju, premda istraživanja nisu bila u potpunosti provedena. Ostali prostori Staroga grada služili su ugostiteljskoj namjeni: dvije veće dvorane s pripadajućim servisnim prostorima, točionicom i kuhinjom. Čitav drugi kat uređen je kao hotel sa sobama za noćenje i ležajevima na tavanu.

U sklopu obnove uređena je i neposredna okolica, predviđena kao javno šetalište i zaštitni prostor. Time je Dubovac, nakon dugotrajnih i složenih radova, vraćen u funkcionalno i ambijentalno stanje koje je omogućilo njegovu integraciju u kulturni i turistički život Karlovca, oblikujući njegov današnji identitet.

Kontinuitet ugostiteljsko-muzejske namjene i prilagodbe prostora u drugoj polovici 20. stoljeća

Već u razdoblju prije Drugoga svjetskog rata postojala je jasno artikulirana ideja da se Stari grad Dubovac obnovi i uredi kao muzejski prostor – ponajprije zahvaljujući zalaganju Emilija Laszowskoga i arhitekta Jurja Denzlera, koji je 1939. godine izradio i prve nacrte za obnovu. Ta se muzejska namjena nastavila i nakon poslijeratne restauracije: 1965. godine Dubovac je predan na upravljanje Gradskom muzeju Karlovac, koji je u branič-kuli uspostavio stalni muzejski postav. Paralelno s time, u skladu s razvojnim politikama toga doba, realizacijom projekta obnove nakon Drugoga svjetskog rata dio je prostora adaptiran i kontinuirano korišten za hotelijerske potrebe. Kao općenarodna imovina, Dubovac je 1970. godine dodijeljen Ugostiteljskom poduzeću »Korana« kao hotelsko-restoranski objekt, nakon što je ranije njime upravljalo poduzeće »Dubovac«. Hotel u Dubovcu, koji je djelovao unutar OOUR-a »Hotelijerstvo«, funkcionirao je do druge polovice 1980-ih, dok je restoranski pogon ostao pod istim zakupcem sve do 2003. godine. Tijekom 1970-ih, uslijed kontinuirane uporabe i postupnog trošenja objekta, sve se jasnije očitovala potreba za sustavnijom obnovom – na što se upozoravalo još u elaboratu Rastka Švalbe iz 1964. godine, u kojem je istaknuto da kvaliteta ugostiteljsko-hotelijerske usluge nije zadovoljavajuća. Pet godina poslije takvo je stanje i službeno potvrđeno, a pritom su precizno definirani komunalni i građevinski zahvati nužni za održavanje i unapređenje hotelijersko-ugostiteljske funkcije unutar povijesnog sklopa.[13]

11 MKM, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, Zbirka dosjea i elaborata zaštitnih radova na spomenicima kulture, dosje 1843.

12 Isto.

13 MKM, Područni konzervatorski ured Zagreb, arhivska dokumentacija.

Na sastanku održanom 5. kolovoza 1971. godine u Starom gradu Dubovcu, kojem su prisustvovali predstavnici investitora – Ugostiteljskog poduzeća »Korana« Karlovac (direktor i šef pogona Dubovac), v. d. direktora Muzeja Karlovac prof. Janjić te predstavnica Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Stanka Domin – proveden je detaljan obilazak cijelog Dubovca i neposredne okoline. Utvrđeno je da su prostori u funkciji ugostiteljstva u znatno dotrajalom stanju te da je potrebna cjelovita obnova interijera. Investitor je iznio planove za uvođenje centralnoga grijanja, uređenje postojećih soba za goste na drugom katu palasa te adaptaciju branič-kule radi proširenja smještajnog kapaciteta. Recepcija hotela trebala je biti smještena u prizemlju branič-kule, dok je pivnica u prizemlju palasa zadržavala svoju funkciju, s predviđenom obnovom poda klinker pločama. Na prvom katu palasa planirano je otvaranje dodatnog ulaza iz trijema u apartman u kuli, a u potkrovlju uređenje novih soba za goste unutar postojećeg volumena zgrade.

Sve su intervencije bile usklađene s projektom rekonstrukcije iz 1956. godine, koji je izradila arhitektica Greta Jurišić, a u kojem je Dubovac već tada bio predviđen za ugostiteljsko-hotelijersku namjenu. Dana 11. kolovoza 1971. godine konzervatorica Stanka Domin, zajedno s Ivanom Vrbanić, direktoricom Gradskog muzeja Karlovac, izvršila je pregled projektne dokumentacije i potvrdila da se planirani radovi na prizemlju, prvom i drugom katu palasa mogu odobriti jer su u skladu s ranijim projektnim rješenjima, koja nikada nisu u potpunosti realizirana.

Ivana Vrbanić naglasila je nužnost uvođenja centralnoga grijanja i u branič-kulu, gdje je smješten muzejski postav, uz istodobno upozorenje da kulu ne smije koristiti ugostiteljski pogon, nego da mora ostati isključivo muzejski prostor. Također je upozorila na obvezu ponovnog uređenja, dopune i prezentacije muzejskog postava. Prijedlog Ugostiteljskog poduzeća »Korana« o otkupu kuće i gospodarskih objekata uz prilaznu cestu, radi njihova uključivanja u širi ugostiteljski sadržaj, procijenjen je prihvatljivim.

Konzervatorica Stanka Domin dodatno se savjetovala s arhitekticom Gretom Jurišić, koja je dala stručna mišljenja o tehničkim aspektima planirane adaptacije. Jurišić je pregledala predloženi projekt preuređenja Staroga grada Dubovca i potvrdila da se predviđeni radovi mogu prihvatiti. U raspravi o uvođenju centralnoga grijanja upozorila je da je u prizemnoj pivnici potrebno pomaknuti drvenu oplatu ispred instalacijskih vodova te je potvrdila da se pod može obložiti klinker pločama, kako je i bilo predviđeno. Također je pozitivno ocijenila rješenje buduće recepcije hotela.

Najzahtjevnijim tehničkim pitanjem smatrala je vođenje instalacija grijanja između lažnog svoda prizemne dvorane palasa i sitnorebričaste stropne konstrukcije iznad njega. Kod uvođenja vodovodnih i kanalizacijskih instalacija za apartman u kuli – tada već korišten kao soba za goste – naglasila je nužnost usklađivanja novih vodova s onima već položenima u zidu hodnika.

Na sastanku održanom 13. kolovoza 1971. godine u Starom gradu Dubovcu, kojem su prisustvovali predstavnici Ugostiteljskog poduzeća »Korana«, Općinskog odjela za komunalne poslove, Muzeja Karlovac, povjerenik za zaštitu prirode, predstavnici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture te projektant adaptacije ing. arh. Žagar, proveden je detaljan pregled svih prilaznih putova, parkirališta i unutrašnjih prostora predviđenih za buduću ugostiteljsku i hotelsku funkciju. Utvrđeno je da je prilazna cesta teško oštećena i da ju je potrebno obnoviti, uz mogućnost proširenja na zavojima, pod uvjetom da se time ne ugrozi postojeće zelenilo; predviđeno je i uklanjanje dvaju suhih oraha uz odobrenje Zavoda za zaštitu prirode. Cestu je trebalo ponovno asfaltirati, a parkirališta – i ono ispod Dubovca i dodatna traka uz pristupnu cestu – urediti i obrubiti kamenom. Pristupne stube između parkirališta i ulaza u Stari grad valjalo je sanirati i nasuti šljunkom, bez uporabe asfalta.

U unutrašnjosti su razmotrene planirane adaptacije: tavanski prostor palasa, adaptiran za sobe, zahtijevao je ponovno bojanje drvene stolarije i razmatranje ugradnje dvaju tavanskih prozora radi ventilacije. Na drugom katu otvoreno je pitanje ventilacije sanitarne prostorije u kuli, s mogućim rješenjem provjetravanja prema trijemu iznad ulaza. U prizemnim i katnim dvoranama palasa planirana je ponovna ugradnja starih kaljevih peći uz priključenje na sustav grijanja; pod prizemne dvorane trebao je biti obložen klinker pločama kvadratnog formata. U budućem recepcijskom prostoru u prizemlju branič-kule predviđeno je zadržavanje postojećih šamotnih ploča i ugradnja aperitiv-bara. Dvorišno popločenje moralo se u cijelosti sačuvati, s privremenim uklanjanjem samo na dijelovima gdje su se trebale položiti instalacije grijanja, nakon čega bi se kamen ponovno vratio u izvorni raspored. Ujedno je istaknuto da zdenac predstavlja sigurnosni rizik, te je preporučeno razmotriti povišenje njegove kamene ograde i pokrova kako bi se spriječile eventualne nezgode.

Strukturna oštećenja i konzervatorske intervencije (1975.–1986.)

Godine 1975. Restauratorski zavod Hrvatske izradio je izvještaj o stanju Staroga grada Dubovca s troškovnikom potrebnih sanacijskih radova (zidarskih, stolarskih i soboslikarskih).[14] U studenom iste godine proveden je i komisijski pregled kojim je utvrđeno da su svi drveni elementi ugrađeni oko dvadeset godina ranije – krovišta, trijemovi, stubišta, drvena galerija na branič-kuli i drveni prstenovi na okruglim kulama – izvedeni u kvalitetnoj hrastovini, ali da je njihov izvorni zaštitni premaz na izloženim dijelovima gotovo posve propao. Zbog toga je bilo nužno hitno ponovno impregniranje cjelokupne drvene strukture. Pregled je također zabilježio niz zidarskih problema: veća udubljenja i šupljine u bedemu između branič-kule i kule C, isprane i degradirane fuge, oslabljenje zidnih masa,

14 Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, arhivska dokumentacija, dosje 295, 1075

nedostatke u kamenom popločenju dvorišta te potrebu za izvedbom završnog pojasa na bedemu. Predviđeni radovi obuhvaćali su zatvaranje tih oštećenja i konsolidaciju zidova vapnenim mortom, čišćenje i ponovno fugiranje, ojačavanje konstrukcije injektiranjem, popravke kamenih podova te izradu novih otvora na kuli C prema dokumentaciji. U drvenoj konstrukciji bili su planirani popravci stubišta i postojeće stolarije te izrada novih prozora. Najopsežniji dio odnosio se na zaštitu i impregnaciju svih drvenih dijelova – trijemova, galerije vidikovca i drvenih prstenova ispod krovova – pigmentiranim zaštitnim sredstvima, u skladu s konzervatorskim zahtjevima. Time je potvrđeno da je sredinom 1970–ih stanje objekta zahtijevalo prvenstveno konstrukcijsku sanaciju zidova i cjelovitu obnovu drvene strukture, uz ograničene, ali nužne zahvate na stolarskim i kamenarskim elementima.

U siječnju 1984. godine Gradski muzej Karlovac zatražio je od Restauratorskog zavoda Hrvatske izradu projektne dokumentacije za sanaciju Staroga grada Dubovca nakon što su se na zidovima pojavile vidljive pukotine, koje su upućivale na pogoršanje stanja objekta. Terenski uviđaj proveden 14. veljače 1984. godine (RZH, Regionalni zavod, Centar za povijesne znanosti, GMK) utvrdio je da su vanjska pročelja i perimetralni zidovi, s izuzetkom kvadratne kule, u kritičnom stanju. Zabilježene su pukotine, veće šupljine i dijelovi zida s ispranim vezivom, dok je kula C označena kao najugroženiji dio sklopa jer se na njoj nalaze dvije otvorene pukotine. Perimetralni zid dvorišta bio je bez završne kape, dodatno ugrožen korijenjem i krošnjama dvorišnih stabala. Na zapadnom obodnom zidu utvrđen je mehanički probijen ventilacijski otvor, čija je okolna kamena masa bila oštećena masnim isparavanjima prostora u koji je otvor vodio.

Komisija je predložila izradu statičke dokumentacije i troškovnika, uklanjanje dvaju stabala u dvorištu, pomicanje vanjskih stabala na udaljenost od najmanje šest metara od zidina, izradu hortikulturnog projekta te sanaciju ventilacijskog otvora. Restauratorski zavod naknadno je procijenio da se ne radi o statičkim, nego o građevinskim oštećenjima, pa statički proračun nije bio potreban. Korisnik objekta – OOUR »Hoteljerstvo« u sastavu URO »Korana« – trebao je financirati obnovu.

U ožujku 1986. godine Hrvoje Veršec izradio je stručnu procjenu građevinskog stanja Dubovca. Utvrđeno je da su branič-kula i kula A u vrlo dobrom stanju, bez znakova građevinske nestabilnosti. Kula B pokazivala je izraženija oštećenja, uključujući vertikalne pukotine na spojevima zidova A–B i B–C, mjestimična krpanja opekom i gubitak veziva. Najkritičnije stanje utvrđeno je na kuli C, gdje se jedna uska i jedna vrlo široka pukotina (šira od 10 cm) kombinira s izbočenjem dijela zida za 5–10 cm. Ispod tog mjesta ranije je izveden kontrafor, što potvrđuje da su deformacije bile zamijećene i u starijim fazama korištenja. Perimetralni zidovi između kula A–B i B–C imali su više užih vertikalnih pukotina, isprano vezivo i krpanja opekom, a na pojedinim mjestima ispadalo je i kamenje. Na zidu prema kuli C i branič-kuli evidentirane su velike šupljine (jedna od približno 1m² nastala tijekom te zime) te opsežan gubitak veziva. Na nezaštićenoj kruni zida razvilo se raslinje koje je ubrzavalo degradaciju.

Završnom ocjenom potvrđeno je da se Dubovac u cjelini nalazi u relativno dobrom građevinskom stanju, s obzirom na to da unutrašnji zidovi ne pokazuju znakove statičkih oštećenja. Problemi su koncentrirani na vanjskim zidovima gdje je došlo do ispadanja veziva i slabog povezivanja vanjskog i unutrašnjeg plašta, što je dovelo do izbočenja i pukotina. Preporučena je konsolidacija zidova injektiranjem, zapunjavanje šupljina kamenim umetcima, ojačavanje kule C dodatnim zategama, sanacija kontrafora te ugradnja zaštitne kamene ili betonske kape na najizloženijim zidovima.

Rekonstrukcija i obnova Staroga grada Dubovca od 1990. do 2025. godine[15]

Devedesete godine 20. stoljeća predstavljale su prijelomno razdoblje u razvoju Staroga grada Dubovca. Gotovo tri desetljeća prošla su od dovršetka poslijeratne obnove te od razdoblja kada je Stari grad funkcionirao kao hotelsko-ugostiteljski i muzejski prostor. Početak Domovinskog rata 1991. godine doveo je do postupnog gašenja dotadašnjih funkcija i otvorio pitanje potrebe za novom, temeljitom obnovom Staroga grada.

Temeljna dilema odnosila se na način pokretanja procesa revitalizacije i određivanje buduće namjene. Sa stajališta konzervatorske struke prioritet je bio jasan: zaštita i obnova kulturnog dobra, uz hitne mjere stabilizacije konstruktivno najugroženijih dijelova Staroga grada, nakon čega bi uslijedili sustavni radovi sanacije i rekonstrukcije. Grad Karlovac, kao vlasnik Staroga grada, prihvatio je takvu metodologiju te započeo obnovu uz financiranje iz gradskog proračuna i sredstava Ministarstva kulture, a tijekom izvedbe radova osigurano je i sufinanciranje Ministarstva turizma.

Radovi su započeli bez prethodno izrađenoga konzervatorskog elaborata i bez definiranog koncepta buduće namjene. Stoga su se konzervatorski kriteriji svih faza obnove temeljili na načelima restauracije iz 1950-ih godina – obnovi u zatečenim gabaritima, primjeni tradicionalnih metoda zidanja, korištenju povijesno karakterističnih materijala te očuvanju izvornoga građevinskog sklopa. Svi recentni zahvati nastali tijekom starije hotelijerske, ugostiteljske i izložbene namjene bili su uklonjeni, uključujući i sve armiranobetonske međukatne konstrukcije iz poslijeratne obnove.

Početak i tijek Domovinskog rata (1991.–1995.) znatno su utjecali na dinamiku i redoslijed radova jer su prioritet

15 Tekst poglavlja temelji se na radu BRANKA KRIŽANIĆ, *Radovi na Starom gradu Dubovcu od 1990. do danas,* 2025., konzervatorice Konzervatorskog odjela u Karlovcu nadležne za Stari grad Dubovac u navedenom razdoblju.

imali hitni zahvati na ratom oštećenim kulturnim dobrima na području Republike Hrvatske, uključujući i Dubovac. Radovi na obnovi pratili su se kontinuirano od 1993. do 2025. godine, s povremenim prekidima uzrokovanima prvenstveno nedostatkom financijskih sredstava, ali i potrebom za provedbom pripremnih radnji i izradom projektne dokumentacije za svaku fazu zahvata.

Polazišta obnove i zatečeno stanje Staroga grada Dubovca

Obnovi je prethodilo utvrđivanje zatečenog stanja Staroga grada Dubovca i njegova okoliša, uz definiranje osnovnih smjernica i dinamike sanacijskih radova. Ključnu ulogu u provedbi obnove imala je upravljačka struktura: Muzej grada Karlovca upravljao je prostorom branič-kule, njezinom obnovom i obnovom muzejskog postava, dok je Grad Karlovac bio nadležan za ostale dijelove povijesnoga sklopa. Takva je podjela nadležnosti određivala i promjenjive prioritete u izradi projektne dokumentacije, zaštitnim i istraživačkim radovima, financiranju te izvedbi sanacijskih, rekonstrukcijskih i uređenjskih zahvata. Složenost postupka dodatno je povećavala obveza da svaka faza radova bude popraćena zaštitnim arheološkim istraživanjima.

Zatečeno stanje Staroga grada prije 1993. godine bilo je izrazito nepovoljno u svim sastavnicama građevinske strukture. Na krovovima su utvrđena oštećenja dijelova krovne konstrukcije, pokrova i limarije, dimnjaci su bili djelomično urušeni, a konstruktivna oštećenja bila su vidljiva na drvenoj konstrukciji vanjskih trijemova i stubišta. Vanjska stolarija bila je u znatno degradiranom stanju, a na kamenim zidovima vanjskog i unutrašnjeg plašta uočena su brojna oštećenja veziva i ozbiljne vertikalne pukotine. Najveća konstruktivna oštećenja i degradacija zabilježeni su na vanjskom plaštu između kvadratne branič-kule i kule C (jugozapadne kule), kao i na samoj kuli C, gdje su se nalazile duboke vertikalne pukotine.

Drvena konstrukcija otvorenih trijemova na dvorišnoj strani bila je izrazito ugrožena, osobito nosivi stupovi, čije su nezaštićene pete, položene izravno na kameni pod dvorišta, bile zahvaćene truleži. Vidljive vertikalne pukotine u stupovima dodatno su kompromitirale stabilnost konstrukcije.

U unutrašnjosti Staroga grada sve instalacije – vodovodne, odvodne, elektroinstalacije i grijanje, kao i zidne i podne obloge te oprema – bile su dotrajale ili uništene. Nosive međukatne konstrukcije nisu bile statički ugrožene; utvrđeno je da su tijekom obnove 1950-ih i 1960-ih godina drveni podovi zamijenjeni sitnorebričastim armirano-betonskim stropovima. Donje strane tih stropova bile su različito prezentirane: drvenim grednicima, plitkim drvenim kazetama ili imitacijom svoda u dijelu prizemlja uz kulu B.

Najugroženiji dio okoliša bio je zemljani humak Staroga grada, koji je zbog velikog broja visokih stabala lošega zdravstvenog stanja bio izložen riziku nekontroliranih rušenja i mogućih klizišta. Improvizirane drvene stube na istočnoj padini, od ulaza u Stari grad prema šetnici za crkvu Majke Božje Snježne i Dubovcu, bile su dotrajale i opasne za posjetitelje te su dodatno destabilizirale padinu. Humak sv. Mihovila, uređen kao skromni vidikovac, održavao se kao zatravljena površina s nekoliko divljih kestena i minimalnom opremom u obliku klupa.

Jezerca ispod Staroga grada bila su zapuštena, unatoč povremenim pokušajima uređenja, što se očitovalo prekomjernim razvojem vodenog raslinja i zagušenjem vodene površine. Pristupna cesta, parkiralište i drvored kestena uz prometnicu također nisu bili održavani, što je dodatno narušavalo cjelokupnu funkcionalnost i sigurnost prostora.

Prva faza sanacije: hitne mjere stabilizacije i početna arheološka istraživanja (1993.–2000.)

Nakon utvrđivanja zatečenog stanja i izrade projektne dokumentacije hitne sanacije, 1993. godine započela je prva faza interventnih radova na Starom gradu Dubovcu. Izvedene su najnužnije mjere stabilizacije, ponajprije obnova drvenih galerija na najkritičnijim mjestima, zamjena crijepa na svim krovnim plohama te djelomična sanacija krovne konstrukcije i limarije. Limarski radovi na kulama i vanjskoj strani krovnih ploha nisu bili u potpunosti izvedeni, čime je otvoreno pitanje kasnije ugradnje sustava drenaže oko vanjskog plašta zidova u sljedećoj fazi sanacijskih radova.[16] Dodatno stručno mišljenje o Projektu sanacije zidova izradio je arhitekt Božidar Uršić, a o izvedenoj prvoj fazi sačuvana su dva izvješća.[17] Konstruktivna sanacija kule C nije mogla biti provedena zbog ratnih okolnosti.

Godine 1997. Muzej grada Karlovca započeo je arheološka istraživanja u dvorištu Staroga grada, nakon čega je uslijedilo njegovo parterno uređenje. Istraživanjima je otkrivena cisterna, koja je očišćena i prezentirana u parteru, te temelji starije okrugle romaničke kule. Ti su temelji također prezentirani na razini dvorišta, iako arheološka analiza nije mogla sa sigurnošću potvrditi radi li se o kuli ili o elementu filternog sustava cisterne kakvi su dokumentirani i u dvorištu Staroga grada Novigrada. Trebalo bi provesti dodatna ciljana istraživanja kako bi se ta dvojba razriješila.

Istodobno su započeli i radovi na uređenju branič-kule za stalni muzejski postav s vidikovcem. Koncept projekta predviđao je organizaciju pet etaža u obliku ambijentalnih cjelina koje bi prikazivale karakteristične prostore pojedinih povijesnih razdoblja primjerima materijalne baštine karlovačkog područja.[18] Branič-kula bila je zamišljena i kao središnje mjesto prikupljanja podataka o širem karlovačkom prostoru, uključujući modele utvrda i digitalnu datoteku vizualnih sadržaja. Projekt nije uključivao konstruktivnu sanaciju zidova ni zamjenu vanjske stolarije, što je kasnije otežalo izvođenje takvih radova u već uređenim prostorima. Radovi na uređenju i postavu realizirani su od

16 *Projekt sanacije zidova*, 6/93. Konzalting–plan d.o.o., Zagreb, 1993.

17 *Mišljenje o Projektu sanacije zidova*, Božidar Uršić, dipl. ing. arh., Zagreb, 17. 11. 1993.; *Izvješće o provedenim radovima (1. faza)*, Konzalting–plan d.o.o., Zagreb, 1993.; *Konačno izvješće*, *AGI–46, K–205/93,* 1993.

18 *Izvedbeni projekt stalnog postava kvadratne kule*, Željko Kovačić, 1997.

1997. do 1999. godine u tri od planiranih pet etaža. Nisu izvedeni radovi u prizemlju, jer je uređenje tog dijela zahtijevalo prethodna arheološka istraživanja ispod postojeće kote poda, niti postav u potkrovlju branič-kule. Izvedena je jedino rekonstrukcija ulaznog otvora u prizemlju: postojeći je otvor sužen obzidavanjem kamenom, formiran je novi građevinski otvor te su ugrađena nova ulazna vrata.

Sustavno istraživanje, dokumentacija i početci cjelovite obnove (2000.–2007.)

Već se 2001. godine ponovno pokazala potreba za hitnom konstruktivnom sanacijom jugozapadne kule C te zapadnoga bedemskog zida između kula B i C, kao i za rješavanjem problema vlage u zidovima izvedbom drenažnog sustava.[19] Prije početka građevinskih radova provedena su opsežna zaštitna arheološka istraživanja u samom pokosu humka, okomito od zapadnog zida do parkirališta u podnožju, u sondi duljine 17 i širine 2 metra. Tom su prigodom dokumentirani obrambeni jarak i ostatak ranijeg zida koji je pratio njegov smjer. Na toj su lokaciji utvrđena i četiri osnovna prapovijesna sloja.[20] Unatoč izvršenoj pripremnoj dokumentaciji, radovi hitne konstruktivne sanacije kule C i zapadnog zida između kula B i C te radovi na drenažnom sustavu nisu bili izvedeni ni tijekom 2002. godine. Razlog tomu bila su nastavna arheološka istraživanja u prizemlju branič-kule, provedena u sklopu investicijskog programa »Stari grad Dubovac – uređenje prostora multimedijske namjene«.[21] Tim se programom planirao nastavak uređenja stalnoga muzejskog postava, uključujući prizemlje i podrum branič-kule, pa su arheološki radovi imali prioritet u odnosu na konstruktivnu sanaciju.

Arheološka istraživanja, 2025.

Tijekom 2003. godine izvedena su opsežna arheološka istraživanja u branič-kuli, i to iskopom u prizemlju do dubine od približno tri metra, u sklopu projekta uređenja tamnice s recepcijom u prizemlju. Istraživanja su potvrdila postojanje podrumske prostorije. Međutim, zbog uočenih statičkih slabosti vanjskih zidova nije bilo moguće dosegnuti zdravicu, pa su radovi obustavljeni kako bi se izradila projektna dokumentacija konsolidacije zidova u temeljnoj zoni.

Paralelna arheološka istraživanja provedena su i u dvorištu Staroga grada – u zoni oko bunara te ispred ulaznog prostora dvorišta. Istraživanja su bila ograničena postojećom drvenom konstrukcijom trijemova. Radovi su se izvodili uz kontinuirano geomehaničko praćenje stanja zidova branič-kule i bedema. Dokumentirani su nalazi srednjovjekovnog i antičkog razdoblja, a na dubini od oko jednog metra otkriveni su i dobro očuvani ostatci stambenih objekata iz ranohalštatskog razdoblja.

19 *Elaborat prijedloga radova preventivne sanacije za 2002. g.*, br. 82/2001 –geotehnički istražni radovi i statička sanacija jugozapadnog dijela grada, Conex d.o.o., Zagreb, 2001.

20 *Izvještaj o zaštitnim arheološkim iskopavanjima 2001.*, Gradski muzej Karlovac.

21 »Stari grad Dubovac – Turistički i multimedijski centar«, Gradski muzej Karlovac.

Arheološka istraživanja, 2025.

U istoj godini raskinut je ugovor između Gradskog muzeja Karlovac i Hotelsko-ugostiteljskog poduzeća »Korana« o korištenju dijela Staroga grada Dubovca. Nakon primopredajnog zapisnika taj je dio kompleksa ostao izvan funkcije i bez sustavne skrbi.[22]

Tijekom 2003. i 2004. godine, nakon prestanka rada hotela i ukidanja ugostiteljske funkcije u Starom gradu Dubovcu, prvi je put bilo moguće pristupiti cjelovitoj obnovi povijesnog sklopa, uz oslanjanje na već provedena arheološka, konzervatorska i geomehanička istraživanja te na pripremu kompletne tehničke dokumentacije. Cilj je bio ponovno sagledati Stari grad u njegovoj ukupnoj građevinskoj i prostornoj strukturi, onako kako je bila oblikovana restauratorskim zahvatima 1950-ih godina i prije adaptacija palasa za hotelsko-ugostiteljsku namjenu.

U tom je razdoblju formirano Povjerenstvo za sanaciju Staroga grada koje je vizualnim pregledom i analizom postojećeg stanja utvrdilo ključne potrebe, prioritete i nužne korake za nastavak obnove, uključujući i mogućnost ponovnog davanja dijela prostora u zakup za ugostiteljsku djelatnost. Povjerenstvo je definiralo sljedeće zadatke: izrada projekta sanacije branič-kule; statičko ispitivanje nosivosti konstrukcije cijelog sklopa; geološko-geomehanička ispitivanja i geodetsko snimanje terena i utvrde; dopuna projekta multimedijskog centra u prizemlju branič-kule; projekt prenamjene bivšega hotelsko-ugostiteljskog dijela; sanacija i popravak kompletnog krovišta; učvršćenje i obnova drvene konstrukcije trijemova te razmatranje ponovnoga komercijalnog korištenja jednog dijela Staroga grada.

Zbog opsežnih oštećenja i potrebe za cjelovitim stručnim sagledavanjem stanja, tijekom 2004. godine daljnju skrb i vođenje radova na obnovi preuzela je gradska uprava Karlovca. Kao podloga za nastavak radova izrađeno je detaljno Izvješće o pregledu građevine Staroga grada, kojim je sustavno dokumentirano zatečeno stanje i urgentni zahvati potrebni za nastavak sanacije i rekonstrukcije.[23] Utvrđene su prioritetne mjere hitne sanacije koje je bilo potrebno provesti prije početka opsežnijih radova rekonstrukcije. One su obuhvaćale čišćenje svih prostorija od preostale opreme, instalacija, pregrada i završnih obloga, zatim isušivanje i osnovno uređenje zidova i podova, popravak drvene konstrukcije trijemova, popravak krovišta i zamjenu pokrova, kao i izvođenje prvih zahvata konstruktivne sanacije na najugroženijim dijelovima Staroga grada Dubovca.

Istodobno je bilo potrebno izvesti i sve istražne radove te pripremiti projektno-tehničku dokumentaciju koja je predstavljala preduvjet daljnje obnove. U taj su okvir ulazili geotehnički istražni radovi stanja temelja i temeljnog tla, ispitivanje kvalitete ispune i veziva kamenog zida, statička analiza svih građevina unutar kompleksa, izrada konzervatorsko-restauratorske dokumentacije (geodetsko snimanje lokacije, arhitektonska snimka postojećeg stanja, statički projekt postojeće građevine sa seizmičkom provjerom) te izrada cjelovite dokumentacije za radove na obnovi, konsolidaciji i zaštiti od vlage u temeljima i zidovima.

Projekt statičke sanacije zidova pravokutne branič-kule predvidio je zahvate na njezinim sjevernim, južnim i istočnim stranama, u visini do približno osam metara iznad terena. Sanacija je uključivala injektiranje pukotina i ugradnju štapnih sidara, ali bez zamjene vanjske i unutrašnje stolarije, koja je bila vezana uz postojeću prezentaciju muzejskog postava i stoga se nije moglo intervenirati u toj fazi.[24] Sanacija zidova od opeke nije bila obuhvaćena ovim projektom.

Zbog dotrajalosti pokrova i limarije izrađen je i Troškovnik za sanacijske radove na krovu.[25] Paralelno s time nastavila su se zaštitna arheološka istraživanja u dvorištu ispred ulaza u Stari grad, kao i u prostoru branič-kule.

Grad Karlovac raspisuje natječaj za zakup dijela Staroga grada Dubovca (bez branič-kule) za ugostiteljsku namjenu.

Geotehnička istraživanja provedena 2005. godine obuhvatila su izvođenje sondažnih jama radi utvrđivanja stanja temeljnog tla i konstrukcije. Sonda uz južni bedem pokazala je da, osim lokalno oslabljenoga vezivnog tkiva, nema vidljivih pukotina te da se temelj zida nalazi na dubini od oko jednog i pol metra. Sonda kod kule C, položena neposredno ispod zone najvećih oštećenja na vanjskom plaštu, utvrdila je da je temeljenje kule na dubini od približno tri metra.[26] Na temelju rezultata istraživanja donesena je odluka o izradi cjelovite konzervatorsko-restauratorske dokumentacije kao preduvjeta za pripremu programa zaštite Staroga grada Dubovca. Dokumentacija je obuhvaćala geodetsko snimanje lokacije, arhitektonsko mjerenje građevine i izradu nacrta u digitalnom obliku, kao i izradu statičkog projekta postojećeg stanja građevine sa seizmičkom provjerom te dopunskim geomehaničkim sondiranjima, potrebnima za projektiranje mjera konsolidacije i zaštite.[27]

U 2005. godini na vanjskom zidnom plaštu istočnog zida između branič-kule i kule A izvedeni su sanacijski radovi koji su obuhvaćali uklanjanje bršljana, čišćenje sljubnica, zamjenu neadekvatno ugrađenog materijala kamenim umetcima te ponovno fugiranje vapnenim mortom obogaćenim pigmentom s obližnjih nalazišta. Obnovljena su ulazna vrata u dvorište Staroga grada, zajedno s kamenim stubama ispred ulaza. U zoni prvog kata prezentirana je i spolija dijela kamenog dovratnika kao potvrda izvornog položaja prvobitnog ulaza u Stari grad. U fazi razmatranja razriješeno je i pitanje mogućnosti otvaranja tih vrata

22 *Zapisnik o izvršenoj primopredaji objekta Stari grad Dubovac u Karlovcu, Zagrad 10, između »Korana« d. d. Karlovac, Masarykova 2 / predaje/ i Gradskog muzeja Karlovac /preuzima/ dana 12. rujna 2003. godine*.

23 *Izvješće o pregledu građevine od 14. 05. 2004.*, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb.

24 Projekt statičke sanacije zidova pravokutne kule Stari grad Dubovac, br. 116/2004., Conex d.o.o., Zagreb.

25 *Troškovnik za sanacijske radove na krovu*, »Arhicon« d.o.o., Ozalj, 2004.

26 *Stari grad Dubovac, Geotehnički istražni radovi – izvedba sondažnih jama, Izvješće o stanju temelja i temeljnog tla,* br. 1–11–1/2005., Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2005.

27 *Ugovor br. U–93/05 za konzervatorsko-restauratorsku dokumentaciju za pripremu programa zaštite kulturnog dobra*, Gradski muzej Karlovac i Hrvatski restauratorski zavod.

te izvedbe vanjskoga drvenog pristupa s mostom na humku pred ulazom. Zaključeno je da takva prezentacija nije izvediva: postojeći plato ispred današnjeg ulaza predstavlja jedini funkcionalni pristup dvorištu i minimalnih je dimenzija, služi kao prihvatno mjesto za posjetitelje i čvorište pješačke komunikacije prema šetnici uz istočnu padinu humka. Ugradnja nove konstrukcije na tom prostoru onemogućila bi suvremeni pristup, a njegovo proširenje zahtijevalo bi znatne zahvate koji bi izmijenili cjelokupnu konfiguraciju platoa. Dodatno, potencijalna prezentacija izvornog ulaza s unutrašnje strane pokazala se neodrživom jer bi ulaz zadirao u hodnu plohu trijema i ugrozio njegovu funkciju.

Tijekom 2006. godine provedeno je ispitivanje kvalitete uzoraka ispune i veziva kamenog zida kula B i C na dvama mjestima, s duljinom uzoraka između trideset pet i četrdeset centimetara.[28] Utvrđeno je da su zidovi građeni od lomljenog kamena vezanoga vapnenim mortom male čvrstoće, uz vidljive pukotine u kamenu te na spojevima između kamena i morta.

U istom razdoblju dovršen je dio tehničke dokumentacije predviđen ugovorom s Hrvatskim restauratorskim zavodom: statička obrada građevina koje čine sklop Staroga grada Dubovca, nacrti postojećeg stanja kule C te izvedbena dokumentacija za radove na obnovi, konsolidaciji i zaštiti temelja i zidne mase kule C od vlage.[29]

Konsolidacija zidova, krovova i unutrašnjih struktura (2007.–2010.)

U 2007. godini zbog nepovoljnih vremenskih uvjeta nisu se mogla provesti planirana zaštitna arheološka istraživanja uz vanjski zid kule C, pa stoga nisu započeli ni radovi na zaštiti od vlage u temeljnoj zoni i zidu kule. Izvedeni su jedino radovi na obnovi i konsolidaciji vanjskog zida kule C. Obuhvaćali su čišćenje zida od raslinja i nekvalitetnih zakrpa, uklanjanje prethodnih neadekvatnih intervencija te prezidavanje dijelova zida kamenom. Zidne plohe u cijelosti su fugirane, pukotine injektirane, a u konstrukciju su ugrađena križna sidra. Nakon završene sanacije donijeta je odluka da se vanjsko zidno oplošje prezentira bez žbuke – kako radi jasne vidljivosti arhitektonskih elemenata pročelja i veće prezentabilnosti slojevite kamene strukture, tako i zbog jednostavnijega budućeg održavanja. Postojeća drvena stolarija prozora, smještena s unutrašnje strane zida, bila je dotrajala te je zamijenjena novom, također drvenom izvedbom.

U sklopu obnove provedena je cjelovita rekonstrukcija svih krovnih konstrukcija Staroga grada Dubovca.[30] Uklonjeni su kompletni slojevi starog pokrova – crijep i letve – te je krovna konstrukcija pripremljena za ugradnju novog sustava. Postavljen je novi biber-crijep s pripadajućim letvama, a sve krovne površine, osim dijela krovišta između kula B i C, dodatno su daščane radi povećanja stabilnosti i zaštite od prodora vlage. Izvršena je i djelomična zamjena dotrajalih elemenata nosive konstrukcije, sanirana je i kompletno obnovljena limarija, uključujući i restauraciju dimnjaka. Istodobno je demontirana stara i ugrađena nova gromobranska instalacija.

Demontažom pregrada, obloga i hotelske opreme u dijelu potkrovlja, nekada korištenom kao smještajni prostor, otvoren je puni volumen krovne konstrukcije, čime je prostor postao znatno pregledniji i pogodniji za buduću prezentaciju. Kao najvrjedniji i funkcionalno najperspektivniji dio potkrovlja istaknut je prostor iznad palasa s kulama A i B, dok su dijelovi između kule A i branič-kule te između kule B i C, zbog znatno niže visine, ocijenjeni kao prostorno ograničeni i nedovoljno funkcionalni.

Postojeći pristupi potkrovlju zadržani su u istom obujmu: istočni pristup putem drvenih vanjskih stuba uz branič-kulu, a sjeverni pristup putem jednokrakoga unutrašnjeg stubišta između drugog kata palasa i kule B, kojim se ulazilo u bivši hotelski dio potkrovlja. Unutrašnje stubište privremeno je odvojeno od dvorane i kule pregradnim zidom, a na razini potkrovlja otvor je osiguran privremenom zaštitnom ogradom. Buduća planiranja korištenja potkrovlja nužno će se temeljiti na sadašnjoj konfiguraciji prostora, tehničkim mogućnostima vertikalnog povezivanja te potencijalima očuvanih volumena potkrovlja kula A i B, koji predstavljaju najatraktivnije dijelove ovoga dijela sklopa.

Grad Karlovac osnovao je Radno povjerenstvo za izradu prijedloga budućeg uređenja i modela upravljanja Starim gradom Dubovcem, te započeo pripreme za provedbu urbanističko-arhitektonskog natječaja kojim je trebalo obuhvatiti Stari grad i njegov neposredan okoliš. Istodobno je objavljen javni poziv za iskazivanje interesa za koncesiju dijela Staroga grada Dubovca. Na poziv se odazvala jedino tvrtka HORK d.o.o. iz Karlovca, dostavivši Pismo namjere za preuzimanje koncesije. Međutim, zahtjevi podnositelja – koji su podrazumijevali visok stupanj prethodnog uređenja i funkcionalnosti prostora te nepovoljan omjer javnog i privatnog ulaganja – ocijenjeni su neprihvatljivima, pa se od daljnjeg postupka odustalo. U istom je razdoblju tvrtka MUZE d.o.o. iz Zagreba dostavila Pismo namjere za izradu studije »Stari grad Dubovac kao kulturno-turistički proizvod«.

U 2008. i 2009. godini nastavili su se radovi na održavanju zidova Staroga grada Dubovca. Na vanjskoj strani izvedeni su zahvati na kuli B, na sjevernom bedemu između kula A i B, te na zapadnom bedemu između kula B i C, dok su na unutrašnjoj strani provedeni zidarsko-kamenarski radovi na uređenju lica zida.[31] Radovi su obuhvaćali konsoli-

28 *Izvještaj br. B–639–2006–listopad 2006. Ispitivanje kvalitete uzoraka ispune i veziva kamenog zida kule B i C*, Geoexpert IGM d.o.o., Zagreb.

29 *Statička obrada građevina koje oblikuju Stari grad Dubovac*, br. elaborata R–68–18/2006, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2006.; *Stari grad Dubovac. Nacrti postojećeg stanja Kule »C«, TD8/06*, HRZ; *Stari grad Dubovac, Kula »C«. Izvedbena dokumentacija za radove na obnovi, konsolidaciji i zaštiti od vlage temelja i zida kule C*, br. elaborata R–59–9/2006, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2006.

30 *Troškovnik za rekonstrukciju krovišta u Programu Muzeja Karlovac za 2007. g.*, Ured ovlaštenog arhitekta Vesne Klauznicer, dipl. ing. arh.

31 *Kula »B« te bedemi između kule »A« i »B« i »B« i »C«, Tehničko rješenje održavanja zidova, br. elaborata R–100–6/2008*, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2008.; *Troškovnik radova za održavanje zidova – unutarnja strana, AB–3/302*, AB gradnja d.o.o., Karlovac.

daciju injektiranjem na statički osjetljivim mjestima, učvršćivanje olabavljenih dijelova zida, zamjenu nekvalitetnih interventnih materijala poput opeke kamenom, uklanjanje korijenja i onemogućavanje daljnjeg prodora vegetacije.

U prezentaciji zapadnog zida primijenjeno je rješenje koje kombinira dvije metode: u prizemnoj zoni ostavljena je vidljiva kamena struktura zida, dok je dio zida na katu, izgrađen od opeke, ožbukan vapnenom žbukom obogaćenom prirodnim zemljanim pigmentom iz lokalnog nalazišta. S unutrašnje strane isti je zid u cijeloj visini izveden u kamenu, a uz njega je bila prislonjena vanjska jednokraka drvena stubišna konstrukcija od prizemlja do drugog kata.

U ovoj fazi uklonjena je i plinska stanica koja je bila prislonjena uza sjeverni bedemski zid, kao i metalna zaštitna ograda oko nje.

Sanirani su svi kameni doprozornici, a dotrajali prozori zamijenjeni su novim drvenim, izrađenima u istom tipu i formatu kao postojeći – jednokrilnim ili dvokrilnim, ovisno o zatečenom stanju. Na kamenim doprozornicima vidljivi su tragovi okova dvokrilnih drvenih priklopnih kapaka, no nijedan izvorni primjerak nije sačuvan, a arhivska fotodokumentacija nije potvrdila njihovo povijesno oblikovanje. Stoga je ostalo otvoreno pitanje potrebe i mogućnosti ponovne postave drvenih priklopa na prozorima sjevernog pročelja palasa. Posebno su istaknute i prezentirane strijelnice na vanjskim zidnim plohama. One su izvedene od većih, nepravilno klesanih blokova jednakog tipa kamena kakav je primijenjen i u zidu. Sve strijelnice imale su na unutrašnjoj strani prozorska okna koja su u ovoj fazi radova zamijenjena novima.

U istom razdoblju nastavila se izrada tehničke dokumentacije za prezentaciju prizemlja i podruma pravokutne branič-kule, uključujući i detaljnu arhitektonsku snimku dijela vanjskog pročelja, izrađenu paralelno s tekućim radovima sanacije.[32]

Radovima na sanaciji zidova prethodila su dodatna arheološka istraživanja provedena 2010. godine uz vanjski rub zapadnog bedema, u tada definiranom Sektoru F. Istraživanja su obuhvatila sloj modernog doba, gornje novovjekovne slojeve šute te slojeve srednjovjekovnog jarka. Otvorene su dvije sonde, a svaka je dala niz slojevitih nalaza.[33] Donji prapovijesni slojevi nisu istraženi zbog položaja postojeće mreže podzemnih instalacija. Nakon završetka arheoloških radova izvedena je drenaža temeljnog pojasa, postavljena kemijska barijera protiv vertikalnog dizanja kapilarne vlage, uveden sustav prozračivanja površine temelja te osigurana zaštita od površinske vode.[34]

Na humku Staroga grada uklonjeno je stablo kojem je prijetilo samorušenje. S obzirom na osjetljivost terena, uklanjanje je izvedeno rezanjem debla neposredno iznad tla, bez diranja korijenskog sustava, kako bi se izbjegla destabilizacija pokosa i poticanje klizišta. Iako su ostala stabla također bila u lošem stanju, odlučeno je da se provodi kontinuirano praćenje njihova zdravstvenog stanja kako bi se izbjegle moguće posljedice po stabilnost humka.

Tijekom 2009. godine dovršeno je arheološko iskopavanje u branič-kuli, koje je bilo prekinuto 2004. godine zbog statičkih problema na zidovima, a nastavljeno nakon provedene sanacije temelja. Opis radova također je sadržan u Stručnom izvješću o rezultatima arheoloških istraživanja 2009./2010. godine, uz geomehanički nadzor cijelog postupka. Istraživanja su potvrdila postojanje starijega obrambenog jarka ispod današnje branič-kule. Daljnjim iskopavanjem dokumentirani su donji slojevi jarka, a na najnižoj razini uočen je zasebno udubljeni kanal. Preliminarni zaključci ukazuju da je srednjovjekovni jarak stariji od same branič-kule, za koju se u literaturi pretpostavlja da je najmlađa u odnosu na ostale okrugle kule te se, prema oblikovnim značajkama, datira u kraj 15. ili 16. stoljeće. Uzorci ugljena dostavljeni na analizu metodom C14 trebali bi potvrditi mogućnost postojanja utvrde na humku već u 13. stoljeću. Ako bi se takva pretpostavka potvrdila, moguće je da je opkop izvorno okruživao dubovački kaštel s okruglim kulama (od kojih su tri danas očuvane), a da je branič-kula naknadno dograđena. Cjelokupni nalazi iz svih slojeva deponirani su u Gradskom muzeju Karlovac. Slijedi obveza provjere i potvrde rezultata C14 analize kako bi se donijeli pouzdani zaključci o slojevitosti gradnje na lokalitetu.

Definiranje kulturno-turističke funkcije (2009.–2015.)

Dotad izvedeni radovi uređenja omogućili su korištenje vanjskih i unutrašnjih prostora Staroga grada Dubovca za raznolika, multifunkcionalna događanja, ali se istodobno sve jasnije osjećala potreba za dodatnim sadržajima i prostorima. Postajalo je očito da Dubovac ponovno stječe atraktivnost te kulturnu i turističku funkciju koju je trebalo preciznije definirati u skladu s novim zakonskim odredbama, suvremenim trendovima te obvezom primjene viših kriterija zaštite i korištenja kulturnog dobra u okviru tzv. održivog kulturnog turizma.

U takvim okolnostima izrađena je Studija održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac.[35] Studija je obuhvatila Stari grad Dubovac, njegov vanjski okoliš unutar zaštićene zone kulturnog dobra, ali i širi potencijal gradske četvrti Dubovac, osobito Žitnog magazina na Kupi i ugostiteljskih zgrada Pivovare. Njezina je svrha bila utvrditi mogući kapacitet destinacije za turizam, promišljajući održivu funkciju Staroga grada i njegova okoliša, ulogu i participaciju lokalnog stanovništva te kapacitet prostora za prihvat različitih aktivnosti i sudionika u sklopu kulturnog turizma.

32 *Prizemlje i podrum pravokutne kule, Arhitektonski izvedbeni projekt, TD: 22/08,* Baština d.o.o., Zagreb; *Detaljna snimka postojećeg stanja dijela vanjskog pročelja Starog grada Dubovca u potezu između kula A i C, BP:56/08*, Ured ovlaštenog arhitekta Vesne Klauznicer, dipl. ing. arh.

33 *Izvješće o rezultatima zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Stari grad Dubovac 2009/2010. god.*, Institut za arheologiju, Zagreb.

34 *Kula »B« te bedemi između kule »A« i »B« i »B« i »C«, Tehničko rješenje održavanja temelja, Zaštita od vlage, br. elaborata R–106–12/2008*, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2008.

35 *Studija održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac*, MUZE d.o.o., Zagreb.

Nakon dovršetka arheoloških istraživanja, 2010. godine izvedeni su radovi na postavljanju čelične podne konstrukcije s drvenom podnicom te sustavom zaštite zidova od vlage između podruma i prizemlja branič-kule. Uz istočni zid prizemlja oblikovan je otvor u podnoj konstrukciji te ugrađeno montažno čelično stubište s drvenim gazištima koje omogućuje pristup podrumskom prostoru. Projekt uređenja prizemlja i podruma prilagođen je rezultatima arheoloških istraživanja.[36]

U 2011. godini, radi bolje vidljivosti i interpretacije Staroga grada Dubovca u turističkoj ponudi grada Karlovca, izrađen je elaborat i pripadajući troškovnik turističke signalizacije. Predviđen je postav samostojećih info-ploča na više lokacija unutar zaštićene cjeline: na parkiralištu podno humka, u dvorištu Staroga grada te na humku sv. Mihovila.[37]

U 2012. godini sklopljen je Ugovor o zakupu dijela prizemlja za ugostiteljsku namjenu. Zakup je obuhvatio prostor restorana s kuhinjom, spremištem i sanitarnim čvorom za osoblje smještenim ispod stubišta. Uređenje je uključivalo obradu zidova i podova, ugradnju instalacija grijanja, elektroinstalacija te vodovoda i odvodnje, kao i opremanje kuhinje i restoranskog prostora.[38] Iste je godine realiziran i postav turističkih samostojećih info-ploča o Starom gradu i njegovu okolišu, sukladno ranije izrađenom elaboratu i troškovniku.

Izložbeni postav, 2025.

Tijekom 2013. godine na Starom gradu Dubovcu nisu izvedeni veći radovi.

Cjelovita obnova unutrašnjih prostora i opremanje novih sadržaja (2014.– 2015.)

U 2014. i 2015. godini nastavili su se radovi obnove u unutrašnjim prostorima Staroga grada Dubovca (osim u branič-kuli), financirani sredstvima Ministarstva turizma putem programa »Fond za razvoj turizma u 2014. godini« te sredstvima Grada Karlovca. Zahvaljujući osiguranim financijskim sredstvima, obnova je znatno intenzivirana.

Radovi su obuhvatili cjelovito građevinsko čišćenje svih unutrašnjih prostora, uklanjanje pregradnih zidova na svim etažama i demontažu dotrajalih instalacija te uklanjanje podnih obloga. Ugrađene su nove elektroinstalacije rasvjete, žbukanje je provedeno u svim prostorijama, a u dvoranama prizemlja, prvog kata i u kulama prvog kata izvedene su i uređene nove drvene podne podloge. Sanirana je postojeća stolarija, a dotrajali elementi zamijenjeni su novima. Obnovljeni su i drveni elementi stubišta i galerija.

Iz prizemlja kule C uklonjeni su svi preostali elementi nekadašnje kotlovnice na lož ulje. Donijeta je odluka o promjeni sustava grijanja Staroga grada, uz uvjet da se svi uređaji

36 *Tehničko rješenje izvedbe podne konstrukcije Branič kule sa zaštitom od vlage, br. R–133–3/2010 od travnja 2010.*, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2010.; *Tehničko rješenje izvedbe podne konstrukcije Branič kule sa zaštitom od vlage, Izmjene i dopune br. R–133–3/2010–1 od travnja 2010.*, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2010.; *Stari grad Dubovac, Prizemlje i podrum pravokutne kule, Arhitektonski projekt – dopuna izvedbenog projekta TD:22/08*, Baština d.o.o., Zagreb, 2010.

37 *Elaborat o turističkoj i smeđoj signalizaciji za Stari grad Dubovac u Karlovcu, BP 13/11,* Ured ovlaštene arhitektice Vesne Klauznicer iz Karlovca; *Troškovnik za izradu turističke i smeđe signalizacije broj teh. dn.: P–13–3/11*, Ured ovlaštene arhitektice Vesna Klauznicer iz Karlovca.

38 *Ugovor o zakupu poslovnog prostora dijela prizemlja Starog grada Dubovca – ugostiteljska namjena*, Grad Karlovac i tvrtka CASTRUM DUBOVAC d.o.o., Karlovac.

novog sustava postave izvan povijesne jezgre, a priključci do Staroga grada izvedu na najjednostavniji mogući način, ukopavanjem u humak. Prostor kule C prenamijenjen je i uređen kao novi sanitarni blok za posjetitelje, čime je zadovoljena potreba koja dotad nije bila riješena. Pregradni elementi sanitarnog bloka izvedeni su kao montažni, ostavljajući vidljivima površine izvorne zidne mase kule. Ventilacijski sustav ugrađen je u postojeći dimnjak. Prostor ispod stubišta uređen je kao sanitarni čvor za osoblje i spremište.[39] U dvorištu je izvedena rekonstrukcija sustava odvodnje oborinskih voda, uključujući ugradnju novih sabirnih šahtova i odvodnih kanala iz Starog grada.[40] Završetkom ovih radova, Stari grad Dubovac sa svojim kulama, palasom, drvenim komunikacijskim elementima stubišta i trijemova te unutrašnjim dvorištem ponovno je postao jasno čitljiv u svojem arhitektonskom izričaju oblikovanom restauratorskim zahvatima iz 1950-ih godina.

U branič-kuli započeli su pripremni radovi na uređenju prizemlja kako bi se omogućilo premještanje recepcije s prvog kata. Ovi zahvati obuhvatili su uklanjanje dotrajalih elektroinstalacija, ugradnju novih instalacija te sanaciju kamenih i opečnih zidnih ploha i obnovu opečnog svoda.

Krajobrazno uređenje, stabilizacija humka i sigurnosni zahvati (2015.–2018.)

Uslijed učestalih i obilnih kiša otvorila su se nova klizišta u neposrednoj okolini Staroga grada Dubovca: na istočnoj i zapadnoj padini humka te na pokosu uz crkvu Majke Božje Snježne.[41] Pritom su se pojavila dodatna pitanja o uzrocima klizanja tla – od zastarjelih i nefunkcionalnih instalacija rasvjete, preko velikog broja visokih stabala na strmim padinama, do samoga nagiba humka, čija prirodna stabilnost zahtijeva sustavno praćenje. Kako bi se omogućio siguran pristup Starom gradu, na zapadnoj strani humka uz pristupnu cestu izvedene su privremene sanacijske mjere. Naglašeno je da ti privremeni zahvati ne mogu biti prihvaćeni kao konačno rješenje zaštite padine.

U istom razdoblju privatni investitor Tihomir Ožvald iz Karlovca uputio je Gradu Karlovcu Pismo namjere za zakup Staroga grada Dubovca. Zahtjev nije prihvaćen jer prethodno nije bila izrađena potrebna konzervatorska dokumentacija ni projekt prezentacije povijesnog sklopa.

Završetak radova uređenja Staroga grada Dubovca, usmjerenih na prezentaciju unutrašnje strukture kompleksa, obilježen je svečanim otvorenjem i prigodnom izložbom o izvedenim konzervatorsko-restauratorskim i građevinskim zahvatima. Izložbu su zajednički priredili Gradski muzej Karlovac i Konzervatorski odjel u Karlovcu.

Tijekom radova na sanaciji sustava odvodnje u dvorištu, u sklopu obveznoga arheološkog nadzora izrađena je stratigrafska snimka svih slojeva dokumentiranih u iskopu.[42]

Izrađeno je i II. tehničko rješenje za privremenu sanaciju klizišta na humku iznad pristupne ceste. To je rješenje predstavljalo korekciju prvotnoga jer je došlo do aktivnog pomaka tla. Predviđena je ugradnja čeličnih pilota u razmaku od jednog metra, s drvenim platicama između pilota, čeličnim sidrima te drenažnim zasipom iza konstrukcije.[43]

Radovi na uređenju branič-kule zahtijevali su preseljenje recepcije s prvog kata u prizemlje, što je otvorilo potrebu za prilagodbom unutrašnjeg prostora u skladu s novim funkcionalnim zahtjevima. Tijekom te faze izvedeni su pripremni radovi koji su obuhvatili djelomičnu sanaciju zidnih ploha, uklanjanje dotrajalih elektroinstalacija te ugradnju novih energetskih i komunikacijskih instalacija, sve u okviru raspoloživih proračunskih sredstava.[44]

Paralelno se pristupilo izradi »Studije zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac«, koja je postavila temelj za cjelovito promišljanje uređenja vanjskog prostora Staroga grada i njegova kontaktnog područja.[45] Studija je ponudila konceptualni krajobrazni model temeljen na prepoznavanju četiriju ključnih sastavnica prostora: šumski ili park-šumski krajobraz kao prostorni okvir Staroga grada i jasna cezura prema urbanoj strukturi; Stari grad kao naglašeni, dominantni vizualni reper šireg krajobraza i generator programskih sadržaja; parkovni krajobraz kao prostorni kontrapunkt fortifikacijskoj zoni te agrikulturni, »živi« krajobraz kao produktivni i dinamični dio okolnog prostora. U skladu s tim konceptom studija definira i tipologiju aktivnosti koje se mogu održivo uklopiti u lokalitet: kulturne, umjetničke i edukativne programe, aktivnosti vezane uz ekologiju, zaštitu prirode, okoliša i održivi razvoj, te sadržaje namijenjene odmoru i rekreaciji.

Tijekom 2016. godine započelo je uređenje i opremanje kuhinje i restorana u prizemlju palasa i u kuli B, prema uvjetima utvrđenim ugovorom o zakupu prostora. U prostoru između svođenog dijela kule B i glavne dvorane uklonjen je lažni svod sa susvodnicama te armiranobetonska ploča iznad njega, kao i instalacije i oprema nekadašnjeg *caffè*-bara. Prema projektnoj dokumentaciji izvedena je sa-

39 *Izvedbeni elektrotehnički projekt T.D. 280/14*, »Atest inženjering« d.o.o., Karlovac; *Izvedbeni arhitektonski projekt uređenja sanitarnih čvorova u prizemlju kule »C« i prostora na mjestu sadašnjeg sanitarnog čvora, br. 65/14*, Ured ovlaštene arhitektice Vesne Klauznicer, Karlovac.

40 *Projekt instalacije vodovoda i kanalizacije P–127/14,* SAVA d.o.o., Karlovac.

41 *Geotehnički izvještaj za klizište ispod Starog grada Dubovac i nedalekog Križnog puta u Karlovcu, Br.:D–102/14, 30.08.2014.*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb; *Geotehnički izvještaj za aktivirana klizišta na području Karlovca, Geotehnička prospekcija i sanacija klizišta Stari grad Dubovac – intervencija br. 3843, Br.:D–186/14, 15. 12. 2014.*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb; *Geotehnički izvještaj za klizišta uz Stari grad Dubovac, geotehnička problematika, Br.:D–191/14, 19. 12. 2014.*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb.

42 *Stratigrafija iskopa dvorišta Staroga grada Dubovca (pri radovima sanacije odvodnje u dvorištu),* siječanj 2015., Dinka Bišćan, dipl. arheolog.

43 *Klizište uz Stari grad Dubovac, II tehničko rješenje hitne intervencije za privremenu sanaciju klizišta br: D–041/15*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb.

44 *Troškovnik radova za djelomično uređenje prostora prizemlja Branič kule za recepciju*, Upravni odjel za društvene djelatnosti, 2015.

45 *Studija zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac, broj KS–01/15*, Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, srpanj 2015.

nacija i oprema kuhinje u nekadašnjem pretprostoru restorana, dok je spremište kuhinje uređeno u prostoru kule B. Ugrađene su nove instalacije ventilacije spojene na postojeći dimnjak, uz dodatne prilagodbe u potkrovlju, te nove elektroinstalacije i instalacije vodovoda i odvodnje.

U prizemlju palasa i u kuli A prezentirana je izvorna kamena struktura zidova te opečni svodovi sa susvodnicama, uz ugradnju nove rasvjete i sustava grijanja, te pozicioniranje šanka kao funkcionalnog središta buduće ugostiteljske zone. Bačvasti svod restorana ožbukan je glatkom žbukom radi prilagodbe ugradnji instalacija, dok je svod u kuli A saniran i prezentiran u izvornoj opeci s nadžbuknim elektroinstalacijama. Položeno je novo opločenje, identično onome koje je već izvedeno u dvorani i kulama na prvom katu.[46]

Unutar palasa izvedeni su i radovi na sustavu grijanja i klimatizacije, pri čemu je centralna vanjska jedinica smještena na susjednom humku. Osim priključka za restoran, ovim je sustavom osigurano grijanje i za prvi i drugi kat palasa.[47] Istodobno su izrađeni idejni projekti rekonstrukcije dijela pristupne ulice Zagrad – Gaj, kao ključnoga prilaza Starom gradu.[48] U ovoj je fazi utvrđeno da postojeća trafostanica nema dovoljan kapacitet za napajanje svih novoplaniranih sadržaja u Starom gradu. Kao privremeno rješenje prihvaćena je ugradnja montažne trafostanice na lokaciji predviđenoj projektnom dokumentacijom, u neposrednoj blizini planiranoga novog parkirališta.

Zbog zabrinjavajuće dinamike klizišta na humku Staroga grada, provedena su daljnja geomehanička i geostatička ispitivanja radi utvrđivanja uzroka nestabilnosti terena.[49]

U svrhu dugoročnog uređenja i sagledavanja potencijala humka sv. Mihovila, Grad Karlovac i Turistička zajednica Karlovca naručili su konceptualno rješenje uređenja humka i vidikovca.[50] Jedno od pitanja odnosilo se i na mogućnost formiranja pristupne rampe za osobe smanjene pokretljivosti. Međutim, zbog obveze prethodnih arheoloških istraživanja, kao i osjetljivosti stratigrafije mikrolokacije, svako trajno rješenje pristupačnosti morat će se provoditi u sklopu buduće, cjelovite faze uređenja i prezentacije humka.

Istodobno se pristupilo uređenju sjeverne padine humka prema krajobrazno–arhitektonskom projektu, uz obvezna arheološka sondiranja i geomehaničko praćenje svih zahvata. Uklonjen je određeni broj stabala čije je zdravstveno stanje i položaj ugrožavao stabilnost padine, dok je posebno očuvano zdravo stablo bukve, prepoznato kaovažno za stabilizaciju strukture terena.[51]

Nakon izrade temeljne »Studije zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac«, pristupilo se razradi »Idejnog krajobrazno-arhitektonskog rješenja središnje zone utvrđenog Starog grada s pristupnom zonom ulice Zagrad – Gaj«. Taj dokument predstavlja stručnu podlogu za izradu projektne dokumentacije komunalne infrastrukture, uključujući rekonstrukciju postojeće pristupne ceste i parkirališta, te za definiranje budućega funkcionalnog i prezentacijskog uređenja vanjskih zona Dubovca.[52]

U 2018. godini dovršeni su radovi na uređenju sjeverne padine humka Staroga grada, čime je zaključen višegodišnji ciklus zahvata usmjerenih na stabilizaciju terena i sigurnost pristupa. Stare drvene stube, zbog dotrajalosti i opasnosti za posjetitelje, zamijenjene su novom montažnom čeličnom konstrukcijom. Nove su stube projektirane kao odvojene od terena, oslonjene na čelične stupove pobodene u pokos, čime se izbjeglo dodatno opterećenje i narušavanje stabilnosti tla. U istoj fazi provedena je privremena sanacija klizišta na istočnoj strani humka, uz kontinuirano geotehničko nadziranje terena tijekom radova.[53]

Pregledom vidikovca na kuli utvrđena su znatna oštećenja drvene konstrukcije, koja su tijekom godina izložena atmosferskim utjecajima izgubila nosivost i zahtijevala hitne sanacijske mjere.

U isto vrijeme nastavljen je program uređenja branič-kule, ponajprije radovima na organizaciji recepcijskog prostora i suvenirnice u prizemlju.[54]

Godina 2019. nije donijela veće zahvate na građevinskoj strukturi Staroga grada.

46 *Troškovnik građevinsko obrtničkih radova, Održavanje građevine postavljanje podova u prizemlju i na 1. katu, Arhitektonski snimak AV–36/16*, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac.

47 *Glavni projekt za izvedbu instalacija grijanja i klimatizacije na Starom gradu, ZOP PBV–8/16*, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o. i više autora, Karlovac; *Izvješće o izvedenim završnim radovima i nužnoj zamjeni instalacija u Starom gradu Dubovcu u Karlovcu u 2016. g.*, Hrvatska komora inženjera strojarstva, Boris Vojak, ing. stroj., 12/2016.

48 *Rekonstrukcija dijela ulice Zagrad – Gaj, Karlovac, Idejni projekt ZOP–62/16, Knjiga I., T.D.:P–62/16*, Tehnomodus d.o.o., Karlovac, prosinac 2016.; *Rekonstrukcija dijela ulice Zagrad – Gaj, Karlovac, Idejni projekt ZOP–62/16 Knjiga IV., B.P.:17–033/TS*, Projektni biro Naglić d.o.o., Zagreb, prosinac 2016.

49 *Geomehanički elaborat, geotehničko izvješće i geostatička analiza, Humak Starog grad Dubovac k.č. 264 k.o. Karlovac II, Br.elaborata: 031/16,* Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, prosinac 2016.

50 *Konceptualno rješenje vidikovca Stari grad Dubovac, Idejna varijanata rješenja, Humak sv. Mihovila*, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac, 2016.

51 *Glavni projekt uređenja humka oko starog grada Dubovca, rampe u sklopu glavnog stubišta, uređenja dvorišta i sanacija kule A, ZOP:AV–39/17, Arhitektonski projekt T.D.39/17*, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac, listopad 2017.; *Krajobrazno-arhitektonski projekt ZOP:AV–39/17, B.P.18/2017.*, Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, Zagreb, listopad 2017.; *Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–169/17*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.; *Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–174/17*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.; *Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–185/17*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.; *Geotehničko mišljenje pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–191/17*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.

52 *Idejno krajobrazno–arhitektonsko rješenje središnje zone utvrđenog/starog grada s pristupnom zonom ulice Zagrad–Gaj, Br. elaborata 03/2017.*, Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, Zagreb, ožujak 2017.

53 *Geotehnički nadzor – završni izvještaj, br.: D–081/18*, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2018. – Uređenje sjeverne padine humka Staroga grada.

54 *Izvedbeni projekt Oprema interijera recepcije i suvenirnice u prizemlju Branič kule, Stari grad Dubovac, Br.: 22.2017_IN_SP/IZ*, autor Nikolina Jelavić Mitrović, dipl. dizajner, Zagreb, prosinac 2017.

Integracija Dubovca u suvremene kulturne politike i europske projekte (2020.–2025.)

U nastavku 2020. i početkom 2021. godine provedene su aktivnosti vezane uz međunarodne projekte i nužne interventne zahvate na objektu. Ulaskom Grada Karlovca u međugranični projekt FORTITUDE otvorila se mogućnost jačanja kulturno-turističke ponude putem modela održivog upravljanja kulturnim dobrima.[55] Iako projekt nije predvidio građevinske intervencije unutar Staroga grada Dubovca, prihvaćen je njegov segment koji se odnosi na opremanje prostora mobilnim elementima za turističku interpretaciju, uključujući i izradu makete grada. Oprema je tijekom provedbe projekta postavljena u unutrašnje prostore Staroga grada te je pridonijela boljoj orijentaciji i prezentaciji lokaliteta posjetiteljima.

U istom razdoblju provodi se i županijski razvojni projekt »Dodir civilizacija«, usmjeren na valorizaciju frankopanske baštine u Karlovačkoj županiji.[56] Projekt povezuje vlasnike, stručnjake i lokalnu zajednicu s ciljem turističke revitalizacije fortifikacijskih lokaliteta, čime se dodatno naglašava važnost Dubovca u mreži regionalne kulturne baštine. Interpretacijski okvir obuhvaća teme prožimanja civilizacijskih utjecaja, frankopanske povijesti, lokalnih posebnosti i novog tumačenja poznatih povijesnih činjenica. Za Stari grad Dubovac definiran je interpretacijski fokus na fortifikacijsku baštinu, uz konceptualno predviđenu podršku odgovarajuće interpretacijske i turističke infrastrukture – interpretacijski centar, vanjska pozornica, gastrosekcija, uređenje humka sv. Mihovila i cjelovito krajobrazno uređenje njegove okolice.

Tijekom 2021. godine izvedeni su nužni interventni radovi na popravku dimnjaka.[57] Paralelno s time Gradski muzej Karlovac naručuje izvedbeni projekt uređenja interijera branič-kule i izrade novoga muzejskog koncepta.[58]

Dokument – *Studija održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac* iz 2009. godine prolazi tijekom 2021. sveobuhvatnu reviziju. U njoj sudjeluju djelatnici svih gradskih kulturnih ustanova i Muzejsko-konzervatorske mreže (MKM). Revizija preispituje ostvarene ciljeve i nove potrebe u razvoju kulturnog turizma, uz procjenu prostornih mogućnosti povijesnog sklopa.[59] Definirana su četiri strateška cilja: održivo upravljanje, razvoj doživljaja i programa, partnerstva te povećanje vidljivosti. Studija obuhvaća Stari grad, njegov okoliš i imanje Petrovac, ali ne uključuje urbanističku i funkcionalnu analizu šire zone gradske četvrti Dubovac niti prostor Pivovare i Žitnog magazina, koji su ključni za cjelovitost buduće interpretacije lokaliteta. Taj će segment biti potrebno posebno obraditi u dodatnim analizama i projektnim programima.

Unutar Staroga grada potvrđene su funkcionalne zone: zona prijema posjetitelja sa suvenirnicom, ugostiteljska zona, interpretacijska, multifunkcionalna, edukacijska i rezidencijalna zona te prostor za djelatnike. Takva prostorna organizacija treba slijediti ciljeve određene višim strateškim dokumentom »Dodir civilizacija« te konceptom Gradskog muzeja Karlovac za branič-kulu pod nazivom Kula kartografa. Istodobno, novi funkcionalni raspored mora u potpunosti poštovati i zadržati obnovljene i prepoznatljive arhitektonsko-oblikovne vrijednosti Staroga grada kao kulturnog dobra. Revizija studije ujedno potvrđuje smjer uređenja vanjskih prostora definiran u Studiji zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac, prema kojoj se već provode planirane faze uređenja i postavljaju prioriteti.

Tijekom 2022. godine nije bilo većih aktivnosti. U 2023. godini pregled stanja drvene konstrukcije gradskih trijemova i vidikovca otkrio je ozbiljna oštećenja koja su zahtijevala izradu elaborata i projektne dokumentacije rekonstrukcije i sanacije.[60]

Ni 2024. godina nije donijela veće zahvate. Tijekom 2025. godine započela je sanacija nosive konstrukcije vidikovca na branič-kuli, međukatnih konstrukcija te ugradnja instalacija za novi muzejski postav. Izvedena je demontaža svih elemenata prethodnog postava, uklanjanje pregrada i kulisa te otvaranje prozorskih otvora u vanjskim zidovima kule. Pokretni inventar privremeno je pohranjen u potkrovlju palasa. Uslijedili su radovi na sanaciji drvene konstrukcije trijemova i stubišta. Istodobno su započeli radovi na rekonstrukciji pristupne ceste Zagrad – Gaj i uređenju novog parkirališta. Izvedeno je grubo proširenje ulaza uklanjanjem dijela raslinja i južnoga kamenog podzida, uklonjen je asfalt starog kolnika i površinski sloj humusa na prostoru budućeg parkirališta te trasiran prostor nove ceste s okretištem neposredno ispred humka Staroga grada.

Rezultati recentnih arheoloških istraživanja[61]

Arheološko istraživanje provedeno je od siječnja do svibnja 2025. godine. Prethodnim istraživanjima provedenim od 1958. do 2023. godine potvrđena je stalna naseljenost od brončanog doba do danas, a najraniji nalazi javljaju se već u bakrenom dobu. Svrha ovih radova bilo je istraživanje preostale površine (oko 1000 m^2) planiranog obuhvata označe-

55 *EU projekti – FORTITUDE*, Javna ustanova Tvrđava kulture Šibenik s partnerima, 2020.

56 *Krovni interpretacijski plan »Dodir civilizacija« s planom upravljanja,* KOCKA d.o.o., Šibenik, 2020.

57 *Troškovnik radova za Sanaciju dimnjaka, TD: R–292–2/2021*, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, siječanj 2021.

58 *Izvedbeni arhitektonski projekt za uređenje interijera Branič kule Starog grada Dubovca, ZOP PBV–13/21, TD:13/21*, Projektni biro Vinski d.o.o., Karlovac.

59 *Stari grad Dubovac – revizija Studije održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac,* MUZE d.o.o., Zagreb, 2022.

60 Elaborat o stanju drvene konstrukcije, Vidikovac na istočnoj kuli i dvorišni atrij, Stari grad Dubovac, INTRADOS projekt d.o.o. Zagreb.; Građevinski projekt TD:2–III–23, INTRADOS projekt d.o.o., Zagreb.

61 *Stari grad Dubovac, Karlovac – Knjiga 1 – Izvještaj o provedenom arheološkom istraživanju*, ARHEO PLAN d.o.o., Dubrovnik, rujan 2025.; *Stari grad Dubovac, Karlovac – Knjiga 2 – Katalog i table grobova, nacrtna dokumentacija*, ARHEO PLAN d.o.o., Dubrovnik, rujan 2025.

noga kao Zone A (dvorište Staroga grada), B (humak na kojem je podignut Stari grad), C (plato s ostatcima crkve sv. Mihovila), D (prostor između Staroga grada i platoa s crkvom) i E (parkiralište sa zapadne strane Staroga grada). Istraživanja, ukupne površine 893 m2, provedena su na pozicijama koje nisu istražene u prethodnim arheološkim radovima. Arheološke radove provela je tvrtka Arheo Plan d.o.o. iz Dubravke.

U dvorištu Staroga grada (Zona A) otkriveni su sporadični nalazi iz ranoga novog vijeka (16.–17. stoljeće) te brojni prapovijesni pokretni i nepokretni nalazi. U najdubljim slojevima pronađeni su rijetki ulomci keramike iz bakrenoga i ranoga brončanog doba. Stratigrafija i analiza ukazuju na najmanje dva stambena horizonta kasnoga brončanog doba (stariju i mlađu fazu kuće) te dva horizonta starijega željeznog doba (kuća i objekt). Osim prapovijesnih slojeva, razgradnjom dijela zida potvrđeno je da su vidljivi ostatci zapravo elementi cisterne, ranije pogrešno tumačeni kao ostatci starije kružne kule. Filtar-cisterna uz temelje istočnoga gradskog zida datira se u kraj 15. i početak 16. stoljeća.

Na humku (Zona B) definiran je kasnosrednjovjekovni obrambeni jarak koji se podvlači pod branič-kulu i nastavlja sjeverno ispod današnjega ulaznog stubišta. U gornjim slojevima uz kulu prikupljeni su sporadični nalazi iz razdoblja kasnoga srednjeg i novog vijeka, a u zapunama jarka pronađeni su kasnosrednjovjekovni i ranonovovjekovni te sporadično prapovijesni nalazi. Utvrđen je i način temeljenja zidova dubovačke utvrde i branič-kule.

Na platou istočno od humka (Zona C) otkrivene su dvije faze gradnje crkve sv. Mihovila. Prvu čini romanička crkva izgrađena najkasnije početkom 14. stoljeća, uz koju je formirano groblje s ukopima uglavnom bez priloga. U 16. stoljeću podignuta je veća crkva sa sakristijom, djelomično uklopljena u zidove starije romaničke građevine, a naknadno joj je dodan i zvonik (vjerojatno 17./18. stoljeće). Kontinuitet sakralnog prostora potvrđuje i mlađa faza groblja s nalazima iz 16.–18. stoljeća, pri čemu su stariji ukopi mjestimice presječeni. U južnom dijelu platoa dokumentirani su i prapovijesni ostatci objekata, oštećeni kasnijim gradnjama i ukopima, s nalazima koji prema ukrasima pripadaju kasnom brončanom dobu.

Na prostoru između Staroga grada i platoa s crkvom (Zona D, parking) pronađeni su grobovi starije i mlađe faze ukapanja. Uz rub parkirališta i podnožje humka pronađeni su ukopi za stupove posloženi u dva niza. Nalazi iz zapuna ukazuju na novovjekovno razdoblje postanka, moguće rani novi vijek. Na prostoru sa zapadne strane Staroga grada (Zona E, parking 2) nisu utvrđeni arheološki kulturni slojevi. U gornjim slojevima pronađeni su sporadični novovjekovni i recentni nalazi dospjeli erozijom tla s humka ili uređenjem parkirališta.

Prapovijesno naselje

Istraživanja su potvrdila dugotrajan prapovijesni kontinuitet na Dubovcu, s posebno dobro očuvanim slojevima u dvorištu Staroga grada (Zona A) i na platou kod crkve sv. Mihovila. Najraniji tragovi potječu iz bakrenog doba (lasinjska kultura), zatim slijedi rano brončano doba, dok je najveći opseg naselja zabilježen u kasnom brončanom dobu (11.–9. st. pr. Kr.) s najmanje dva jasno odvojena horizonta gradnje. U starijem željeznom dobu (8.–7. st. pr. Kr.) također su utvrđene dvije stambene faze.

Nalazi keramike i elementi fortifikacije pokazuju povezanost s naseljima uz Kupu, Banijom, Kordunom, Belom krajinom i sjevernom Bosnom te ukazuju na važne komunikacijske pravce uz rub Dinarida i dolinu Kupe.

Kasnosrednjovjekovna utvrda

Istraživanja su potvrdila ključne elemente kasnosrednjovjekovne fortifikacije na Dubovcu: obrambeni jarak na humku i cisternu u dvorištu.

Obrambeni jarak, širok oko tri i pol metra na gornjoj razini, ukopan je u zdravicu i pruža se ispod branič-kule i uza sjeverni gradski zid. Zatrpan je u vrijeme izgradnje zidane utvrde, o čemu svjedoči kasnosrednjovjekovni materijal iz njegovih zapuna. Nalazi se podudaraju sa starijim istraživanjima koja su pratila njegov smjer oko svih kula. Jarak je zajedno s drvenom palisadom vjerojatno nastao početkom 15. stoljeća, dok se gradnja zidane utvrde nad zatrpanim jarkom može smjestiti u kraj 15. ili početak 16. stoljeća.

U dvorištu je otkrivena cisterna mletačkog tipa, s centralnim bunarom i filtarskom zonom ispunjenom oblutcima. Smještena je uz istočni gradski zid s kojim je građevinski povezana, što potvrđuje njezinu kasnosrednjovjekovnu dataciju. Prethodno je njezin vanjski zid pogrešno tumačen kao ostatak starije kružne kule.

Crkva sv. Mihovila s grobljem

Arheološka istraživanja potvrdila su dugotrajan kontinuitet sakralnog mjesta. Starija faza obuhvaća manju romaničku crkvu (vjerojatno 13.–14. stoljeće) s grobljem. U 16. stoljeću crkva je znatno proširena, dodana je poligonalna apsida i sakristija, a naknadno je, vjerojatno u 17./18. stoljeću, podignut i zvonik. Obnova i ukopi novijeg razdoblja presijecali su starije grobove.

Groblje uz crkvu bilo je u uporabi od 14. do 18. stoljeća. Pokojnici su pokapani u zemljane rake ili drvene sanduke, bez trajnih oznaka. U novovjekovnim grobovima pronađeni su brojni prateći nalazi, posebice nabožni predmeti i hodočasničke medaljice (osobito Loreto i Mariazell), što svjedoči o intenzivnoj pobožnosti lokalne zajednice. Velik broj ukrasnih predmeta od plemenitih metala upućuje na relativno visok socijalni status stanovnika i moguću povezanost s karlovačkim zlatarstvom. Crkva gubi sakralnu funkciju krajem 18. stoljeća, a početkom 19. stoljeća groblje se premješta na novu lokaciju

III.

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA SLOJEVA GRAĐE I ŽBUKA

U sklopu izrade konzervatorskog elaborata Staroga grada Dubovca, tijekom rujna 2025. godine provedena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja slojeva građe i žbuka na unutrašnjim i vanjskim zidovima.62 Ukupno je otvoreno dvadeset sondi: trinaest na zidovima u prostoru dvorišta, dvije u unutrašnjosti palasa te pet na vanjskom licu zidnog plašta Staroga grada. Sondiranja su obuhvatila prizemnu etažu vanjskih (obodnih) zidova građevine, zatim razinu prizemlja i prvog kata vanjskih zidova unutar dvorišta, uključujući i zonu drvenog trijema sa stubištem, te unutrašnji prostor prvog kata palasa.

Položaji svih sondi zabilježeni su na shematskom prikazu tlocrta, a svaka je sonda stratigrafski razdijeljena i označena pripadajućom oznakom.

Vanjština

Sondiranjem na vanjštini utvrđeno je da su spojevi kula i obrambenih zidova u razini prizemlja građevinski vezani, odnosno da su zidani istovremeno, što je zabilježeno u svim sondama izvedenima s vanjske strane zidnog plašta (sonde 14, 15, 16, 17 i 18). U svim navedenim sondama dokumentirana je kamena lomljena građa koju veže nabijena žuta vapneno-pješčana žbuka krupnoga granulata sivog pijeska i granulama mljevene opeke, s krupnijim granulama neprosijanoga gašenog vapna. Nije moguće sa sigurnošću odbaciti mogućnost da su zidovi s vanjske strane naknadno zadebljani. Naime, iznad današnjega glavnog ulaza u dvorište vidljiv je dijelom zazidani kameni okvir prolaza ili otvora koji je upušten u odnosu na ravnu plohu okolnog zida (fotografija uz sondu 4), što sugerira zadebljanje zida, no cijelom dubinom izvedenih sondi (do 30 cm dubine) nije dokumentirana izmjena u građi, odnosno svugdje je utvrđena ista, lomljena kamena građa. Površine svih vanjskih zidova, uključujući i kule i obrambene zidove, u zoni prizemlja obložene su redanim krupnijim kamenim komadima, dok je kamena građa unutar sondi različitih veličina i slagana je neurednije.

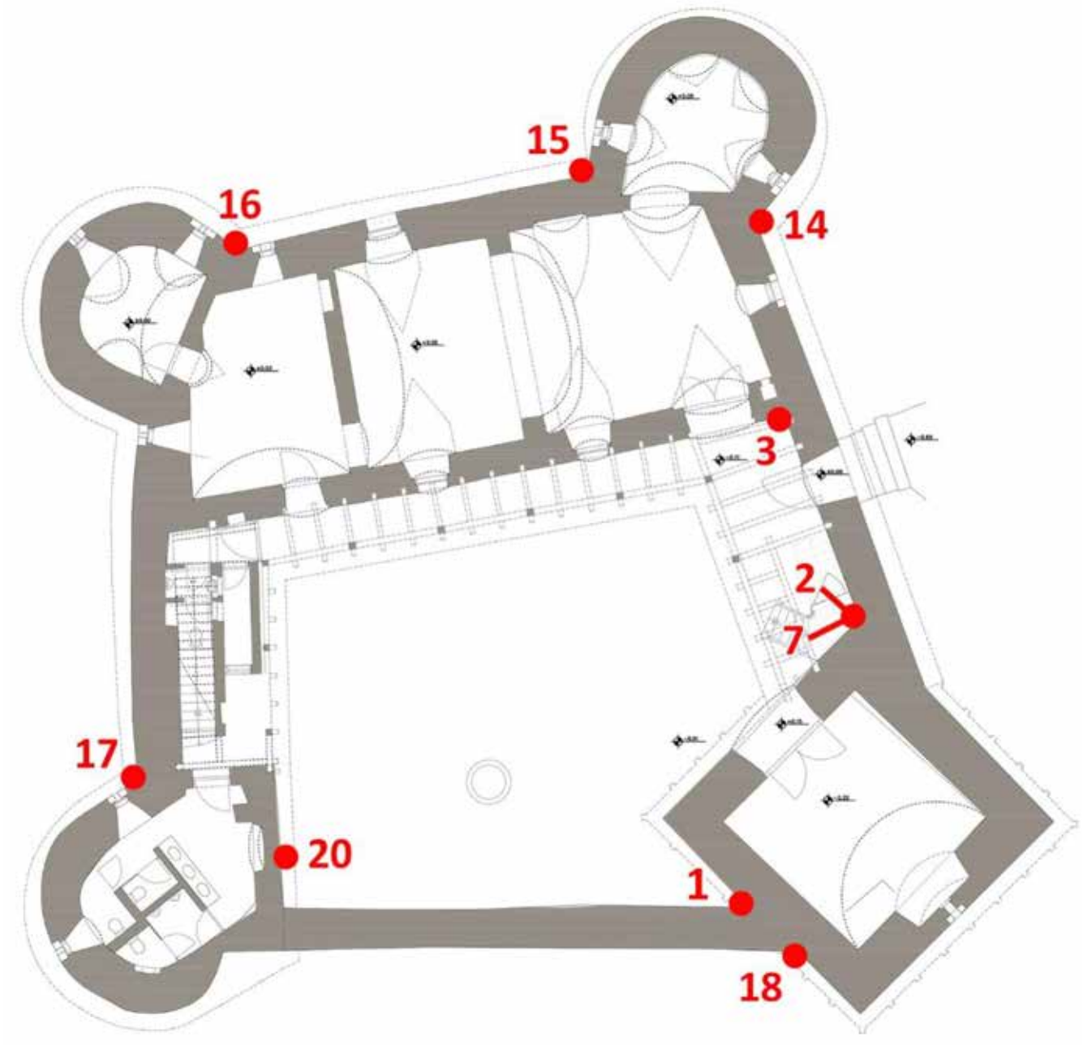
Površinski kameni vanjskog plašta fugirani su u više navrata različitim žbukama. Tako su zidovi u zapadnom dijelu građevine, odnosno zid na spoju kule A i obrambenog zida između kule A i B, zatim zid na spoju istoga obrambenog zida i kule B, te zid na spoju kule C i obrambenog zida između kule B i C fugirani tvrdom svjetlosmeđom vapneno-pješčanom ili vapneno-cementno-pješčanom žutom žbukom krupnijega granulata sivog pijeska (sonde 15, 16 i 17). Zid na spoju kule A i obrambenog zida između kule A i branič-kule fugiran je tvrdom žutom vapneno-pješčanom ili vapneno-cementno-pješčanom žutom žbukom krupnijega granulata sivog pijeska (sonda 14). Istom žbukom fugiran je i kamen na obrambenom zidu između branič-kule i kule C, dok je južni zid branič-kule fugiran tvrdom sivom vapneno-cementno-pješčanom žbukom sitnoga granulata (sonda 18).

Dvorište

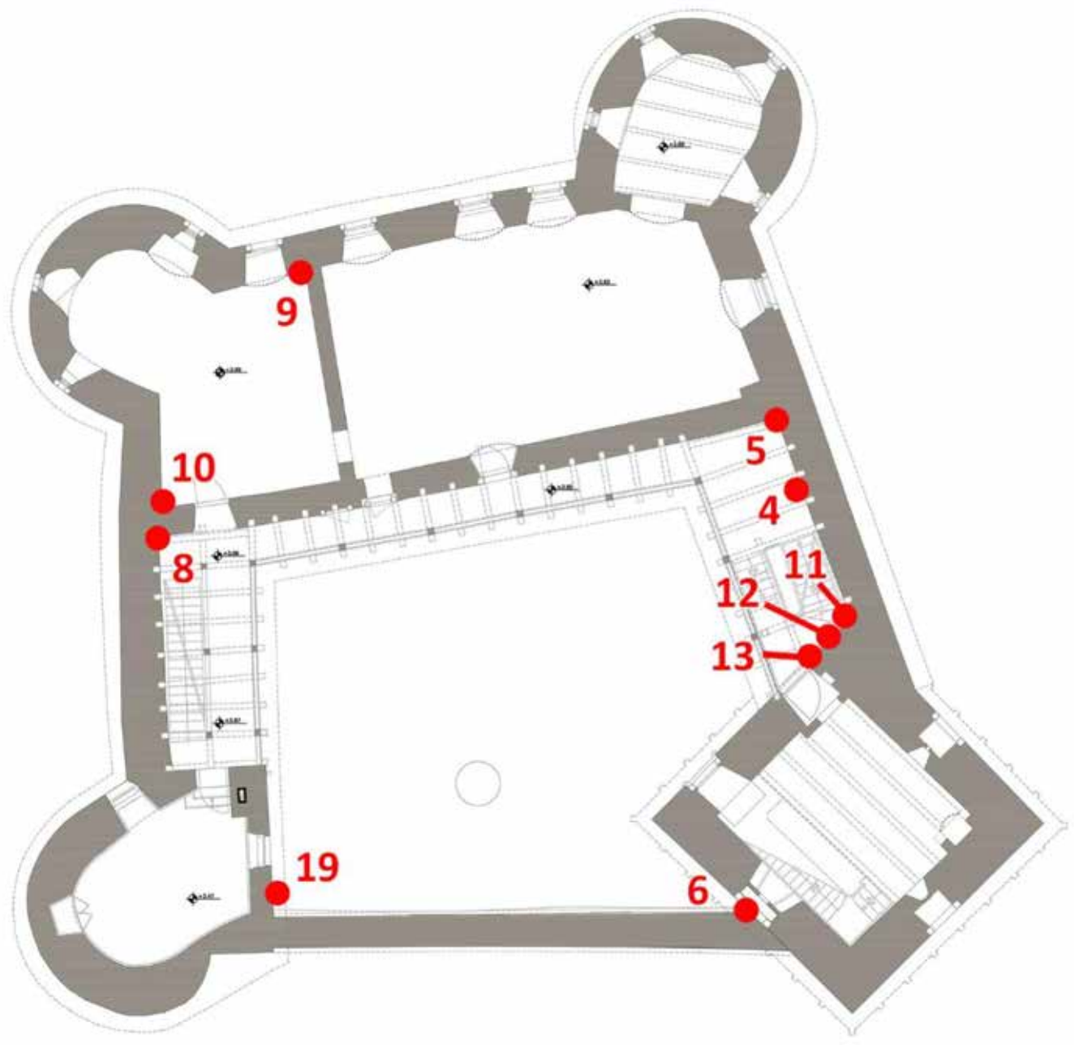
Na vanjskim zidovima s unutrašnje strane dvorišta, na spojevima zidova branič-kule s obrambenim zidovima i s jedne i s druge strane, zabilježena je uglavnom miješana građa zidana neuredno slaganim komadima lomljenog kamena i lomljene opeke različitih veličina. Miješanu građu veže slaba i nabijena žuta vapneno-pješčana žbuka krupnoga granulata sivog pijeska i s krupnim ili vrlo krupnim granulama neprosijanoga gašenog vapna (sloj B3 u sondi 1, sloj B4 u sondama 2 i 11, sonda 7), gotovo ista, ali malo slabije čvrstoće od žbuke dokumentirane na vanjštini obodnih zidova. Na temelju izvedenih sondi je utvrđeno da je branič-kula u zoni prizemlja i kata na sjevernoj strani te u zoni prizemlja na južnoj strani zidana istovremeno kad i obrambeni zidovi uz nju. Na južnoj strani branič-kule u razini prvog kata, gdje je kula od kata naviše zidana opekom, nije utvrđena građevinska veza s obrambenim zidom. Naime, iako je na prizemnoj etaži spoja istih zidova utvrđen građevinski vez (sonda 1), u razini kata obrambeni zid i opečna građa kule nisu vezani (sonda 6). Vezna žbuka obrambenog zida je cijelom visinom ista odnosno žuta vapneno-pješčana, dok je žbuka između opeka na kuli nešto tamnija crvenkastožuta krupnoga granulata sivog pijeska i sa sitnijim granulama neprosijanoga gašenog vapna. Na spoju obrambenog zida i kule dokumentiran je deblji sloj vapneno-cementno pješčane žbuke; moguće je da je prvi kat kule zidan naknadno, a da je cementna žbuka naknadno povezala obrambeni zid i kulu. Palas, odnosno njegov jugoistočni zid naslanja se s obje strane na obrambene zidove. Na spoju palasa i obrambenog zida između kule A i branič kule dokumentirana je kamena građa oba zida, a iako nisu građevinski vezani, vezna žbuka obaju zidova je ista, žuta vapneno-pješčana (sonda 3). U istoj osi, ali na prvom katu, kamena je građa obrambenog zida vezana istom, slabom i nabijenom žutom vapneno-pješčanom žbukom krupnoga granulata sivog pijeska i s vrlo krupnim granulama neprosijanoga gašenog vapna, dok je kamena građa palasa vezana tvrdom sivom vapneno-pješčanom žbukom krupnijega granulata (slojevi B3 i B4 u sondi 5). Građevinski vez nije dokumentiran niti na spoju palasa i obrambenog zida između kule B i C, na prvom katu (sonda 8). Oba zida građena su lomljenim kamenom, ali je zid palasa vezan tvrdom sivom vapneno-cementno pješčanom žbukom krupnijega granulata pijeska, dok je kamena građa obrambenog zida vezana nabijenom žutom vapneno-pješčanom žbukom (slojevi B2 i B3 u sondi 8). Na temelju se utvrđenih nalaza različitih veznih žbuka zidane građe pretpostavlja da je prvi kat palasa zidan (ili prezidan) naknadno odnosno kasnije nego je zidano prizemlje.

Na obrambenom zidu između branič-kule i kule A, s dvorišne strane je u razini prvog kata i u zoni drvenog trijema dokumentirana izmjena u građi. Na zidu je, na udaljenosti od oko 230 cm od jugoistočnog zida palasa vidljiv okomiti red klesanaca nešto pravilnijega četvrtastog oblika u odno-

62 *Stari grad Dubovac – Izvještaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima,* izradila Ivana Drmić, konzervator-restaurator savjetnik, Zagreb, listopad 2025.

Pozicija sondi u razini prizemlja

Pozicija sondi u razini 1. kata

su na okolnu kamenu građu, koja je nepravilnog oblikovanja i različitih veličina. Položaj zabilježene izmjene u građi približno odgovara osi zazidanoga kamenog okvira koji je vidljiv s vanjske strane zida, iznad glavnog ulaza na sjeveroistočnom obodnom zidu. Moguće je da se ovdje radi o zazidu nekadašnjeg otvora ili prolaza; kamena građa u lijevom dijelu sonde, uključujući i pravilno oblikovane klesance, vezana je slabom i nabijenom žutom vapneno-pješčanom žbukom krupnoga granulata sivog pijeska i s vrlo krupnim granulama neprosijanoga gašenog vapna, dok je kamena građa ostatka zida vezana srednje čvrstom sivom vapneno–pješčanom žbukom krupnijega granulata (sonda 4).

Površina gornjeg dijela sjeveroistočnog zida kule C je u lijevom, jugoistočnom dijelu i ispod krovnog vijenca zaključena redanim krupnijim lomljenim kamenima bez fuga, a ostatak zida žbukan je ravno zaglađenom žbukom i obojen. U zoni gdje zid prekriva žbuka utvrđeno je da je građa sastavljena od lomljenog kamena i lomljene opeke vezane nabijenom žutom vapneno-pješčanom žbukom krupnoga granulata sivog pijeska s krupnijim granulama neprosijanoga gašenog vapna (ista vezna žbuka dokumentirana je na većini zidova u unutrašnjosti dvorišta). Zid je u tom dijelu zaključen dvama slojevima žbuke; starijim vrlo tvrdim debljim slojem vapneno-cementno-pješčane žbuke i mlađim tankim slojem vapneno-pješčane žbuke, te recentnim akrilnim bež bojenim slojem (sonde 19 i 20). Komadi kamena kojima je zaključena gornja zona sjeveroistočnog zida kule C djeluju ravnomjernije redani i više ujednačenijih dimenzija u odnosu na kame-

ne površine ostalih zidova unutar dvorišta, što može biti rezultat izostanka žbukanih fuga koje bi dijelom prekrile rubove kamene građe.

Gotovo sve površine zidova kula i zidova u prizemlju i prvom katu unutar dvorišta, izuzevši kulu C i gornje etaže branič-kule, zaključene su krupnijim komadima kamena koji su fugirani različitim žbukama. U najvećoj mjeri dokumentirana je žuta vapneno-pješčana žbuka sitnoga granulata sivog pijeska s nešto krupnijim granulama vapna (sloj B1 u sondama 1, 5, 8 i 11, sloj B2 u sondi 2, sloj B3 u sondi 3, sonde 4 i 7). Najstarija zabilježena smjesa u fugama dokumentirana je na spoju zapadnog zida branič-kule i obrambenog zida između branič-kule i kule A, gdje je zabilježen fragment sive vapneno-cementno-pješčane žbuke krupnijega granulata kule (sloj B3 u sondi 2).

Na zapadnom zidu branič-kule, u razini prvog kata, dokumentiran je dimnjak (sonda 12).

Unutrašnjost

Sondiranje u unutrašnjosti izvedeno je u jugozapadnoj prostoriji prvog kata palasa, neposredno uz kulu B. Građevinskim je sondama utvrđeno da su sjeverozapadni i jugozapadni zid prostorije, koji su ujedno i obrambeni vanjski zidovi između kule A i B, odnosno između kule B i C, zidani kamenom. Jugoistočni zid prostorije, koji je ujedno i vanjski zid palasa prema dvorištu, zidan je miješanom građom (lomljenim kamenom i lomljenom opekom) koja je vezana nabijenom žutom vapneno-pješčanom žbukom krupnoga granulata sivog pijeska i s krupnijim granulama neprosijanoga gašenog vapna i nije građevinski vezan uz obrambeni zid (sonda 10). Sjeveroistočni zid prostorije isto tako nije građevinski vezan uz obrambeni zid i zidan je opekom koja je vezana istom žutom žbukom (sonda 9). Zidovi u unutrašnjosti prostorije žbukani su dvama slojevima žbuke; starijim debljim slojem vrlo tvrde vapneno-cementno-pješčane žbuke krupnijega granulata i mlađim slojem tanke sive vapneno-cementno-pješčane žbuke s umetnutom armaturnom plastičnom mrežicom. Zidovi su zaključeni slojem recentne bijele akrilne boje.

IV.

POVIJESNE MIJENE I GRAĐEVINSKI RAZVOJ

Od pretpovijesti do kasnoga srednjeg vijeka

Lokalitet Staroga grada Dubovca bio je naseljen mnoga stoljeća prije izgradnje današnje građevine, o čemu su podatke dala dosadašnja arheološka istraživanja. Prema njima ta prošlost lokaliteta seže u pretpovijest. Očito su bile prepoznate prednosti tog položaja, s kojega je moguć dobar pregled nad okolnim pobrđem, a u blizini podno njega protječe Kupa. Rijeka je sama po sebi predstavljala ekonomski resurs, potom se uz nju uvijek protezala cestovna komunikacija, a Kupa je u određenoj mjeri tvorila barijeru, zaštitu prema nizini na sjeveroistoku.

U vezi s davnim boravkom na dubovačkoj uzvisini svakako se postavlja pitanje o kontinuitetu tog korištenja, bez obzira govorimo li o stambenom korištenju, dakle nekoj vrsti naselja ili o korištenju samo na način fortifikacije. Nalazi upućuju na različita pretpovijesna razdoblja, pa zatim razdoblje Rima te onda kasni srednji vijek. Premalo je podataka koji bi mogli posvjedočiti neprekinutu čovjekovu prisutnost na lokalitetu, ali s obzirom na spomenute različite kulturne slojeve na istome mjestu, može se pretpostaviti više-manje kontinuirano korištenje te pozicije.

Druga važna i teško rješiva dvojba jest pitanje u kojoj je mjeri humak na kojemu stoji kaštel oblikovan čovjekovim djelovanjem. On je sigurno rezultat čovjekova dugog korištenja tog položaja, a zahvati u njegovo oblikovanje bili su namjerni, poput uređenja bedema i jaraka na njegovu obodu, ili pak nehotični, poput postupnog zatrpavanja bacanjem otpadnog materijala preko bedema. Ti raznoliki ljudski utjecaji odvijali su se u stalnoj dinamici, negirajući jedan drugoga, i danas je nemoguće odrediti kako bi izgledalo neko prirodno stanje te uzvisine prije čovjekovih intervencija. Svakako se mora zamijetiti da današnji humak obilježava izrazita strmina sa svih strana, osim s jugoistočne. Zbog strmine su recentno zabilježena i klizišta na različitim pozicijama. Svakako se može zaključiti da današnje oblikovanje humka, njegova prostornost i nagnutost njegova pokosa približno odgovaraju onome koje je uspostavljeno u doba nastanka današnje građevine.

Arheološka iskopavanja, koja su uopće omogućila dokumentiranje pretpovijesnog obitavanja na lokalitetu, bilježe se od 1958. godine. Tada su ona bila povezana s poslijeratnom obnovom i rekonstrukcijom Dubovca. Kasnije kampanje uslijedile su tek početkom 21. stoljeća, a uglavnom su bile potaknute uvođenjem nove namjene u građevini, odnosno uređenjem drenaže, sanacijom klizišta ili nestabilne zidne strukture. U prvom razdoblju arheološka istraživanja izvodila su se u organizaciji Gradskog muzeja Karlovac, a od 2010. tome se pridružio Institut za arheologiju. Nisu svi rezultati bili i publicirani, a među objavljenim radovima o Dubovcu dominiraju oni Laze Čučkovića i Tatjane Tkalčec. Dosad najjasniji i najcjelovitiji rad arheološke tematike jest tekst T. Tkalčec, S. Karavanić, A. Kudelić, *Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovcu 2009–2010*. iz 2011. godine, a spomenuti treba i recentni izvještaj *Stari grad Dubovac, Karlovac. Izvještaj o provedenom arheološkom istraživanju* iz 2025. godine; prema tim radovima uglavnom su navedeni podatci u nastavku.

Najstariji nalazi na prostoru dubovačke uzvisine bili bi tragovi eneolitičkog (4000.–3500. pr. Kr.) naselja, i to dijelovi zemunice pronađeni u dvorištu staroga grada na dubini 2 m. Eneolitiku se pripisuje i jedna ukrašena posuda, pronađena u iskopu podruma branič-kule. Razmjerno najviše pretpovijesnih nalaza arheolozi datiraju kao kasnobrončanodobne (1000.–800. pr. Kr.). Tome vremenskom horizontu pripadaju nalazi s vanjske strane zida između kula B i C. Tu je ustanovljen rub kasnobrončanodobnog naselja, sa zemljanim bedemom. Ondje je očekivano pronađena keramika tog razdoblja, kao što su kasnobrončanodobni nalazi zatečeni i u zasipima kasnijih razdoblja. U dvorištu na 1–1,2 m dubine utvrđeni su ostatci starije i mlađe kasnobrončanodobne kuće. Nešto mlađe razdoblje otkriveno je zatim na 1 m dubine, gdje su ostatci kuća iz ranohalštatskog doba (nakon 800. pr. Kr.), a to je već željezno doba. Sveukupno su, dakle, na dubovačkom humku utvrđeni pretpovijesni slojevi iz eneolitika, potom najmanje dva kasnobrončanodobna kao i dva iz starijega željeznog doba. Tragovi pretpovijesne naseljenosti otkriveni su i na poziciji crkve sv. Mihaela. Južno uz crkvu nalazi obuhvaćaju ukope drvenih stupova i keramiku, dominantno kasnoga brončanog doba, ali i ranijih slojeva te mlađega, željeznodobnog sloja.

Iz razdoblja antike potom, dakle Rima, potječe nešto nalaza, i to u dvorištu staroga grada te u zasipima kasnijih jaraka. Antičkih nalaza je malo, ali ih ima (novac, uljanica). Dosad nisu zabilježeni izraziti ranosrednjovjekovni nalazi, ali oni su općenito rijetki, pa to ne znači da nije bilo života na lokalitetu.

Posebno važna etapa u povijesti korištenja lokaliteta staroga grada je kasni srednji vijek. U literaturi je nerijetko postavljano pitanje nije li utvrda koja bi prethodila ovoj današnjoj nastala u 13. stoljeću, inače – u razdoblju nakon mongolske provale – klasičnom dobu nastanka naših burgova. S tom datacijom u 13. stoljeće dovodila se u vezu pretpostavljena romanička cilindrična kula čiji bi ostatak, kako se smatralo, bio lučni odnosno konkavni zid u današnjem dvorištu. Međutim, pomnijim arheološkim istraživanjem moglo se zaključiti da ne može biti riječi o temelju ili podnožju srednjovjekovne kule. Također, zid je odviše uzak da bi potjecao od pretpostavljene snažne i visoke zidane građevine. Ako nije bilo romaničke cilindrične kule,[63] pitanje je kakva je i je li uopće postojala utvrda na vrhu dubovačkog humka u 13. stoljeću.

S kasnim srednjim vijekom pojavljuju se prve arhivske vijesti o postojanju dubovačke utvrde. Z. Horvat i M. Kruhek pisali su da je burg pripadao Babonićima i Blagajskima,[64] za što međutim nema nikakvih povijesnih potvrda. Nešto pouzdanije tumačenje nalazi se primjerice kod Lopašića (1879.) i Laszowskoga (1902.) koji procjenjuju da je Dubovac isprva pripadao plemenskoj općini dubovačkoj, no u

63 Szabo ovako zaključuje o našim utvrdama u razdoblju romanike: »Nu mi nemamo iz kasnijega romanskoga vremena nijedan sigurni ostatak grada, pa moramo uzeti, da su ti gradovi kao i crkvene građevine bile ponajvećim dijelom sagrađene od drva...« (SZABO (bilj. 8), 18).

64 ZORISLAV HORVAT – MILAN KRUHEK, Stari gradovi i utvrđenja u obrani Karlovca u XVI i XVII stoljeću, u: *Karlovac 1579 – 1979*, (ur.) Đ. Zatezalo, Karlovac, 1979., 62.

to doba (prije kraja 14. stoljeća) još se ne spominje utvrda, pa niti sam Dubovac kao lokalitet. On nije naveden niti u ispravi kojom je okolno područje kralj Ludovik 1382. darovao moćnom rodu Sudara (Zudar),[65] no smatra se da je ta darovnica mogla podrazumijevati i Dubovac. Neodređena pretpostavka Laszowskoga govori o mogućnosti »da je grad dubovački zasnovan u XIV. vijeku«, ali njegovo je postojanje arhivski potvrđeno tek početkom 15. stoljeća.[66] U to se doba Dubovac u posjedu Sudara, odnosno drugih plemića kojima je bio založen spominje kao *castellum*. Taj pojam doduše označava manju odnosno manje važnu utvrdu (nasuprot pojmu *castrum*), ali raznoliko i nesustavno povijesno korištenje tih pojmova ne daje neko čvrsto polazište da se samo na temelju toga zaključuje o tadašnjem izgledu Dubovca. Ipak, kasna pojava dubovačke utvrde u dokumentima i rijetko njezino navođenje mogli bi sugerirati da u to doba nije bila riječ o nekoj znatnoj i važnoj utvrdi.

Kako je mogla izgledati ta utvrda u doba kada se prvi put spominje u dokumentima, na prijelazu s 14. u 15. stoljeće? Arheološkim istraživanjima utvrđeno je postojanje kasnosrednjovjekovnog jarka oko središnjeg platoa (današnjeg dvorišta). Taj se jarak protezao kružno, povezujući približno pozicije današnjih četiriju kula.[67] Može se, dakle, reći da su te kule sagrađene u zatečenom obrambenom jarku. Prema arheološkim nalazima zaključilo se da je jarak imao gornju širinu 4,8 m, a da je bio dubok 2,5 m. Na rubu platoa, dakle nad jarkom, bila je na zemljanom bedemu izvedena palisada načinjena »od većih kolaca širine 15–20 cm, zabijenih u razmaku od 80 cm, koji su držali ogradu od tanjeg kolja«.[68] Pitanje na kojemu se mjestu nalazio ulaz u utvrdu, odnosno gdje se prolazilo kroz tu palisadu, danas se ne može riješiti, ali je – s obzirom na konfiguraciju terena – najlogičnije da se ulazilo na istoj poziciji kao i danas. Prema tom ulazu morao je preko jarka voditi most.

Napokon, na platou unutar kružne palisade može se pretpostaviti postojanje neke obrambene građevine, neke vrste »branič-kule«, kao jezgre obrane. Kako je ona pobliže izgledala i koje je visine bila, može se tek nagađati, ali kao drvena građevina bila je zasigurno podignuta na kvadratnoj osnovi. Da je utvrda toga doba bila drvena, mogao bi potvrđivati poznati podatak iz 1511. godine, kada je nakon neuspješnoga turskog napada Bernardin Frankopan naveo da su Turci tada očekivali da je riječ o drvenoj, a ne zidanoj građevini. Teško je prihvatiti da je baš znao kakva su bila turska razmišljanja, ali je on svakako znao da je tadašnjoj zidanoj bila prethodila drvena građevina. Po svemu sudeći u to doba ili ranije u sklopu dubovačke utvrde nije bilo zidanih struktura. Vidjeli smo da valja napustiti ideju o starijoj cilindričnoj kuli, a podjednako tako je nejasan podatak o fragmentu starijeg zida u temelju današnjega istočnog zida; tako ga tumači L. Čučković, datirajući ga u srednji vijek ili pak u rimsko razdoblje.[69] Isti autor spominje zidane strukture i ondje gdje opisuje rub platoa u kasnom srednjem vijeku, pa govori o »zidinama« ili »zidanom bedemu«, pri čemu nije jasno gdje bi bili ostatci takvog bedema i kakav je odnos prema zemljanom bedemu s palisadom, koji također spominje.[70] S obzirom na spomenute nejasne arheološke podatke, odnosno njihova tumačenja, ne vidimo elemente koji bi potvrđivali neku zidanu građevinu na toj poziciji prije današnje utvrde.

Za razliku od situacije u pretpovijesnim razdobljima, kada na platou dubovačke uzvisine treba zamisliti maleno naselje, u srednjem vijeku ondje je stajao samo obrambeni sklop, a naselje se možda nalazilo u podgrađu i u prostoru između utvrde i crkve. Ako samo naselje nije bilo utvrđeno, stanovnici su u situaciji opasnosti zaštitu mogli potražiti unutar palisade gornje utvrde koja je, prema tome, zasigurno imala i refugijalnu funkciju.

Spomenuta crkva sv. Mihaela danas je arheološko nalazište, a nekada je bila župna crkva. U prvom popisu župa zagrebačke biskupije iz 1334. godine ne navodi se, ali (nesiguran) podatak govori da ondje postoji župa od 1339. godine.[71] Može se zamisliti da je u ono doba crkvena građevina još bila drvena. Međutim, recentno arheološko istraživanje i njegovi nalazi rezultirali su tumačenjem da je crkva tog doba bila zidana i da je imala polukružnu, romaničku apsidu. S obzirom na to da nalazi nisu posve razgovijetni (skromni ostatci apside, nikakvi ostatci zapadnog zida), treba ih tumačiti s potrebnim oprezom. S druge strane, starija crkva mogla je dati format širine lađe i time uzrokovati nastanak srazmjerno duge, a uske kasnosrednjovjekovne crkve. Iz njezinih današnjih ostataka vidi se da je imala poligonalno (ali nepravilno izvedeno) svetište bez kontrafora te lađu približno iste širine. Premda je nezahvalno donositi neke određenije zaključke, takva je crkva mogla nastati u 15. ili 16. stoljeću, a arheološka analiza ukazala je na kasnije razdoblje.

Ista je crkva tradicionalno bila određivana kao romanička jer su na njoj bili identificirani »obli« otvori (prozori i vrata).[72] Taj je podatak odviše neodređen i ne može se danas provjeriti, tim više što se otvori zaobljenog nadvoja mogu javiti i u kasnijim razdobljima, kada bi se mogli ocijeniti renesansnima ili baroknima. Spomenimo usput da je i Anđela Horvat ostatke današnje crkve bila tumačila kao romaničke.[73]

Kanonske vizitacije (počevši s 1668. godinom) opisujući tu crkvu, navode da je svetište bilo nadsvođeno, a lađa pokrivena oslikanim tabulatom. Crkva je sadržavala tri zidana oltara, glavni s figurom sv. Mihovila te po jedan oltar na sjevernom i južnom zidu. Imala je krstionicu, propovjedaonicu i zvonik, ali dugo nije imala sakristiju. Bila je pokrivena

65 LASZOWSKI (bilj. 8), 240.
66 LASZOWSKI (bilj. 8), 240.
67 TKALČEC (bilj. 1), 123.
68 ZORAN ČUČKOVIĆ – LAZO ČUČKOVIĆ, Arheološko istraživanje na starom gradu Dubovcu 2001. godine, u: *Opvscvla archaeologica*, 35 (2011.), 65–132, 86.
69 ČUČKOVIĆ – ČUČKOVIĆ (bilj. 68), 86, 87.
70 ČUČKOVIĆ – ČUČKOVIĆ (bilj. 68), 86.
71 RADOSLAV LOPAŠIĆ, *Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice*, Zagreb, 1879., 230.
72 LOPAŠIĆ (bilj. 71), 241; LASZOWSKI (bilj. 8), 237.
73 ANĐELA HORVAT, Presjek razvoja umjetnosti u karlovačkom Pokuplju, u: *Zbornik Gradskog muzeja Karlovac,* 1 (1964.), 24–64, 28.

šindrom. U prvim vizitacijama opisana je i drvena župna kurija, koja je u donjoj etaži imala podrum i staju, a na katu dvije sobe; 1687. navodi se već kao stara i ruševna.[74]

Crkvi su nešto prije 1707. godine obnovljeni zidovi, prozori, svod i zvonik, nakon što su bili stradali u potresu.[75] Građevina je imala ulogu župne crkve do 1741. godine.[76] Kako pripovijeda Laszowski, bila je još jednom obnovljena 1740. godine, što je označavao natpis nad sporednim vratima s južne strane.[77] Možda je tada bila dograđena sakristija, koja 1732. još nije postojala, ali se navodi u vizitaciji 1741. godine.[78]

Crkva je služila kao vjerska građevina do 1783. godine, kada je pretvorena u skladište, a u doba francuske vlasti početkom 19. stoljeća i u staju.[79]

Nastanak današnje građevine (15.–18. stoljeće)

Kao što je poznato, od 1442. godine dubovačka utvrda dolazi u posjed i vlasništvo roda Frankapana, čime po svemu sudeći počinje najvažnije razdoblje u njezinu razvoju; u to doba, naime, može se pretpostaviti nastanak današnje građevine. Prvi je u tom nizu bio Stjepan Frankapan, a nakon njega sin mu Bernardin (1453.–1529.). Za dugo i utjecajno povijesno djelovanje Bernardina Frankapana važno je i to da je bio angažiran na obrani od turske opasnosti i u tom sklopu na izgradnji fortifikacija. S obzirom na tu činjenicu i na obilježja same dubovačke građevine, njezina izgradnja vjerojatno pada u njegovo doba, o čemu je literatura više-manje suglasna.

U analizi građevine treba istaknuti da je čine dvije konceptualno (»stilski«) različite sastavnice, a to su branič-kula i traktovi s kulama oko dvorišta. Općenito, branič-kula je stariji građevni tip, karakterističan za visoki srednji vijek, a cilindrične kule u ovakvoj upotrebi vežu se za novi vijek, za razdoblje korištenja vatrenog oružja. Za razvoj dubovačkog sklopa u dosadašnjoj literaturi postoje različite pretpostavke, od one da je branič-kula starija, do druge (prevladavajuće) interpretacije da je prvo izgrađen kaštel s cilindričnim kulama, a da mu je tek poslije – i to u 16. stoljeću – dodana branič-kula. Imajući na umu ranije navedene tipološke razlike među kulama kao i aktualni raspored dubovačkog kaštela, razumno bi bilo zamisliti najprije branič-kulu kao samostalnu građevinu, odnosno dopunjenu još nekim obrambenim pojasom oko platoa poput palisade, a naknadno dogradnju umjesto toga četiriju zidova s cilindričnim kulama.

Međutim, sondiranje građevine uputilo je na nešto drukčiju građevnu povijest. Na ovome mjestu treba naglasiti da se i dalje krećemo u sferi pretpostavki jer interpretacija sondažnih nalaza ne mora biti jednoznačna i egzaktna, podložna je mogućim pogreškama primjerice u procjeni starosti i redoslijeda pojedinih slojeva žbuke (morta) itsl. Dakle, premda se prema položaju branič-kule i njezinom povezivanju sa susjednim zidovima to ne bi reklo, na temelju rezultata sondiranja zaključujemo da su branič-kula i zidovi s cilindričnim kulama vjerojatno podizani istodobno. U prizemnoj zoni građeni su jednakim gradivom i organski su povezani, a u gornjim etažama, gdje branič-kula ima opečne zidove, takva veza ne postoji. Možemo pretpostaviti da ovdje zbog tehnologije zidanja nisu građevinski povezani zidovi branič-kule sa susjednim zidovima prema kulama A i C. Najzanimljiviji problem, ujedno i pitanje koje ostaje bez odgovora, jest to zašto su gornji katovi kule zidani opekom, različito od drugih struktura utvrde. Jedan mogući razlog mogao bi biti opća spoznaja da se u doba korištenja topova opeka pokazala kao gradivo pogodnije od kamena jer je donekle apsorbirala udarce projektila. Međutim, ta iskustva mogla su se tek postupno formirati, i to u većim i razvijenijim sredinama no što je to kontinentalna Hrvatska, te zato sumnjamo da taj moment može biti zadovoljavajuće objašnjenje.

Kad je riječ o položaju kule, ona stoji »pod kutom« prema ostatku četverokutnog kaštela. Takav položaj sugerira da te strukture nisu istodobnog nastanka, odnosno jedinstvene koncepcije, pa ipak ne može se isključiti i takva situacija. Postoji u literaturi i pretpostavka da je kula zaokrenuta kako bi bila bridom usmjerena prema strani odakle se predviđala najveća opasnost, naime prema napadu topovskim oružjem iz pravca jugoistoka.[80] To nam se ne čini vjerojatnim jer bi u tom slučaju kula po svemu sudeći bila dobila peterokutan tlocrtni oblik, sa zašiljenim vrhom prema toj strani. U aktualnoj izvedbi kula nema otporne uglove jer je izvedena – kao što je u literaturi već bilo uočeno – bez pojačanja u obliku uglovnih kamenih blokova. Oni su izostali kako na kamenom prizemlju, tako i na opekom zidanim gornjim etažama.

Svakako treba uočiti da se u zoni opeke nalazi nekadašnji ulaz u kulu, šiljatog nadvoja, a odgovarajuće je izveden i prvotni ulaz u sklop cijelog kaštela. S obzirom na to da oba ulaza imaju nišu za priklop podiznog mosta te da im je svijetli otvor završen šiljatim lukom,[81] može se zaključiti da te dvije sastavnice povezuje bliski vremenski okvir, a to doba može se označiti kao kasni srednji vijek. U tako usklađenom građevnom sklopu branič-kula funkcionira na tradicionalan način, kao mjesto posljednje obrane, jer je imala zaštićen ulaz na katu. Njezina posebnost vidi se i po – nerazjašnjenom – drukčijem gradivu kojime je izgrađena u katovima i napose po njezinu položaju jer stoji na osjetljivom mjestu gdje se prilazi ulazu u kaštel.

74 Nadbiskupijski arhiv, Zagreb, *Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad) biskupije*, Prot. 118/I, 119/II.

75 Nadbiskupijski arhiv, Zagreb, *Kanonske vizitacije* (bilj. 74), Prot. 120/III.

76 *Iz povijesti karlovačkih župa*, Karlovac, 1979., 86.

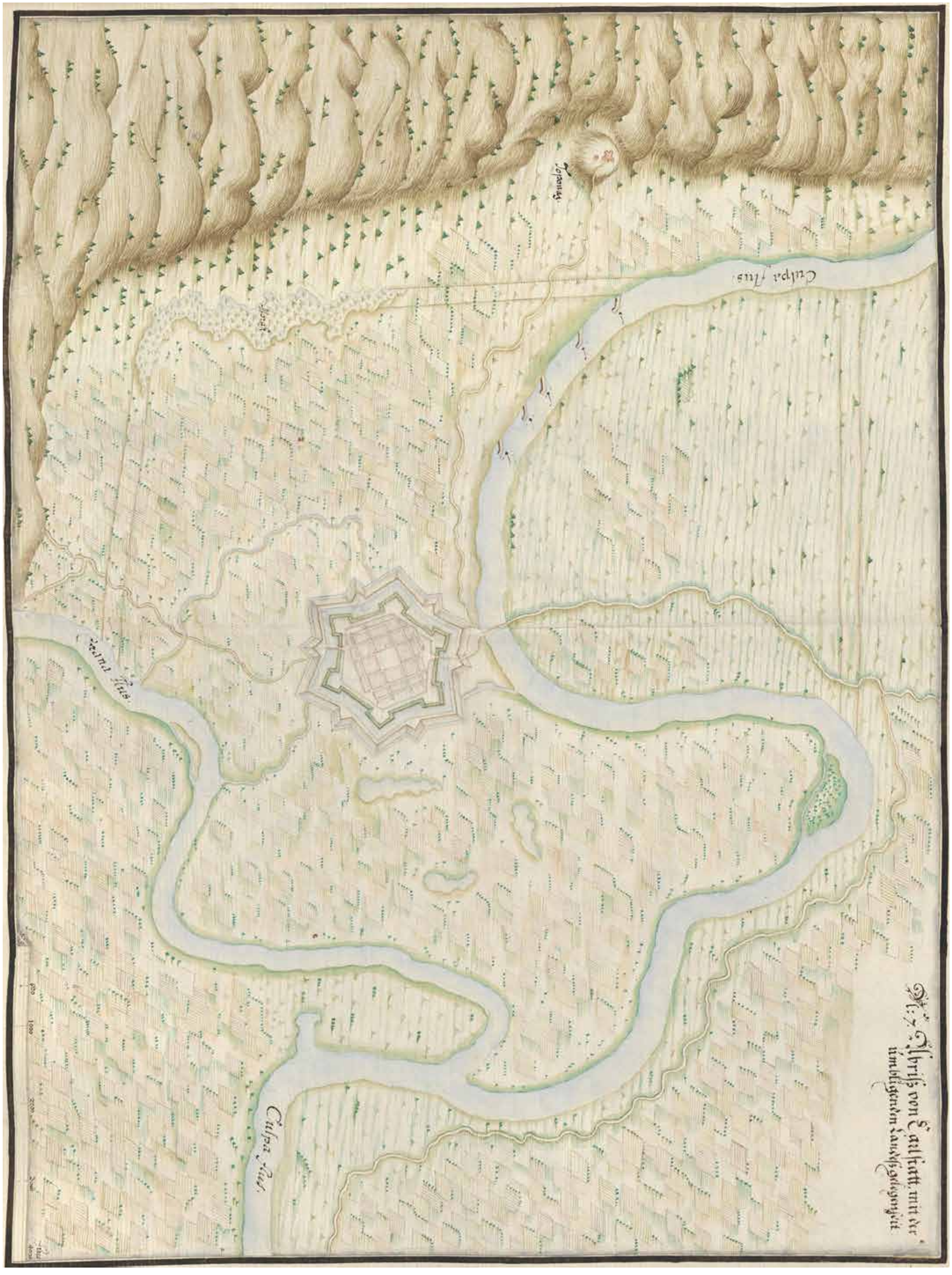
77 LASZOWSKI (bilj. 8), 238.

78 Nadbiskupijski arhiv, Zagreb, *Kanonske vizitacije* (bilj. 74), Prot. 121/IV.

79 LOPAŠIĆ (bilj. 71), 241.

80 ZORISLAV HORVAT, *Kaštelologija*, Zagreb, 2020., 134.

81 Neobično je da ti ulazi imaju šiljat nadvoj jer su otvori na takvim mjestima i u gotici imali ravan ili polukružan nadvoj; u pravilu su samo ulazi u kapele bili završeni šiljatim lukom.

Culpa Fluß
Culpa Fluß
Culpa Fluß

M. Stier, Karlovac i okolica, 1657., detalj (Österreichische Nationalbibliothek, Beč)

Postoje razmišljanja da je u prvi mah bio nastao samo četverokut oko dvorišta, bez kula na uglovima, ali nismo otkrili elemente koji bi to potvrdili. Kako govore i rezultati sondiranja, kule su zidane jednakom tehnikom i jednakom vrstom kamena kao i zidovi; njihovi spojevi ne pokazuju znakove dograđivanja, a tlocrtno oblikovanje kula i njihov položaj prema susjednim zidovima ne upućuju da su te strukture neistovremene. Na kulama, na zidovima traktova, pa niti na samoj branič-kuli nisu se očuvale strijelnice ili puškarnice u smislu artikuliranoga vanjskog otvora (poput tipa »obrnute ključanice«), koje bi mogle preciznije uputiti na vrijeme izgradnje. Postoje tek nespecifični uski vanjski otvori te – naknadno preinačene – niše za postavu pušaka ili topova.

Spomenut ćemo i zamisao da je stambeno krilo prvobitno bilo izvedeno kao jednokatna građevina, i to s drvenom gornjom etažom. Sondažno istraživanje upućuje da je krilo prvo postojalo kao prizemno, a da su mu tek naknadno dograđeni katovi. Općenito bi bilo za očekivati da je četverokutni sklop oko dvorišta isprva nastao kao jednokatna građevina (jer je takva većina komparativnih primjera), a ne odmah kao dvokatna, ali nema pokazatelja koji bi upućivali na etapni rast vanjskih zidova. Pogledaju li se povijesne fotografije, počevši s Nugentovim razdobljem u 19. stoljeću, ne zapažaju se tragovi dograđivanja, bilo u visinu[82] ili pak dograđivanja kula. Kaštel je izgrađen kao dvokatan možda zbog kompenzacije razmjerno malenoga tlocrtnog obuhvata, koji je pak bio uvjetovan ograničenim prostorom dubovačkog humka.

Pođemo li od toga da je kaštel podignut kao jedinstvena građevina, njegov nastanak mogli bismo datirati široko u drugu polovicu 15. stoljeća. To je doba kada je još mogla nastati branič-kula, a pojavljuju se već cilindrične kule u novovjekovnoj ulozi, prilagođene upotrebi vatrenog oružja. Svakako bismo nastanak kaštela pretpostavili prije 1511. godine jer valja uzeti u obzir ranije spomenuti podatak koji govori da je grad u to doba već bio zidana struktura. Dakle, Turci su bili napali utvrdu, ali je nisu uspjeli spaliti odnosno osvojiti jer je bila izvedena od čvrstoga gradiva. Makar koliko slične povijesne vijesti znaju biti neprecizne ili nepouzdane, izgleda da se u ovom slučaju informacija što je iznosi oštećeni vlastelin doista može uzeti kao lijepa potvrda da je u tom času današnja utvrda uglavnom bila izgrađena.

Za poznavanje izvornog izgleda dubovačke utvrde glavni su izvori snimci iz 18. stoljeća,[83] prema kojima je i izvedena današnja rekonstrukcija. Možemo vjerovati da oni umnogome prikazuju i stanje iz 16. stoljeća, dakako uz očite promjene koje su uslijedile u međuvremenu. No iz 16. stoljeća (1576.) potječe inventar Dubovca, koji je također važan izvor, premda je teško povezati mnoge njegove pojedinosti s današnjim stanjem.[84] Kao i obično u takvim dokumentima, riječ je o popisu zatečenih pokretnina i opreme, lociranih u različitim gradskim zgradama odnosno prostorijama. Među najvažnijim podatcima je navod o lancu za most na ulazu u grad, što znači da se ulazilo preko podiznog mosta na mjestu danas zazidanog otvora na prvom katu sjeveroistočnog trakta. Kako utvrda nije imala pravu grabu, ulaz je bio povišen, a do njega je morala voditi određena konstrukcija odnosno rampa. Lanac mosta naveden je i u vezi s turnom, tj. branič-kulom, što pokazuje da se u to doba u nju još ulazilo izvornim ulazom na prvom katu, koji također ima nišu za priklop mosta. Zbog toga i u dvorištu kaštela treba tada zamisliti drvenu pristupnu konstrukciju za ulaz u branič-kulu.

U sklopu kaštela spominje se još kuhinja, koju bi se možda moglo povezati s kulom C, jer jedan od tlocrta 18. stoljeća bilježi u toj kuli kuhinju odnosno ognjište/napu u sve tri etaže.[85] Ako je kula od početka imala tu specifičnu namjenu, možda bi potreba za dodatnim prostorom oko ognjišta mogla objasniti njeno proširenje prema dvorištu. U inventaru se dalje spominje »ognjena hiža«, što bi se moglo tumačiti kao zgradu s grijanjem, a to je nesumnjivo bila stambena građevina (palas) između kula A i B. Tu se navodi prostorija u kojoj se nalaze stol i krevet (»postelja drvena«). Osim toga spominje se i »dolnja ognjena hiža« u kojoj je popisan jedan krevet. Daljnje prostorije su »srednja velika hiža« (u njoj krevet i dva stola) kao i »komorica iste velike hiže«; naposljetku i prostorija u kojoj su se nalazili stol, krevet i dva svijećnjaka. Većina prostora spomenutih u tom teško razmrsivom popisu morala se nalaziti u palasu, pa bi se, s obzirom na njihovu brojnost, oprezno moglo zaključiti da je on tada imao dvokatnu visinu.

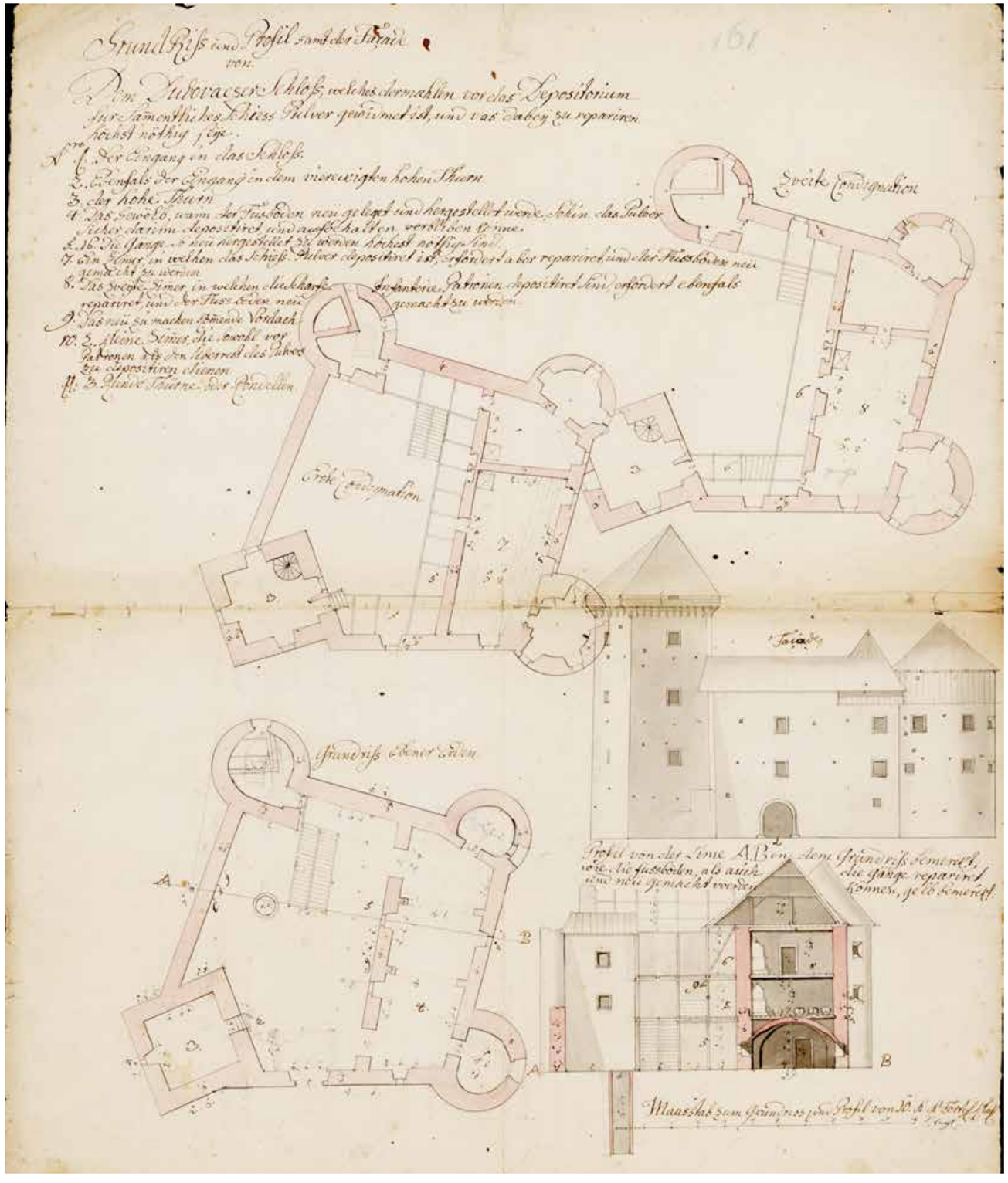
←
M. Stier, Karlovac i okolica, 1657. (Österreichische Nationalbibliothek, Beč)

82 Tamnija boja gornje zone zidova na fotografijama Nugentova stanja, sudeći prema granici dviju zona, ne sugerira da bi bila riječ o naknadnom povisivanju za jedan kat; možda je ta zona bila ožbukana. Danas je ožbukan drugi kat zida između kula B i C.

83 Snimka inženjera Kreya iz 1777. godine: Kriegsarchiv, Beč, Inl. C III Dubovatz 1 te snimka u Hrvatskom državnom arhivu (dalje: HDA), *Zbirka planova*, br. 50.

84 HDA, *Urbarski spisi i popisi posjeda*, f. 166 br. 1.

85 Drugi tlocrt na istome mjestu bilježi drveno stubište. Ta snimka, iz bečkoga Kriegsarchiva, nije nam nažalost bila dostupna u potrebnoj kvaliteti.

Snimka staroga grada Dubovca, 18. st. (Hrvatski državni arhiv, Zagreb)

U inventaru se potom nailazi na pojam »basta«, koji dolazi od basthia, bastion itsl.,[86] a vjerojatno je označavao cilindričnu kulu/polukulu odnosno rondel. U toj građevini popisan je jedan stol, a ostaje dvojbeno je li ovdje označena jedna od triju uglovnih kula ili pak neka građevina u okolišu dubovačkog kaštela. U vanjskom prostoru naveden je i »čardak pred gradom« (u njemu također jedan stol), pa se opet postavlja pitanje gdje je stajala takva građevina. Sudeći po formulaciji, nije bila znatno udaljena od utvrde, a riječ je zasigurno bila o drvenoj strukturi ili možda tek zidanoga prizemlja. Navedena je zatim i tamnica, za koju bi najlogičniji smještaj bio u prizemlju (ili i podrumu) branič-kule. U vanjskom prostoru navodi se i basta »pri crikvi«, marof »pri gradu« te pojata. Prema tome, u okolici kaštela osim crkve u to doba treba zamisliti više građevina, i to obrambenoga, ali i gospodarskog karaktera.[87]

Ulaženje u kaštel u razini prvog kata funkcioniralo je barem do sredine 17. stoljeća jer mu nalazimo potvrdu u Stierovu prikazu iz 1657. godine.[88] Tu je vidljiv prilaz preko vanjske konstrukcije i zaokretanje za 90° pred samim ulazom. Branič-kula sliči ovdje nekoj vrsti bastiona, a odgovarajuće je prikazana i kula A, posve različito od njenoga kružnog tlocrta, pa se postavlja pitanje je li Stier uopće posjetio Dubovac ili ga je prikazao posredstvom kojega tuđeg crteža. No s obzirom na to da je boravio u Karlovcu, teško je zamisliti da nije poznavao Dubovac iz autopsije. Što se tiče smjera prilaženja, kod Stiera je označen izravan prilaz s istoka, a kasnije Bendlova karta Dubovca (prije 1759.) označava također izravan prilaz iz naselja Dubovca te sada i prilaz s novoizgrađene Karolinske ceste, koji ne obilazi kaštel kao današnji prilaz, nego u smjeru kazaljke na satu.

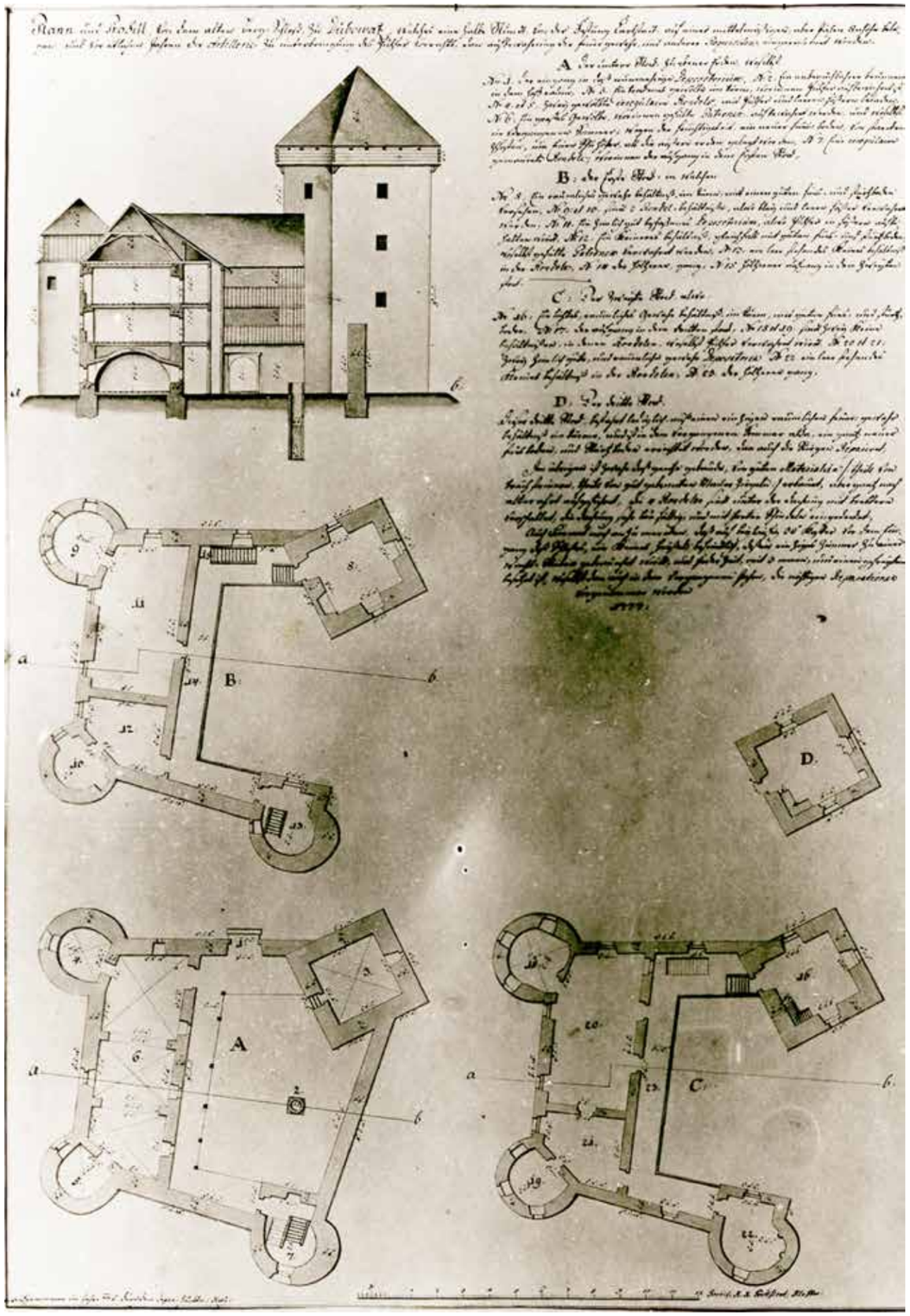
Ranije spomenute snimke iz 18. stoljeća dragocjene su jer precizno bilježe izgled građevine u to doba, a zasigurno ne bi postojale da nije bila u državnom vlasništvu. Inventar iz 1576. još je iz vremena privatnog vlasništva Zrinskih, a taj popis sugerira razmjerno skromnu opremljenost i

86 U svom glosaru Ana Deanović registrira pojam *bastia* i *bastha* na kontinentu u 16. stoljeću: ANA DEANOVIĆ, *Utvrde i perivoji*, Zagreb, 2001., 90, 93.

87 Nešto drukčije tumačenje vidjeti u: MARINKA MUŽAR, *Dubovac*, Karlovac, 1984., 7. Zahvaljujem kolegici Mužar na informacijama o arhivskim fondovima.

88 Österreichische Nationalbibliothek, Beč, *Zbirka rukopisa*, Cod. 8608, fol. 73.

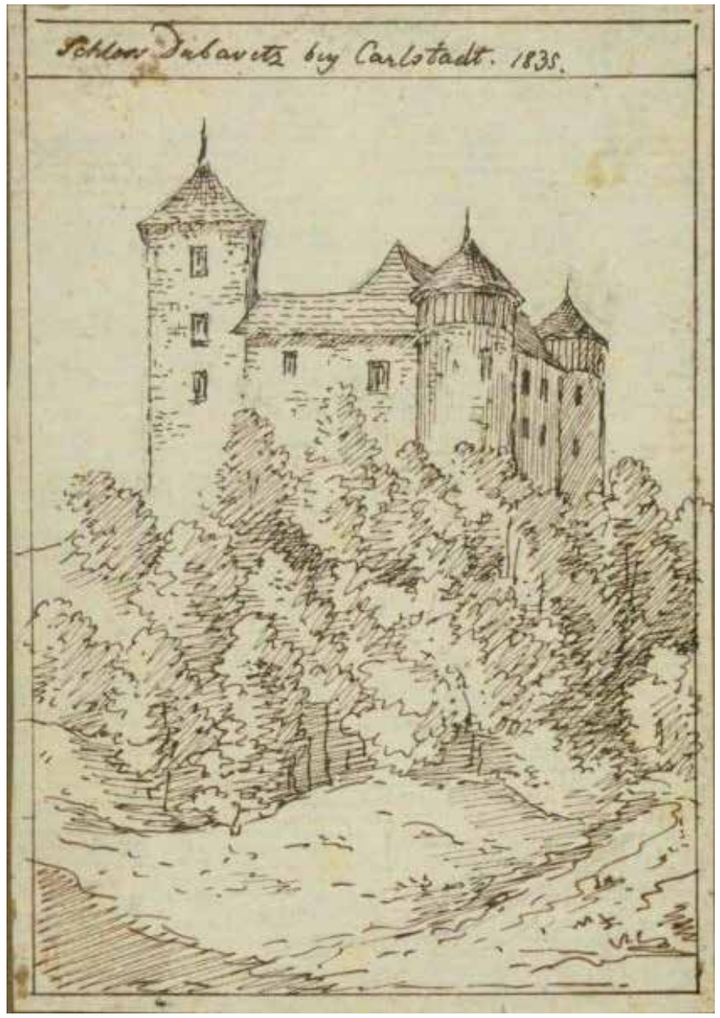
J. Krey, snimka staroga grada Dubovca, 1777. (Kriegsarchiv, Beč)

korištenje kaštela. S druge strane, neki arheološki nalazi (pećnjaci, posude) svjedoče i visoku kulturnu razinu, pa je u literaturi riječ i o luksuznim proizvodima.[89] Ta oprema veže se uz razdoblje Frankapana i Zrinskih, tako da stvaran način korištenja Dubovca i njegovi ambijenti u 16. stoljeću ostaju donekle nepoznanica. Kad je riječ o njegovu izgledu u građevinskom smislu, jasne su razlike prema stanju zabilježenom u snimkama dva stoljeća kasnije: izvorno nisu postojali ulazi u razini prizemlja (glavni ulaz i branič-kula) te su i prozorski otvori bili nešto drukčiji. U prizemlju su postojali nespecifični maleni uski otvori bez okvira, u funkciji puškarnica. Na prvom katu nalazili su se nešto veći prozori s kasnogotičkim skošenim okvirom, a takvi su vjerojatno bili i prvobitni prozori drugog kata. No treba upozoriti da na drugom katu ima sačuvanih malenih uskih otvora, poput onih u prizemlju. U kasnijem razdoblju ugrađeni su veliki prozori na oba kata, posebice na palasu. Zanimljiv je i podatak da je kaštel popravljan gradivom iz srušenog dvorca Zrinskih na Švarči,[90] pa su neki prozorski okviri možda tako stigli na Dubovac.

Branič-kula je izvorno mogla izgledati jednako kao na prikazima iz 18. stoljeća, to znači sa završnom drvenom izbočenom galerijom. To je pojedinost koja je učestala upravo pri kraju srednjeg vijeka ili još kasnije, za razliku od zupčastog kruništa u ranijem srednjovjekovnom razdoblju. Stambeni trakt (palas) imao je u prizemlju nadsvođen kontinuiran prostor, različito od današnje situacije kada je pregrađen. Na dva mjesta svod je bio pojačan jakim pojasnicama (lukovima), očito kao priprema za poprečne zidove na katovima, od kojih je bio primijenjen onaj zapadni. Snimka iz Kriegsarchiva bilježi svodove i u sve tri etaže kule A, pa se može uzeti da su i to svodovi iz 16. stoljeća. Laszowski naspram toga tvrdi da su sve etaže cilindričnih kula bile presvođene,[91] ali za to nema prave potvrde. Na prvom katu palasa nalazi se portal s gotičko-renesansnim okvirom, koji je označavao ulaz u reprezentativnu sobu/dvoranu. Prilaženju na katove služili su drveni hodnici kao i u kasnijim stoljećima, samo što je branič-kula imala zasebnu pristupnu konstrukciju. Dakako, izvorno nije bilo ulaza na sjeverozapadnoj strani branič-kule u razini prvog i drugog kata; ti ulazi otvoreni su u razdoblju vojne uprave. Na drugom katu kule B vjerojatno se od početka nalazila zahodska kućica na konzolama. Otvor u formatu vrata postojao je osim toga i na prvom katu kule C, a vidljiv je primjerice na fotografijama iz 19. stoljeća, tj. na fotografijama Nugentove faze. Neobična pojedinost za koju ne možemo znati je li bila dio prvotnog oblikovanja u 16. stoljeću jest neka vrsta otvorene galerije, lođe u potkrovlju sjeveroistočnog trakta, uz kulu A. Vidljiva je u pogledu na ulaznu stranu kaštela na snimci iz Hrvatskoga državnog arhiva (HDA). Za ra-

89 TKALČEC (bilj. 1), 125.
90 LOPAŠIĆ (bilj. 71), 238.
91 LASZOWSKI (bilj. 8), 238.

Crtež staroga grada Dubovca, 1835. (Österreichische Nationalbibliothek, Beč)

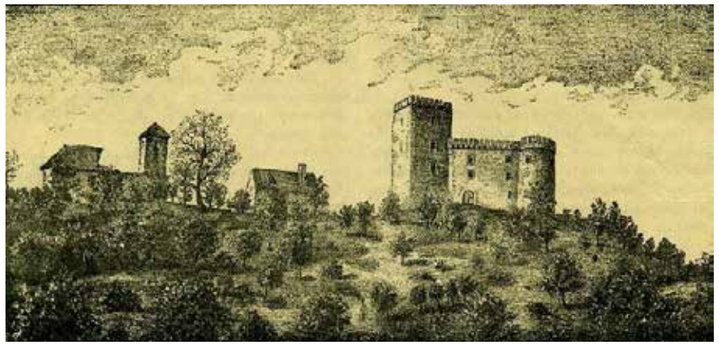
zliku od toga, nesumnjivo su naknadna povišenja kula A i B u obliku drvene konstrukcije, prikazana na obje snimke iz 18. stoljeća, kao i primjerice u crtežu Dubovca iz 1835. godine.

U travnju 1578. godine Turci su posljednji put bili napali sam dubovački kaštel, nesumnjivo ga pritom oštetivši. Čini se da to potvrđuje vijest iz sljedeće godine, kada je riječ o tome da ga treba izgraditi, dograditi.[92] U to doba građevina i prelazi iz vlasništva Zrinskih u državno vlasništvo, u svezi s gradnjom nove tvrđave u nizini. Pod vojnom upravom ostat će idućih dva i pol stoljeća. Među dvije spomenute snimke iz 18. stoljeća za jednu imamo dataciju, ali ne i za drugu. One su u svakom pogledu vrlo dragocjene i daju brojne informacije, ali to ne znači da ne sadrže i pogreške. Uočavaju se određene razlike među njima, pa se otvara pitanje jesu li posrijedi pogreške ili su doista zabilježena različita stanja građevine. S obzirom na to da je takvih odstupanja dosta, čini se da su se tijekom vremena doista odigrali određeni zahvati te da vrijeme proteklo između dviju snimki nije bilo kratko.

Razlike se uočavaju na branič-kuli, gdje su zabilježene različite situacije oko izvornog ulaza u 1. katu, i posljedično mogućnosti za unutrašnju komunikaciju iz prvog u drugi kat, zatim i ponešto različito oblikovana završna drvena etaža. Najviše se ističu razlike u unutrašnjosti kule C, gdje je u snimci iz HDA zabilježena struktura koju povezujemo s mogućim povijesnim korištenjem kao kuhinje, dok je u snimci iz Kriegsarchiva ondje ubilježeno drveno stubište. U međuvremenu je očito cijela drvena konstrukcija, kojom su opsluživana dva gornja kata, bila preuređena: u jednoj snimci uzlaz na kat zaprema dio otvorenog dvorišta, u drugoj je smješten unutar kule, a uzlaz na drugi kat je reorganiziran, tj. uređen je na drugome mjestu. S time u svezi može se navesti da je u snimci iz HDA (možda starijoj među njima) istaknuta nužnost da hodnici budu nanovo izrađeni.[93] Osim toga bilo je potrebno obnoviti podove u sve tri etaže palasa. Kao što je poznato, dubovački kaštel je u 18. stoljeću bio korišten kao skladište baruta. To je u snimci iz HDA lijepo vidljivo na presjeku građevine, gdje se u prvom katu raspoznaju spremnici (bačve) s barutom. Odmah do

92 *Spomenici hrvatske krajine,* I, (ur.) R. Lopašić, Zagreb, 1884., 25, 87 (...»Dubouez, wan es erbaut ist«...).

93 Oznakom 9 ucrtana je plitka nadstrešnica koju je trebalo izvesti na 1. katu drvenog hodnika. U tlocrtu, međutim, nisu uneseni brojevi 10 i 11, a koji su zastupljeni u legendi. Također u snimci nisu žuto označeni elementi koje je trebalo obnoviti, o čemu tekst također govori.

Dubovac sredinom 19. stoljeća

njih stoji i kaljeva peć, što je iznenađujuće, unatoč tome što su peći bile ložene s hodnika.

Nekoliko se razlika potom može zapaziti u broju odnosno rasporedu prozora, kako u kulama, tako i u zidovima među njima. Razlike postoje i u rasporedu otvora na dvorišnoj strani palasa: neki otvori su ukinuti, drugdje su otvoreni, negdje su vrata pretvorena u prozor ili obratno. Ondje gdje se pak snimke poklapaju u bilježenju otvora, kao u prizemlju triju kula, može se svakako zaključiti da su neki otvori do tog doba bili zazidani, odnosno da ih je izvorno bilo više. Naposljetku, drveno povišenje dviju kula nacrtano je na snimci iz Kriegsarchiva kao uže od kule na kojoj stoji, dok na snimci iz HDA i crtežu iz 1835. godine zaprema istu širinu.

Historističko preuređenje (19. i prva polovica 20. stoljeća)

Nakon što je Dubovac služio vojnoj upravi i kao vojno spremište, državne su ga vlasti 1837. prodale austrijskom generalu grofu Lavalu Nugentu (1777.–1862.). Slijedilo je preuređenje u duhu romantizma kojime je kaštel dobio povijesno nepotvrđene odnosno neautentične oblike. U literaturi se taj zahvat uobičajeno pripisuje Lavalu Nugentu, ali Lopašić i Laszowski djelimice ga pripisuju njegovu sinu Arturu, koji je krunište navodno bio izveo nakon očeve

Razglednica, oko 1908. (M. Fogin)

smrti, dakle nakon 1862. godine.[94] U svakom slučaju bili su odstranjeni krovovi sa svih traktova i kula, te je bila uklonjena gornja etaža palasa. Vanjski zid je, međutim, zadržao prvotnu visinu, a prvi kat palasa natkriven je plitkim jednovodnim krovom. Tako se na nizu fotografija može uočiti kako prozori drugog kata gledaju u otvoreno nebo. Čini se da je ta konstrukcija ubrzo propadala, te je od kiše stradavao svod prizemlja. Laszowski 1902. piše »svodovi prizemnih prostorija srušili su se prije kojih osam godina«.[95]

Romantično preoblikovanje značilo je pri vrhu zida izvedbu finog vijenca – na branič-kuli uz dodatak zupčastoga friza – a iznad toga vijenca izvedbu kruništa.[96] Kako je bilo uobičajeno u razdoblju historizma, ti zupci u odnosu na srednjovjekovne uzore bili su usitnjeni, a pogotovo su razmaci među njima bili maleni. Krunište je propadalo kao i cijeli grad, koji je 1896. od posljednjega privatnog vlasnika otkupio grad Karlovac. O stanju kaštela na prijelazu s 19. na 20. stoljeće govori ocjena Laszowskoga, koji ga je tada doživio kao ruševinu, ali još dobro očuvanu! Njegovim riječima: »Dubovac spada među najbolje sačuvane hrvatske razvaline«.[97] Čini se da je tada krunište ponovo bilo popravljano, a početkom 20. stoljeća postojali su planovi cjelovitije obnove, koju je spriječilo izbijanje Prvoga svjetskog rata. Prije Drugoga svjetskog rata ponovo je započeta akcija obnove kaštela, ali je novi rat onemogućio početak radova. U Drugome svjetskom ratu građevina je pretrpjela daljnja stradanja, pretvorivši se u pravu ruševinu.

Na ovome mjestu može se dodati da je u 19. stoljeću između kaštela i ostataka crkve sv. Mihaela stajala zidana katnica, zabilježena na fotografijama te u katastarskoj snimci iz 1861. godine. Ona još nije postojala sredinom 18. stoljeća (nema je na Bendlovoj karti Dubovca), kao što je više nema na katastarskoj snimci iz 1902. godine.

Rekonstrukcija izvornog stanja (druga polovica 20. stoljeća)

Nakon rata pristupilo se obuhvatnoj i temeljnoj obnovi teško oštećene građevine. Radovi započeti 1952. godine izvodili su se prema projektu arh. Grete Jurišić, uz konzultantsku prisutnost arh. Jurja Denzlera. Zahvat je podrazumijevao eliminaciju elemenata koje je bila donijela romantična obnova u 19. stoljeću i uspostavu stanja vidljivoga u snimkama iz 18. stoljeća; možemo vjerovati da su akterima tadašnjeg zahvata bile poznate obje spomenute snimke. Prije svega je ponovo podignut drugi kat palasa, pri čemu su na strani prema dvorištu uvedeni neki prozori koji na snimkama iz 18. stoljeća nisu dokumentirani. S druge strane, nisu rekonstruirani, što je i razumljivo, otvori za vanjsko loženje velike sobe. Izgradnja gornje etaže palasa omogućila je da se rekonstruira tradicionalno krovište nad traktovima i kulama. Dakako, postupno je uklonjeno historističko krunište. U sklopu zahvata rekonstrukcije krovišta

94 LOPAŠIĆ (bilj. 71), 241; LASZOWSKI (bilj. 8), 238, 245.

95 LASZOWSKI (bilj. 8), 238.

96 Na nekim fotografijama vidi se dogradnja na vrhu branič-kule: na njezinu zapadnom uglu stoji kućica, koja je zasigurno stajala nad stubištem i služila izlasku na terasu.

97 LASZOWSKI (bilj. 8), 240.

Razglednica, oko 1908. (S. Jeleč)

izvedeni su drveni tamburi na kulama A i B, i to u suženoj varijanti, prema snimci iz Kriegsarchiva. Odstupanje od prikaza iz 18. stoljeća tiče se ponajprije uvođenja duge prozorske trake, odnosno duge »krovne kućice« s dvorišne strane krova nad palasom radi osvjetljenja potkrovlja. Potom je na mjestu nekadašnje završne obrambene etaže branič-kule oblikovan trijem u funkciji vidikovca; on je prema gradivu, pa i oblikovno srodan nekadašnjem stanju, ali se i vidno razlikuje od njega. Naposljetku, treba spomenuti da strehe krovišta (u međuvremenu i obnovljenoga) više strše oko zidnih volumena no što je to povijesno dokumentirano.

U sklopu rekonstrukcije popravljeni su kameni prozorski okviri i uopće ugrađeni tamo gdje su bili izgubljeni, kao na branič-kuli. Prezentirani su zatim gotički portali na prvom katu sjeveroistočnog trakta kao i na prvom katu branič-kule. Kasniji pak prizemni ulaz u kaštel od zatečenoga pravokutnog oblika dobio je nadvoj u obliku stlačenog luka.

U prizemlju palasa rekonstruiran je svod kao bačvasti sa susvodnicama; na istome mjestu snimka iz Kriegsarchiva, međutim, ima ubilježene križne svodove. Možemo vjerovati da je tu posrijedi bila određena shematizacija i da su poslijeratni projektanti imali pred sobom neke ostatke svoda koji su dostatno pokazivali njegovu povijesnu konstrukciju. Izvorni svodovi očuvani su u prizemlju kula A i B,[98] a možda i svod u prizemlju branič-kule.[99] Preostale međukatne konstrukcije u palasu i kulama bile su izvedene kao AB rebričasti stropovi. AB strop izveden je i nad svodom prizemlja palasa, kule A i B dobile su na vrhu serklaž, a na pojedinim mjestima ugrađene su željezne spone (zatege).[100] Vertikalna komunikacija izvedena je drvenim vanjskim hodnicima, kakva je oduvijek postojala s nekim varijacijama, a sada s novim smještajem početnog uzlaza uz kulu C. U branič-kuli pak izvedeno je drveno stubište s jednim duljim i dva kratka kraka, smješteno uz južni zid kule.

U sklopu zahvata pedesetih godina do građevine su dovedeni struja, voda i kanalizacija. Pozornost je bila posvećena i okolišu: kako bi se moglo pokrenuti plansko uređenje perivoja, objedinjene su okolne manje katastarske čestice. Uređena je prilazna cesta, parkiralište i staze.

Stari grad Dubovac, oko 1900. (E. Laszowski)

Od šezdesetih godina 20. stoljeća pa do 2003. godine dio prostora Staroga grada bio je iznajmljen hotelsko-ugostiteljskom poduzeću te korišten u te svrhe. Prizemlje i prvi kat palasa služili su za restoran, a na drugom katu i u potkrovlju bilo je uređeno nekoliko hotelskih soba. Te građevinske adaptacije kasnije su ponovo odstranjene. Branič-kula od početka je sadržavala muzejski postav, koji se razgledavalo prilikom uspona prema vidikovcu. Posljednji muzejski postav bio je u tehničkom smislu ambiciozan postav o kulturno-povijesnim razdobljima od romanike do baroka, razdijeljen po etažama (autor koncepcije L. Čučković, autor oblikovanja Ž. Kovačić).

98 Iz brošure Gradina »Dubovac« – Karlovac. MKM, Zbirka dosjea i elaborata zaštitnih radova na spomenicima kulture, br. 1843.

99 Međutim, u tom svodu je prvotno morao postojati otvor s obzirom na to da se u kulu ulazilo samo u 1. katu; danas nema tragova otvora, pa je možda ipak riječ o rekonstrukciji.

100 MKM, Zbirka dosjea i elaborata zaštitnih radova na spomenicima kulture, br. 1854

V.

VALORIZACIJA

Za dubovačku utvrdu može postojati dvojba je li ispravno nazivati je burgom (starim gradom) ili kaštelom. U njezinoj građevnoj kompoziciji i njezinoj povijesti ima elemenata koji upućuju na oba ta pojma i stoga nije jednostavno tipološki odrediti ovu građevinu. Ono što je približava burgu povijest je same lokacije, činjenica da je prije današnje utvrde postojala i njezina prethodnica, a to je utvrda koja se u dokumentima javlja početkom 15. stoljeća. Po svemu sudeći, riječ je bila o drvenoj i razmjerno skromnoj utvrdi, što nisu tipična obilježja burga, pa ipak su povijesno i drvene građevine u srednjem vijeku ispunjavale tu funkciju; stoga nije pogrešno i njih nazivati burgovima. Drugo izrazito obilježje koje današnju građevinu veže uz taj pojam postojanje je branič-kule, građevinskog tipa koji se očito izdvaja iz cjeline dubovačkog sklopa, a koji je karakterističan upravo za burgovsku arhitekturu. I zatim bismo mogli navesti vertikalizam cijelog sklopa, kojega su zidovi prilično visoki s obzirom na prostorni obuhvat građevine, pa je ta visoka silueta bliska općenitoj predodžbi o tome kako izgledaju burgovi.

S druge strane, prisutna je jasnoća i pravilnost linija, što je uočljivo izvana s bilo koje strane građevine, ali prije svega čitanjem tlocrta, koji pokazuje priličnu pravilnost četverokutnog oblika. Pravilnost je sadržana u podjednakoj duljini zidova, podjednakim volumenima i visini triju kula. Pa i sam njihov cilindrični oblik odudara zapravo od repertoara burgovskih građevnih oblika jer pripada već postsrednjovjekovnom razdoblju. Stoga mnogo toga govori u prilog određenju Dubovca i kao kaštela, ali ne bi bilo neopravdano koristiti se i drugim određenjem.

Važno je i zanimljivo da Dubovac stoji na mjestu vrlo duge naseljenosti i da su arheološka iskapanja ondje dokumentirala pretpovijesne slojeve. Po svemu sudeći, mnoge srednjovjekovne utvrde (burgovi) stoje na pretpovijesnim lokalitetima,[101] samo što na njima nije bilo odgovarajućih arheoloških istraživanja.

101 »Mnogo je podesnije mišljenje, da se je sredovječni grad razvio iz prethistorijskih utvrda.« SZABO (bilj. 8), 12.

Već je bilo naznačeno da je dubovački kaštel razmjerno malena, zbijena utvrda. I daljnja analiza pokazuje da je riječ o, uopćeno govoreći, nepretencioznoj arhitektonskoj strukturi. Zidovi su građeni od pritesanog kamena, bez slaganja u redove. Karakteristične pojedinosti novovjekovnih kula su skošeno podnožje i odozgo jednostavni kameni vijenac; od toga se može utvrditi postojanje skošenja jer se opaža početak kosine nekih 0,5 m nad tlom na kulama A i B. Pretpostavljamo da je skošenje ovdje prvenstveno korišteno iz statičkih razloga jer je humak vrlo strm. No izostao je vijenac koji tipično odvaja skošenje od vertikalnog zida nad njime. Također nema niti završnog vijenca, a puškarnice nisu artikulirane kao takve, nego su nespecifičnog oblika. U cjelini je dubovački kaštel bio prije svega utilitarna arhitektura i prema onome što danas znamo bez dekorativno i reprezentativno oblikovanih pojedinosti (uz iznimku portala na prvom katu palasa). I dvorišni hodnici bili su jednostavno i utilitarno izvedeni drvenim gredama, a nisu bili sazidani, kao u brojnim komparativnim primjerima.

Historističko preuređenje bitno je izmijenilo sliku građevine. Neke stare fotografije pokazuju da je kaštel, dok je još građevinski bio u dobrom stanju, u okolišu perivoja i malenog jezera davao uspjeli romantični ugođaj, pa se i toj fazi u povijesti Dubovca ne mogu odreći određene vrijednosti. Historistički zahvat uistinu bio je ograničeniji nego u nekih drugih burgova i dvoraca. On se uglavnom sveo na odstranjivanje krovišta i postavljanje kruništa, ali nije zahvatio zidnu plohu, prozore i vrata podno toga. Zapravo je bio posrijedi nesolidan, u neku ruku površan zahvat koji je doprinio brzom propadanju građevne strukture. Desetljeća koja su slijedila i stradavanje u Drugom svjetskom ratu dovela su građevinu u takvo stanje da iznenađuje što je uopće očuvana; s obzirom na vremena koja su zavladala nakon 1945. godine, kaštel je mogao biti i srušen, kao što se to dogodilo u nekim drugim primjerima.

Dubovački je kaštel najvažniji u smislu konzervatorskog postupka jer je on značio povratak građevine u približno izvorno stanje. Dakle, nije sanirano i obnovljeno zatečeno stanje, nego je kaštelu vraćen neki raniji izgled. To je možda jedini primjer u nas da je historističko oblikovanje poništeno i da je rekonstruirano prethodno stanje. Tome je zasigurno doprinijela i okolnost da je postojala dokumentacija o tome: Dubovac je jedna od malobrojnih naših utvrda za koju postoji precizan prikaz iz 18. stoljeća, i to ne jedna snimka, nego dvije.

Odluka da se uspostavi približno stanje iz 16.–18. stoljeća bila je nesumnjivo opravdana i uravnotežena, a zahvat se može ocijeniti kvalitetno provedenim. Neke pojedinosti izazivaju dvojbu (izvedba suženih drvenih tambura na kulama A i B), a neka rješenja predstavljaju više-manje opravdane kompromise (oblikovanje drvenog vidikovca, prozorska traka u krovištu palasa).

VI.

KONZERVATORSKE SMJERNICE ZA OČUVANJE I OBNOVU STAROGA GRADA DUBOVCA

Opća načela

Stari grad Dubovac predstavlja integralnu povijesnu graditeljsko-pejzažnu cjelinu koja obuhvaća stari grad, crkvu sv. Mihovila i arheološki slojeviti lokalitet na istaknutoj topografskoj lokaciji, koja je ujedno njegov sastavni dio. U budućim je zahvatima potrebno očuvati prostorni i vizualni integritet cjeline – volumene, prostorne odnose, graditeljske i arheološke strukture, te pripadajući vanjski prostor sagledavan kao fortifikacijski krajolik. Stari grad je dominantni povijesni i prostorni orijentir koji ima važnu ulogu u vizurama grada Karlovca, stoga svi zahvati, uključujući vegetaciju, pristupne staze, opremu i signalizaciju, moraju čuvati izvorni karakter prostora i ulogu staroga grada kao vidikovca.

S obzirom na to da je stari grad do njegove obnove 1950-ih godina bio ruševina s djelomično očuvanim povijesnim strukturama, pristupilo se njegovoj obnovi prema povijesnom izgledu koji je dokumentiran na arhivskim nacrtima iz 18. stoljeća, prije velike intervencije L. Nugenta u kojoj je obnovljen na temelju romantičarske ideje kaštela s grudobranima. Današnje polazište za obnovu staroga grada predstavlja rekonstrukcija izvedena 1950-ih godina, koja se s konzervatorskog stajališta smatra uspješnim primjerom zaštite i interpretacije povijesne arhitekture. Navedena obnova, izvedena s uvažavanjem povijesnih oblika i materijala, danas predstavlja sastavni dio kulturno-povijesnog sloja i relevantan je temelj daljnjih konzervatorskih postupaka. Polazište budućim zahvatima treba biti očuvanje svih povijesnih graditeljskih struktura i oblikovanja, uz poštivanje povijesne stratigrafije i autentičnosti materijala. Stari grad Dubovac obnavlja se tako da ostanu prezentirani svi vrijedni povijesni graditeljski i arheološki slojevi.

Održavanje, popravci i obnova svih povijesnih graditeljskih struktura i elemenata moraju se temeljiti na korištenju tradicionalnih materijala (lomljeni kamen, opeka, vapnena žbuka, drvo) i povijesnih graditeljskih tehnika. Pri tome nije dopuštena uporaba cementne žbuke, PVC-a, industrijski obrađenih materijala kojim bi se narušila autentičnost materijala i tehnika gradnje. Svi novi zahvati i strukture potrebne za suvremeno korištenje staroga grada moraju biti minimalni, reverzibilni i jasno čitljivi, ali skladno uklopljeni u postojeći ambijent, te provedeni uza stalni konzervatorski nadzor.

Preporučuje se izraditi detaljniju arhitektonsku snimku pročelja s detaljima arhitektonske plastike te zazidanih struktura radi njihove odgovarajuće prezentacije. Po potrebi sanirati građevinska oštećenja na zidnim plohama pročelja na branič-kuli materijalima i tehnikama izvornih struktura.

Smjernice za očuvanje i obnovu pročelja

Stari grad Dubovac treba se održavati i obnavljati tako da ostanu prezentirani svi vrijedni povijesni slojevi. Za obnovu oplošja staroga grada, odnosno svih njegovih pročelja predlaže se prezentacija ziđa od lomljenoga priklesanog kamena u vapnenom mortu i ziđa od pune opeke, drvene građe zadnjih etaža kula, a kao pokrova svih krovnih ploha biber-crijepom. Slojevi vanjske žbuke u prethodnim su obnovama u cijelosti otučeni te su pročelja danas interpretirana u izgledu kakav su dobila u obnovi 19. stoljeća, odnosno u obnovi 1950-ih godina, zbog čega se predlaže zadržati takvo stanje. Pročelja se predlaže zadržati neožbukanima, a povijesnu slojevitost istaknuti prezentacijom svih povijesno vrijednih otvora s kamenim okvirima i ostalih prezentabilnih zazidanih struktura. Na zidnim plohama koje oblikuju unutrašnje dvorište treba također prezentirati sve kamene oblikovne elemente vratnih i prozorskih otvora. Konzervatorsko-restauratorskim metodama održavati i obnavljati sve prozorske otvore oblikovane kamenim okvirima, a posebno gotičke elemente: portal s lučnim zaključkom i kameni okvir bifore, renesansni klesani portal. Ista mjera propisuje se i za izvorna vrata ulaza u stari grad koja su prezentirana na sjeveroistočnom obrambenom zidu između branič-kule i kule A. Završne etaže cilindričnih i branič-kule te krov nad stambenim traktom, koji su rekonstruirani u obnovi 1950-ih godina, treba održavati u okviru volumena, oblikovanja, konstruktivnih rješenja i materijala. Vanjsku stolariju izvedenu u obnovi 1950-ih godina i u recentnom razdoblju, a koja je izvedena prema povijesnim predlošcima, treba održavati, uz čuvanje vrijednih elemenata vratnica, kao što su na prvom katu stambenog krila. Zbog poboljšanja energetske učinkovitosti moguće je provesti faksimilsku obnovu prozora koji mogu biti dvostruki s izostaklom na krilu s unutrašnje strane. Pročelja se moraju ostaviti slobodnima, bez instalacija, natpisa, reklamnih elemenata ili drugih suvremenih dodataka.

Smjernice za očuvanje i obnovu arhitektonskih i graditeljskih struktura

Branič-kula

U cijelosti očuvati vertikalnu dominantu kule u volumenu i silueti te u svim povijesnim arhitektonsko-oblikovnim, konstruktivnim i graditeljskim obilježjima. Očuvati prostornu organizaciju temeljenu na konceptu vertikalnog povezivanja prostorija te konstruktivni sustav nosivih obodnih zidova građenih lomljenim kamenom i punom opekom. Prezentirati sve oblikovne kamene elemente interijera, kao što su ugaoni blokovi i okviri prozora i sve prozorske niše. Održavati međukatne konstrukcije svoda u prizemlju i drvenih grednika na ostalim katovima. Preporuča se stropne konstrukcije izvesti kao otvorene drvene grednike. Očuvati tip i način obrade podova: popločenje pločama kamena u prizemlju, a na katovima daščane podove. Prezentirati prozorske niše kao povijesni konstruktivni i oblikovni element. Konzervatorsko-restauratorskim metodama sanirati oštećenja i po potrebi obnavljati sve prozorske otvore oblikovane kamenim okvirima, a posebno gotičke elemente: portal s lučnim zaključkom i kameni okvir bifore. Očuvati i održavati drveni ophod na četvrtom katu kao novovjekovni sloj. Provesti sanaciju i zaštitu ziđa od opeke te nadomjestiti nedostajuće kamene elemente na kamenoj plastici gotičkog prozora. Nije dopušteno dodavanje novih otvora, a unutrašnje uređenje mora odgovarati karakteru obrambenog

prostora – bez trajne opreme, uz mogućnost privremenih i pomičnih sadržaja.

Kule A i B

Očuvati izvorne svođene prostorije u prizemlju, bez preinaka. Danas su prezentirani bez žbuke, iako je ona izvorno postojala, a prezentirana je njihova vidljiva građa, lomljeni priklesani kamen i opeka. Na ostalim etažama koje su zaključene drvenim grednicima ili betonskim stropovima prostore kule zadržati u povezanosti s prostorijama nekadašnjega stambenog trakta, iako su povijesno prostori kula bili odijeljeni zidovima od prostorija u stambenom krilu. Prezentirati prozorske niše kao povijesni konstruktivni i oblikovni element. Održavati u postojećem obliku stožasto krovište i potkrovnu etažu koja je u pogledu korištenja materijala i oblikovanja različita od nižih, jer je izvedena kao drvena oplata vanjske stijene, stoga je vizualno diferencirana od kamene građe ziđa.

Kula C

Očuvati karakter pomoćne obrambene kule i njezinu funkcionalnu povezanost s trijemom. Predlaže se korištenje za osnovnu namjenu (izložbenu ili sl.) ili za radne prostore. Nije prihvatljivo umetanje novih stubišta i mijenjanje postojećih otvora. Potrebno je preoblikovati (smanjiti) postojeći prozor na prvom katu kako bi se vratio izvorni odnos punoga i praznoga na plohi pročelja. Novi otvor mora biti izrađen u skladu s izvornim proporcijama i materijalima, uz primjenu tradicionalnih tehnika obrade kamena i vapnenih žbuka. Svi tragovi izvornih faza (zazidani otvori, povijesne fuge, ostatci obrada) trebaju se pažljivo dokumentirati i konzervirati *in situ*.

Stambeno krilo – palas

Očuvanje izvorne prostorne organizacije i konstruktivnih obilježja svođenih prostorija u prizemlju i drvenih međukatnih konstrukcija ostalih etaža. Održavati svodove sa svim konstruktivnim elementima: pojasnicama i susvodnicama, te prozorskim nišama koje su ujedno i važan oblikovni element interijera. Prostor se predlaže i nadalje koristiti za muzejske, kulturne i edukativne sadržaje. Nisu prihvatljive građevinske preinake koje bi mijenjale proporcije prostorija, zidnih otvora ili svodova. Očuvati drvene stropne grede i po mogućnosti ih prezentirati kao otvorene grednike. Zadržati postojeći arhitektonski oblik i proporcije pročelja prema unutrašnjem dvorištu bez ikakvih izmjena u otvorima, oblikovanju i materijalima. Kamene okvire vratnih i prozorskih otvora obnoviti konzervatorsko-restauratorskim metodama, kao i pripadajuće vratnice.

Sadašnji ugostiteljski sadržaj zadržati u okvirima postojećeg prostora. Kuhinjska tehnologija mora biti prilagođena objektu (nema mogućnosti teških instalacija bez konzervatorskog odobrenja). Sanitarni čvorovi i instalacije moraju biti izvedeni bez oštećivanja postojećih zidova i struktura. Nije dopušteno mijenjanje strukture zidova, otvora, prozora i sl. bez odobrenja konzervatora. Zabranjena su bušenja i ugradnja opreme koja bi mogla oštetiti originalnu graditeljsku strukturu. Ograničenja su vezana i uz postavljanje terasa, natkrivenih prostora, reklama i privremenih konstrukcija.

Potkrovlje palasa moguće je i dalje kontinuirano koristiti za poslovne funkcije unutar postojećeg volumena krovišta. Prethodno povjeriti stabilnost drvene konstrukcije, a po potrebi sanirati ili zamijeniti dotrajale elemente drvene građe u istim dimenzijama, materijalima i detaljima izvedbe. Izdužena krovna kućica, kao važan element rekonstrukcije iz 1950-ih, mora se sačuvati u izvornom obliku i materijalima, uz mogućnost primjene mjera energetske učinkovitosti – uvođenjem izostakla. Toplinska izolacija krovišta može se izvesti isključivo s unutrašnje strane zbog očuvanja vanjske siluete i gabarita krovišta. Sve nove instalacije (elektro, grijanje, hlađenje, internet) potrebno je voditi skriveno, bez vidljivih tehničkih elemenata na vanjskim površinama ili povijesnim zidovima.

U interijeru potkrovlja dopuštene su lagane pregradne konstrukcije (drvo, staklo, suhozidni sustavi) koje se lako mogu ukloniti. Nosiva konstrukcija krovišta mora ostati netaknuta i vidljiva, i po potrebi sanirana gdje je to moguće. Prihvatljivo je preoblikovanje unutrašnjeg stubišta između drugog kata i potkrovlja, uz uvjet da novo rješenje bude diskretno i funkcionalno, te jasno prepoznatljivo kao suvremeni dodatak.

Drveni trijemovi

Trijemovi trebaju ostati isključivo u komunikacijskoj funkciji, bez dodavanja novih elemenata (kao što je predložena ugradnja dizala za pristup osobama smanjene pokretljivosti umjesto stubišta pored branič-kule jer bi time bila umanjena autentičnost povijesnih graditeljskih struktura i načina korištenja prostora, što bi dovelo do narušavanja vrijednosti građevine kao kulturnog dobra). Provoditi redovnu zaštitu drvene građe trijema koji je nastao rekonstrukcijom 1950-ih godina (impregnacija, zaštita od požara, biološka zaštita).

Obrambeni zidovi

Obrambene zidove treba održavati i po potrebi sanirati oštećenja prema postojećim dimenzijama, materijalu i tehnici gradnje. Pristupni ulaz zadržati na današnjoj koti, uz interpretaciju izvornog položaja ulaza s pomoću informativne signalizacije ili sl. Prezentirati puškarnice i obrambene otvore konzervatorsko-restauratorskim postupcima.

Unutrašnje dvorište

Očuvati karakter unutrašnjeg dvorišta s krunom bunara/ cisterne čije su hodne plohe povijesno bile obrađene kamenim opločenjem, a koje u recentnoj obnovi nije primjereno i kvalitetno izvedeno. Uređenje hodne plohe dvorišta treba izvesti kao ujednačenu površinu, prema pravilima struke uz korištenje većih komada kamena, slaganih nepravilnim

slogom, s tanjim fugama, odnosno bez križanja sudarnih reški.

Na odgovarajući način prezentirati arheološke nalaze koji svjedoče o kontinuitetu nastanjivanja ovog lokaliteta od prapovijesti. Zabranjeno je betoniranje, niveliranje ili drenaža koja bi mogla ugroziti arheološke nalaze. Dvorište se može koristiti za kulturne i edukativne događaje, uz kontrolu prometa, opreme i zaštite površina od oštećenja.

Smjernice za vanjski prostor i okoliš

Neposredna okolina staroga grada, odnosno humak na kojem je izgrađen predlaže se održavati bez visoke vegetacije kako bi se osigurao njegov prostorni i vizualni integritet. Slična se mjera predlaže i za okolinu crkve sv. Mihovila koju danas oblikuje grupa stabala kestenova. Predlaže se zadržavanje stabala do njihove biološke starosti, a nakon toga ne preporuča se sadnja novih kako bi se omogućila prezentacija graditeljskih struktura kapele. Time bi se uspostavila autentična situacija dvaju humaka s graditeljskim strukturama koji su nekad bili odijeljeni jarkom; jednoga sa starim gradom i drugoga s crkvom. Predlaže se sanirati i oblikovati rubne dijelove humka staroga grada određivanjem njegove konačne kote u tijeku planiranja i izvođenja nove pristupne ceste. Budući da neposredno uz vanjske zidine grada dolazi do ispiranja tla i moguće destabilizacije, potrebna je statička sanacija terena. Postojeće montažno čelično stubište moguće je održavati u postojećem oblikovanju, a moguće je i preoblikovanje u vizualno nenametljivom obliku jednostavnoga, industrijskog dizajna. Pri tome treba izbjegavati zatvorene bočne oplate, a preporučena je lagana, prozračna konstrukcija. Čelične elemente potrebno je zaštititi pocinčavanjem te dodatnim praškastim premazom u tamnim, nenametljivim tonovima (npr. antracit ili tamnosiva) prema posebnim konzervatorskim uvjetima. Kamene pristupne stube moguće je prilagoditi suvremenom načinu korištenja popravkom postojećih ili uz novo, nenametljivo oblikovanje prilagođeno terenu, izvedeno u kamenu ili sličnom materijalu prema posebnim konzervatorskim uvjetima. Širi prostor, koji uključuje okolne padine s južne, istočne i sjeverne strane na kojima se aktiviraju klizišta, potrebno je sanirati prihvatljivim metodama i tehnikama jer su postojeća privremena osiguranja starijih klizišta s istočne i zapadne strane humka djelomično dotrajala i nefunkcionalna. Očuvati autohtonu šumsku vegetaciju, posebno hrast lužnjak, kesten i druge lokalne vrste, a ujedno zaštititi dominantne vizure staroga grada iz doline Kupe i urbanog područja Karlovca. Redovito provoditi sanaciju i orezivanje zbog sigurnosti posjetitelja i stabilnosti drveća. Radi otvaranja vizura moguće je uklanjanje vegetacije isključivo uza stručni nadzor konzervatora i krajobraznog arhitekta. Razmotriti mogućnost korekcije vegetacije na padinama okrenutim urbanom području s kojeg se ostvaruju vizure na stari grad, posebno na vršnim dijelovima čije su padine u prošlosti bile livade i oranice, pokrivene niskom i grmolikom vegetacijom.

Pristupna cesta i parkiralište moraju biti oblikovani nenametljivo, s korištenjem lokalnih materijala (šljunak, kamen, drvo) i jednostavne urbane opreme. Pristup osobama s invaliditetom i projektiranje pristupne rampe mora biti izvedeno uz minimalne intervencije u postojeći teren, poštivanje vizualne cjelovitosti pogleda na utvrdu iz svih relevantnih točaka. Konstrukcija treba biti lako uklonjiva (reverzibilna), bez trajnih oštećenja povijesnih struktura, a korišteni materijali u skladu s povijesnim kontekstom (drvo, klesani kamen, metal u tamnim tonovima, bez sjajnih završnih obrada). Rampe, rukohvati i prateće ograde moraju biti jednostavnih linija, bez imitacija starijih stilskih oblika. Završna obrada mora biti nenametljiva i u tonovima koji odgovaraju prirodnom okolišu (zemljani, sivi i tamni tonovi). Uređenje okolnog terena potrebno je izvesti uz očuvanje prirodne konfiguracije, postojeće vegetacije i karakterističnih kamenih struktura.

VII.

IZVORI, BIBLIOGRAFIJA I LITERATURA

Izvori

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fondovi *Urbarski spisi i popisi posjeda i Zbirka planova*.

Nadbiskupijski arhiv, Zagreb, *Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad)biskupije*.

Kriegsarchiv, Beč, *Karten- und Plansammlung*.

Österreichische Nationalbibliothek, Beč, *Handschriftensammlung*.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, *Topografska zbirka, Karlovac – Općina Karlovac*.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Središnja dokumentacija s područja kulturne baštine, *Zbirke dosjea i elaborata zaštitnih radova na spomenicima kulture, elaborati 1843 i 1854*.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Područna konzervatorska služba, *Karlovac, arhivska dokumentacija, Fototeka*.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, *Planoteka, Dosje Dubovac*.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Područni konzervatorski ured Zagreb, *Arhivska dokumentacija*.

Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, *Arhivska dokumentacija*.

Muzeji grada Karlovca, Karlovac, *Arhivska dokumentacija*.

Mrežni izvori

https://www.hpd–martinscak.hr/podaci–o–drustvu/

https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?layers

https://hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/6007/?list=eyJxdWV

https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-karlovac/?layers

https://ispu.mgipu.hr/#/

https://www.kafotka.net/

Elaborati

Projekt sanacije zidova, 6/93. Konzalting-plan d.o.o., Zagreb, 1993.

Mišljenje o Projektu sanacije zidova, Božidar Uršić, dipl. ing. arh., Zagreb, 1993.

Izvješće o provedenim radovima (1. faza), Konzalting-plan d.o.o., Zagreb, 1993.

Konačno izvješće, AGI–46, K–205/93, 1993.

Izvedbeni projekt stalnog postava kvadratne kule, Željko Kovačić, 09/1997.

Izvještaj o zaštitnim arheološkim iskopavanjima 2001., Gradski muzej Karlovac.

Elaborat prijedloga radova preventivne sanacije za 2002. g., Conex d.o.o., Zagreb.

Stari grad Dubovac – Turistički i multimedijski centar, Gradski muzej Karlovac.

Zapisnik o izvršenoj primopredaji objekta Stari grad Dubovac u Karlovcu, Zagrad 10, između »Korana« d.d. Karlovac i Gradskog muzeja Karlovac, 12. rujna 2003.

Projekt statičke sanacije zidova pravokutne kule Stari grad Dubovac, broj 116/2004., Conex d.o.o. Zagreb.

Troškovnik za sanacijske radove na krovu, Arhicon d.o.o., Ozalj, 10/2004.

Izvješće o pregledu građevine od 14. 05. 2004., Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb.

Stari grad Dubovac. Geotehnički istražni radovi – izvedba sondažnih jama. Izvješće o stanju temelja i temeljnog tla, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, 2005.

Ugovor br. U–93/05 za konzervatorsko-restauratorsku dokumentaciju za pripremu programa zaštite kulturnog dobra, Gradski muzej Karlovac i Hrvatski restauratorski zavod.

Izvještaj br. B–639–2006–listopad 2006. Ispitivanje kvalitete uzoraka ispune i veziva kamenog zida kule B i C, Geoexpert IGM d.o.o., Zagreb.

Stari grad Dubovac, Kula »C«, Izvedbena dokumentacija za radove na obnovi, konsolidaciji i zaštiti od vlage temelja i zida kule C, br. elaborata R–59–9/2006, Geoexpert projekt d.o.o. Zagreb.

Statička obrada građevina koje oblikuju Stari grad Dubovac, br. elaborata R–68–18/2006, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb.

Stari grad Dubovac. Nacrti postojećeg stanja Kule »C«, TD8/06, HRZ. *Troškovnik za rekonstrukciju krovišta u Programu MK za 2007. g.*, Ured ovlaštenog arhitekta Vesne Klauznicer, dipl. ing. arh., Karlovac.

Prizemlje i podrum pravokutne kule. Arhitektonski izvedbeni projekt, Baština d.o.o., Zagreb.

Detaljna snimka postojećeg stanja dijela vanjskog pročelja Starog grada Dubovca u potezu između kula A i C, BP:56/08, Ured ovlaštenog arhitekta Vesne Klauznicer, dipl. ing. arh., Karlovac.

Kula »B« te bedemi između kule »A« i »B« i »B« i »C«, Tehničko rješenje održavanja zidova, br. elaborata R–100–6/2008, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb.

Kula »B« te bedemi između kule »A« i »B« i »B« i »C«, Tehničko rješenje održavanja temelja, Zaštita od vlage, br. elaborata R–106–12/2008, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb.

Troškovnik radova za održavanje zidova – unutarnja strana, AB–3/302, AB gradnja d.o.o., Karlovac.

Studija održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac, Muze d.o.o., Karlovac, 2009.

Izvješće o rezultatima zaštitnih arheoloških istraživanja na lokalitetu Stari grad Dubovac 2009/2010. god., Institut za arheologiju, Zagreb.

Tehničko rješenje izvedbe podne konstrukcije Branič kule sa zaštitom od vlage, br. R–133–3/2010 od travnja 2010., Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb.

Tehničko rješenje izvedbe podne konstrukcije Branič kule sa zaštitom od vlage, Izmjene i dopune br. R–133–3/2010–1 od travnja 2010., Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb.

Stari grad Dubovac, Prizemlje i podrum pravokutne kule, Arhitektonski projekt – dopuna izvedbenog projekta TD:22/08, Baština d.o.o., Zagreb, 2010.

Geotehnički izvještaj za klizišta uz Stari grad Dubovac, geotehnička problematika, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb.

Elaborat o turističkoj i smeđoj signalizaciji za Stari grad Dubovac u Karlovcu, BP 13/11, Ured ovlaštene arhitektice Vesne Klauznicer, Karlovac, 2011.

Troškovnik za izradu turističke i smeđe signalizacije broj teh. dn.:P–13–3/11, Ured ovlaštene arhitektice Vesne Klauznicer, Karlovac, 2011.

Ugovor o zakupu poslovnog prostora dijela prizemlja Starog grada Dubovca – ugostiteljska namjena, Grad Karlovac i tvrtka CASTRUM DUBOVAC d.o.o., Karlovac, 2012.

Izvedbeni elektrotehnički projekt T.D. 280/14, Atest inženjering d.o.o., Karlovac, 2014.

Izvedbeni arhitektonski projekt uređenja sanitarnih čvorova u prizemlju kule »C« i prostora na mjestu sadašnjeg sanitarnog čvora, br. 65/14, Ured ovlaštene arhitektice Vesne Klauznicer, Karlovac, 2014.

Projekt instalacije vodovoda i kanalizacije P–127/14, SAVA d.o.o., Karlovac, 2014.

Geotehnički izvještaj za klizište ispod Starog grada Dubovac i nedalekog Križnog puta u Karlovcu, Br.:D–102/14, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2014.

Geotehnički izvještaj za aktivirana klizišta na području Karlovca, Geotehnička prospekcija i sanacija klizišta Stari grad Dubovac – intervencija br. 3843, Br.:D–186/14, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2014.

Geotehnički izvještaj za klizišta uz Stari grad Dubovac, geotehnička problematika, Br.:D–191/14, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2014.

Studija zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac, Robert Duić, 2015.

Stratigrafija iskopa dvorišta Starog grada Dubovca *(pri radovima sanacije odvodnje u dvorištu)*, Dinka Bišćan, dipl. arheolog, siječanj 2015.

Klizište uz Stari grad Dubovac, II tehničko rješenje hitne intervencije za privremenu sanaciju klizišta, br: D–041/15, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2015.

Troškovnik radova za djelomično uređenje prostora prizemlja Branič kule za recepciju, Upravni odjel za društvene djelatnosti, 05. 2015.

Studija zaštite i revitalizacije krajobrazne cjeline Stari grad Dubovac, broj KS–01/15, Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, srpanj 2015.

Troškovnik građevinsko obrtničkih radova, Održavanje građevine postavljanje podova u prizemlju i na 1. katu, Arhitektonski snimak AV–36/16, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac, 2016.

Glavni projekt za izvedbu instalacija grijanja i klimatizacije na Starom gradu, ZOP PBV–8/16, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o i drugi, Karlovac, 2016.

Geomehanički elaborat. Geotehničko izvješće i geostatička analiza. Humak Starog grada Dubovac, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2016.

Izvješće o izvedenim završnim radovima i nužnoj zamjeni instalacija u Starom gradu Dubovcu u Karlovcu u 2016. g., Hrvatska komora inženjera strojarstva, Boris Vojak, ing. stroj., 12/2016.

Rekonstrukcija dijela ulice Zagrad – Gaj, Karlovac, Idejni projekt ZOP–62/16, Knjiga I., T.D.:P–62/16, Tehnomodus d.o.o., Karlovac, prosinac 2016.

Rekonstrukcija dijela ulice Zagrad – Gaj, Karlovac, Idejni projekt ZOP–62/16 Knjiga IV., B.P.:17–033/TS, Projektni biro Naglić d.o.o., Zagreb, prosinac 2016.

Geomehanički elaborat, Geotehničko izvješće i geostatička analiza, Humak Starog grad Dubovac k.č. 264 k.o. Karlovac II, Br. elaborata: 031/16, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, prosinac 2016.

*Konceptualno rješenje vidikovca Stari grad Dubovac, Idejna varijanata rješenje, Humak sv. Mihovil*a, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac, 2016.

Idejno krajobrazno-arhitektonsko rješenje središnje zone utvrđenog/starog grada s pristupnom zonom ulice Zagrad – Gaj, Robert Duić, Zagreb, 2017.

Idejno krajobrazno-arhitektonsko rješenje središnje zone utvrđenog/starog grada s pristupnom zonom ulice Zagrad – Gaj, Br. elaborata 03/2017., Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, Zagreb, ožujak 2017.

Krajobrazno–arhitektonski projekt ZOP:AV–39/17, B.P.18/2017., Ured ovlaštenog krajobraznog arhitekta – Robert Duić, Zagreb, listopad 2017.

Glavni projekt uređenja humka oko starog grada Dubovca, rampe u sklopu glavnog stubišta, uređenja dvorišta i sanacija kule A, ZOP: AV–39/17, Arhitektonski projekt T.D.39/17, ARHITEKTURA VINSKI d.o.o., Karlovac, listopad 2017.

Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–169/17, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.

Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–174/17, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.

Geomehanički pregled arheoloških sondi pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–185/17, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.

Geotehničko mišljenje pri uređenju sjevernog dijela humka Starog grada, izvješće br.: D–191/17, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2017.

Izvedbeni projekt Oprema interijera recepcije i suvenirnice u prizemlju Branič kule, Stari grad Dubovac, Br.: 22.2017_ IN_SP/ IZ, autor Nikolina Jelavić Mitrović, dipl. dizajner, Zagreb, prosinac 2017.

Geotehnički nadzor – završni izvještaj, br.: D–081/18 – Uređenje sjeverne padine humka Starog grada, Geoexpert GTB d.o.o., Zagreb, 2018.

EU projekti – FORTITUDE, Javna ustanova Tvrđava kulture Šibenik s partnerima, 2020.

Krovni interpretacijski plan »Dodir civilizacija« s planom upravljanja, KOCKA d.o.o., Šibenik, 2020.

Troškovnik radova za Sanaciju dimnjaka, TD: R–292–2/2021, Geoexpert projekt d.o.o., Zagreb, siječanj 2021.

Izvedbeni arhitektonski projekt za uređenje interijera Branič kule Starog grada Dubovca, ZOP PBV–13/21, TD:13/21, Projektni biro Vinski d.o.o., Karlovac, 2021.

Stari grad Dubovac – revizija Studije održivog razvoja kulturnog turizma za Stari grad Dubovac, MUZE d.o.o., Zagreb, 2022.

Elaborat o stanju drvene konstrukcije, Vidikovac na istočnoj kuli i dvorišni atrij, Stari grad Dubovac, INTRADOS projekt d.o.o., Zagreb, 2023.

Građevinski projekt TD:2–III–23, INTRADOS projekt d.o.o., Zagreb, 2023.

Radovi na Starom gradu Dubovcu od 1990. do danas, Branka Križanić, 2025.

Stari grad Dubovac, Karlovac – Knjiga 1 – Izvještaj o provedenom arheološkom istraživanju, ARHEO PLAN d.o.o., Dubrovnik, 2025.

Stari grad Dubovac, Karlovac – Knjiga 2 – Katalog i table grobova, nacrtna dokumentacija, ARHEO PLAN d.o.o., Dubrovnik, 2025.

Stari grad Dubovac – Izvještaj o konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima, izradila Ivana Drmić, konzervator-restaurator savjetnik, Zagreb, listopad 2025.

Literatura

ČUČKOVIĆ, LAZO, Stari grad Dubovac, u: *Hrvatski arheološki godišnjak*, 1 (2004.), 2005., 129–130.

ČUČKOVIĆ, LAZO, Stari grad Dubovac – arheološka istraživanja 2008. godine, u: *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, 6 (2009.), 22–23.

ČUČKOVIĆ, ZORAN – ČUČKOVIĆ, LAZO, Arheološko istraživanje na Starom gradu Dubovcu 2001. godine, u: *Opvscvla archaeologica*, 35 (2011.), 65–132.

DEANOVIĆ, ANA, *Utvrde i perivoj*i, Zagreb, 2001.

GALETIĆ, MATEA, Stari grad Dubovac, u: *Hrvatski arheološki godišnjak*, 14 (2017.), 351–352.

HORVAT, ANĐELA, Presjek razvoja umjetnosti u karlovačkom Pokuplju, u: *Zbornik Gradskog muzeja Karlovac*, 1 (1964.), 24–63.

HORVAT, ZORISLAV, *Kaštelologija*, Zagreb, 2020.

HORVAT, ZORISLAV – KRUHEK, MILAN, Stari gradovi i utvrđenja u obrani Karlovca u XVI i XVII stoljeću, u: *Karlovac 1579 – 1979*, (ur.) Đ. Zatezalo, Karlovac, 1979.

KRUHEK, MILAN, Stari grad Dubovac, u: *Svjetlo, časopis za kulturu, umjetnost i društvena zbivanja*, 1–2 (2000.), 26–43.

KRUHEK, MILAN, *Stari grad Dubovac, povijesno–turistički vodič*, Karlovac, 2000.

LASZOWSKI, EMILIJ, *Hrvatske povjestne gradjevine. Mjestopisni i povjesni opisi gradova, kula, samostana, crkava i drugih povjesnih gradjevina domovine Hrvata*, Zagreb, 1902.

LOPAŠIĆ, RADOSLAV, *Karlovac. Poviest i mjestopis grada i okolice*, Zagreb, 1879.

MUŽAR, MARINKA, *Dubovac*, Karlovac, 1984.

STROHAL, RUDOLF, *Uz Lujzinsku cestu,* Zagreb, 1935., novo izdanje 1993., Delnice, 2005. (pretisak).

SZABO, GJURO, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1920.

TKALČEC, TATJANA, Stari grad Dubovac – arheološka istraživanja 2009/2010., u: *Glas Gradskog muzeja Karlovac*, 7 (2010.), 33–34.

TKALČEC, TATJANA, Stari grad Dubovac u kasnom srednjem i ranom novom vijeku, u: *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 1 (2024.), 95–141.

TKALČEC, TATJANA – KARAVANIĆ, SNJEŽANA – KUDELIĆ, ANDREJA, Stari grad Dubovac, u: *Hrvatski arheološki godišnjak* 7 (2010.–2011.), 343–345.

TKALČEC, TATJANA – KARAVANIĆ, SNJEŽANA – KUDELIĆ, ANDREJA, Zaštitna arheološka istraživanja na Starom gradu Dubovcu 2009. – 2010., u: *Annales Instituti Archaeologici*, 7 (2011.), 74–80.

***, Muzej Karlovca, imao bi se urediti u staroj dubovačkoj gradini, u: *Novosti*, 13. kolovoza 1936.

***, Osnivanje muzeja u Karlovcu, u: *Jutarnji list*, 25. veljače 1937.

***, Vijesti iz Karlovca, Osnivanje muzeja u Dubovcu, u: *Jutarnji list*, 20. kolovoza 1938.

***, *Iz povijesti karlovačkih župa*, Karlovac, 1979.

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
Klasa: UP/I-612-08/18-03/0367
Urbroj: 532-04-01-01-01/6-19-10
Zagreb, 11. veljače 2019.

Ministarstvo kulture rješavajući o zahtjevu dr. sc. Katarine Horvat Levaj, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju iz Zagreba, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine br. 69/99, 51/03, 157/03, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17 i 90/18) i članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

R J E Š E N J E

1. Utvrđuje se da je **dr. sc. Katarina Horvat Levaj iz Zagreba,** OIB: 99892584662, stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točke 5.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.

2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od 8 dana od nastale promjene.

3. Po izvršnosti ovoga Rješenja, osoba iz točke 1. ovoga Rješenja, upisat će se u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **3130**.

O b r a z l o ž e n j e

Dr. sc. Katarina Horvat Levaj, znanstvena savjetnica u trajnom zvanju, podnijela je Ministarstvu kulture zahtjev za izdavanje dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara prema Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine, br. 98/18).

Navedenom zahtjevu priložene su preslike diplome profesora povijesti umjetnosti i arheologije Filozofskog fakulkteta u Zagrebu od 5. ožujka 1982. i doktorata Sveučilišta u Zagrebu od 1. prosinca 1995., popis obavljenih poslova na kulturnim dobrima te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera iz članka 7. citiranog Pravilnika. Sukladno članku 10. stavku 1. i 2. citiranog Pravilnika, u postupku izdavanja dopuštenja, zatraženo je stručno mišljenje nadležnoga tijela.

Stručno je povjerenstvo na temelju priložene dokumentacije i stručnih mišljenja Konzervatorskog odjela u Varaždinu od 19. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Krapini od 8. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Dubrovniku od 6. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Rijeci od 5. studenog 2018., Konzervatorskog odjela u Požegi od 31. listopada 2018. i Konzervatorskog odjela u Osijeku od 29. listopada 2018., a sukladno članku 11. stavku 1. cit. Pravilnika, utvrdilo da postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz čl. 2. st. 1. toč. 5. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika. Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture izdalo dopuštenje, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Sukladno članku 100. stavku 5. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i članku 11. stavku 3. citiranog Pravilnika, a po izvršnosti ovoga Rješenja, upisat će se dr. sc. Katarina Horvat Levaj u Upisnik specijaliziranih fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, u kojemu će se evidentirati za koje je poslove ista dobila dopuštenje.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

POMOĆNIK MINISTRICE

Republika Hrvatska
MINISTARSTVO KULTURE
ZAGREB

Davor Trupković, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:
1. dr.sc. Katarina Horvat Levaj, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA

UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
Klasa: UP/I-612-08/22-03/0148
Urbroj: 532-05-01-01-01/6-22-3
Zagreb, 21. listopada 2022.

Ministarstvo kulture i medija, OIB: 37836302645, rješavajući o zahtjevu Ivane Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, OIB: 44422476568, na temelju članka 100. stavka 1. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih (Narodne novine broj 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, 114/2022) i temeljem članka 11. stavka 1. Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine broj 98/18), u postupku izdavanja dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, na prijedlog Stručnog povjerenstva za utvrđivanje uvjeta za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, donosi

R J E Š E N J E

1. Utvrđuje se da je **Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba,** stručno osposobljena za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara iz **članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7.** Pravilnika o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i to za **izradu konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra i idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru** te joj se izdaje dopuštenje za obavljanje navedenih poslova.

2. Osoba iz točke 1. ovoga Rješenja dužna je o svakoj promjeni glede ispunjenja propisanih uvjeta za obavljanje poslova iz točke 1. ovoga Rješenja, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od 8 dana od nastale promjene.

3. Rješenjem Klasa: UP/I-612-08/02-01-1243, Urbroj: 532-10-1/16-02-05 od 30. prosinca 2002. godine, Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba, upisana je u Upisnik specijaliziranih pravnih i fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara pod rednim brojem **193**.

O b r a z l o ž e n j e

Ivana Haničar Buljan, dipl. ing. arh. iz Zagreba podnijela je zahtjev za izdavanje novog dopuštenja za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, sukladno Pravilniku o uvjetima za dobivanje dopuštenja za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara.

Zahtjevu su priložene preslike diplome Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu od 17. lipnja 1996. i rješenja Hrvatske komore arhitekata od 30. rujna 2022. kojim se ukida rješenje kojim je određeno mirovanje članstva te se ponovno uspostavljaju prava i obveze stečene upisom u Imenik ovlaštenih arhitekata pod rednim brojem 2250. Priložen je i popis poslova obavljenih na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te Izjava o poduzimanju potrebnih mjera sukladno članku 7. Pravilnika.

Stručno povjerenstvo je na temelju priložene dokumentacije te uvidom u Rješenje Klasa: UP/I-612-08/18-03/0274, Urbroj: 532-04-01-01-01/6-18-6 od 6. srpnja 2018., utvrdilo da sukladno članku 11. stavku 1. navedenog Pravilnika, postoje propisani uvjeti za obavljanje poslova iz članka 2. stavka 1. točaka 5., 6. i 7. Pravilnika: izrada konzervatorskih elaborata za nepokretno kulturno dobro, arhitektonskog snimka postojećeg stanja nepokretnog kulturnog dobra te idejnog, glavnog i izvedbenog projekta za radove na nepokretnom kulturnom dobru.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je poslove zaštite i očuvanja kulturnog dobra obavljati sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i propisima donesenim na temelju toga Zakona, sukladno članku 13. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Fizička osoba kojoj je Ministarstvo kulture i medija izdalo dopuštenje, sukladno točki 1. ovoga Rješenja, dužna je o svakoj promjeni glede ispunjavanja uvjeta propisanih citiranim Pravilnikom i drugih podataka vezanih uz njezino poslovanje, pisano obavijestiti Ministarstvo kulture i medija u roku od osam dana od nastanka promjene radi unošenja izmjena u Upisnik, sukladno članku 12. stavku 1. citiranog Pravilnika.

Iz gore navedenih razloga riješeno je kao u izreci ovoga Rješenja.

Uputa o pravnom lijeku:

Protiv ovog Rješenja nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostave ovog rješenja. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ovoga Rješenja za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

RAVNATELJ

REPUBLIKA HRVATSKA - MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA - ZAGREB

Tomislav Petrinec, dipl. ing. arh.

Dostavlja se:

1. Ivana Haničar Buljan, d.i.a., Tihomila Vidošića 2, 10000 Zagreb (s povratnicom)
2. Konzervatorski odjeli Ministarstva kulture i medija, svi
3. Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode u Zagrebu
4. Upisnik fizičkih osoba koje imaju dopuštenje za obavljanje poslova zaštite i očuvanja kulturnih dobara, ovdje
5. Spis predmeta, ovdje

ISBN 978-953-373-067-7